

Likuma „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”

Paskaidrojumi

Saturs

1. Makroekonomiskās attīstības apraksts.....	3
1.1. Ārējā ekonomiskā vide.....	3
1.2. Latvijas tautsaimniecības attīstība	6
1.3. Makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzība ES	50
1.4. Makroekonomiskās attīstības scenārijs	57
2. Fiskālā politika	68
2.1. Mērķis: atbildīga un ilgtspējīga fiskālā politika, ievērojot stingru fiskālo disciplīnu	69
2.2. Mērķis: Kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicināt valsts ekonomikas attīstību	76
3. Kopbudžeta nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognozes.....	81
3.1. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi	81
3.2. Valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi.....	104
4. Valsts konsolidētais kopbudžets un vispārējās valdības budžeta bilance.....	107
4.1. Valsts konsolidētais kopbudžets	107
4.2. EKS bilances korekcijas.....	111
4.3. Vispārējās valdības budžeta bilance.....	113
5. Valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences.....	115
Pielikumi	118

1. Makroekonomiskās attīstības apraksts¹

1.1. Ārējā ekonomiskā vide

Globālā izaugsme un parādu sloga samazināšana

Pasaules ekonomika pakāpeniski sāk pieņemties spēkā un 2013. gada otrā ceturkšņa dati jau uzrāda labāku izaugsmi tādās lielvalstīs kā ASV, Vācija, Francija, Japāna un Lielbritānija. Spriežot pēc kopējām tendencēm un lielāko pasaules analītisko organizāciju (Starptautiskais Valūtas Fonds (turpmāk - SVF), Eiropas Komisija (turpmāk - EK), Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD)) prognozēm, ir gaidāms, ka pasaules ekonomikas izaugsmes tempi turpmākajos gados pakāpeniski kāps, tomēr pieauguma tempi būs mērenāki nekā pirmskrīzes periodā.

1.1. tabula. 10 lielāko ekonomiku IKP pieaugumi 2005.-2012.gadā un prognozes 2013.-2014.gadam², %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Brazīlija	3.2	4.0	6.1	5.2	-0.3	7.5	2.7	0.9	3.0	4.0
Ķīna	11.3	12.7	14.2	9.6	9.2	10.4	9.3	7.8	8.0	8.2
Francija	1.8	2.5	2.3	-0.1	-3.1	1.7	1.7	0.0	-0.1	0.9
Vācija	0.8	3.9	3.4	0.8	-5.1	4.0	3.1	0.9	0.6	1.5
Indija	9.1	9.4	10.1	6.2	5.0	11.2	7.7	4.0	5.7	6.2
Itālija	0.9	2.2	1.7	-1.2	-5.5	1.7	0.4	-2.4	-1.5	0.5
Japāna	1.3	1.7	2.2	-1.0	-5.5	4.7	-0.6	2.0	1.6	1.4
Krievija	6.4	8.2	8.5	5.2	-7.8	4.5	4.3	3.4	3.4	3.8
Lielbritānija	2.8	2.6	3.6	-1.0	-4.0	1.8	0.9	0.2	0.7	1.5
ASV	3.1	2.7	1.9	-0.3	-3.1	2.4	1.8	2.2	1.9	3.0

Lēnāka ekonomikas izaugsme saistīta ar nepieciešamību mazināt uzkrāto valdības parādu slogu un līdz ar to vajadzību pēc būtiskām izmaiņām valdību politikas plānošanā, ierobežojot turpmāku budžeta deficīta veidošanu. Ne visai veiksmīgas ilgtermiņa attīstības stratēģijas rezultātā pirmskrīzes periodā, ko veicināja zemās procentu likmes, parādu slogi ir kāpuši gandrīz visās pasaules valstīs. Vairāk nekā 50 valstīs pasaulē parādu līmenis ir virs 60% no iekšzemes kopprodukta (turpmāk - IKP), savukārt pasaulē kopumā valdību parādu līmenis ir 64% no IKP.

Sašūpojoties pasaules finanšu sistēmas stabilitātei, gan jaunie, gan arī refinansējamie aizņēmumi kļuva būtiski dārgāki, līdz ar to augošās parādu apkalpošanas izmaksas radīja spiedienu uz budžeta deficītu. Bažas par uzkrāto parādu ilgtspēju atsaucās uz finanšu institūciju parādu portfeļa kvalitāti, ar to ierobežojot turpmākās kreditēšanas iespējas. Šobrīd valstīm ir jāatrod kompromiss starp budžeta sabalansēšanu un veselīgas izaugsmes saglabāšanu. Pretējā gadījumā situācijas pasliktināšanās kādā valstī vēl vairāk sadārdzinās tās parāda refinansēšanu. Ļoti uzmanīga budžeta plānošana ir daudzu valstu dienas kārtības galvenais jautājums un

¹ Datu avoti: Ja nav norādīts citādi - Centrālā Statistikas pārvalde (turpmāk - CSP) un Finanšu ministrijas (turpmāk - FM) prognozes

² Datu avots: SVF

šo valstu priekšā ir sarežģīta dilemma – ja valsts nemazinās parādu, tad pieaugs refinansēšanas izmaksas un valstij draud bankrots, savukārt pārāk strauja budžeta konsolidācija apdraud valsts izaugsmi.

Eiropas Savienības (turpmāk - ES) valstīm budžeta veidošanas nosacījumus nosaka 2011. gadā ieviestā fiskālās pārvaldības regulu pakete (tā sauktā sešpaka)³, kura sevī ietver stingrus nosacījumus par izdevumu un parādu līmeņu ilgtspēju, nosakot strukturālā budžeta deficīta mērķi, uz kuru ir jātiecas un kura neizpildes gadījumā var draudēt sankcijas.

Arī ASV nav izņēmums, kad runa ir par tiekšanos uz sabalansētu budžetu, līdz ar to arī ASV ekonomika atgriežas vien pie mērenas izaugsmes, izjūtot jau veiktos budžeta konsolidācijas pasākumus. Ekonomikas izaugsmi ietekmē arī politiska neskaidrība par turpmākajiem konsolidācijas pasākumiem, jo līdz šim ieviestie pasākumi ir tikai sākums konsolidācijas procesā, bet turpmākie lēmumi vēl nav zināmi.

Šajā risku un nenoteiktību pārņemtajā vidē pasaules ekonomika tomēr uzrāda pozitīvas tendences, kas liecina par līdz šim pieņemto lēmumu efektivitāti.

Monetārie instrumenti nav viennozīmīgs risinājums

Eiropas Centrālās Bankas (turpmāk - ECB) monetārā politika izmanot tikai zemas procentu likmes, un paziņojumu par cita veida iniciatīvām nav, kā arī nav zināms, cik ilgi tiks uzturēta zema procentu likme.

ASV šobrīd ir stimulējoša monetārā politika, kur, uzpērkot ASV parādzīmes, katru mēnesi tiek palielināta monetārā bāze par 85 miljardiem dolāru. Rīcības mērķis ir uzlabot darba tirgus situāciju valstī, līdz ar to arī pakāpeniskie uzlabojumi ASV darba tirgū rada lielas neskaidrības finanšu tirgos – nav zināms kā un kad ASV atteiksies no stimulējošās monetārās politikas. Lielo valstu monetārā politika ietekmē visu pasaules ekonomiku, tādēļ kad ASV atteiksies no parādzīmju uzpirkšanas, ir gaidāms procentu likmju kāpums globālā līmenī, kas īpaši sāpīgi ir industriālajām attīstības valstīm, piemēram, Indijai, Brazīlijai un Ķīnai.

³ COUNCIL DIRECTIVE 2011/85/EU of 8 November 2011 on requirements for budgetary frameworks of the Member States

REGULATION (EU) No 1173/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 November 2011 on the effective enforcement of budgetary surveillance in the euro area

REGULATION (EU) No 1176/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 November 2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances

REGULATION (EU) No 1174/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 November 2011 on enforcement measures to correct excessive macroeconomic imbalances in the euro area

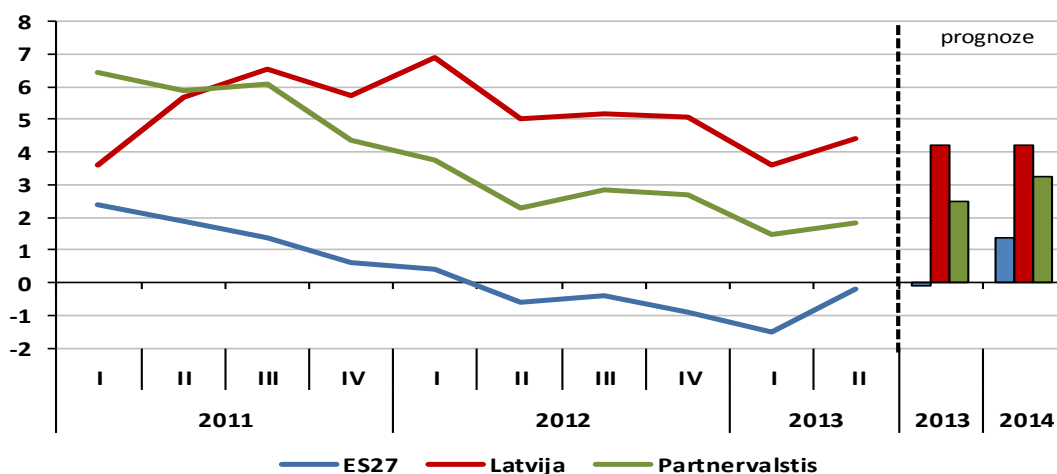
REGULATION (EU) No 1175/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 16 November 2011 amending Council Regulation (EC) No 1466/97 on the strengthening of the surveillance of budgetary positions and the surveillance and coordination of economic policies

COUNCIL REGULATION (EU) No 1177/2011 of 8 November 2011 amending Regulation (EC) No 1467/97 on speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure

Lai arī uz pārējo valstu fona Ķīnas 7,7% izaugsme 2012. gadā un prognozētā 8% izaugsme 2013. gadā šķiet ļoti augsta, tomēr šie pieauguma tempi ir zemāki nekā iepriekšējos gados, un augsti pieauguma tempi Ķīnai tiek uzskatīti par būtiskiem sociālās stabilitātes saglabāšanai. Tā kā Ķīnas ekonomika ir orientēta uz eksportu, tad nozīmīgu daļu no izaugsmes ietekmē pieprasījuma aktivitāte pasaulē, kura perspektīvā būs stabila, bet mērenāka nekā pirmskrīzes periodā. Savukārt iekšējā tirgū Ķīna cīnās ar nekustamā īpašuma burbuli, kura ierobežošanas pasākumi negatīvi ietekmē investīciju ieplūdi, tādejādi bremzējot ekonomikas izaugsmi. Kopumā var teikt, ka Ķīnas ekonomikas perspektīvas ir saistītas ar lielu nenoteiktību un stabilitāte šajā reģionā nav viennozīmīga.

Japāna arī ievieša monetārās politikas instrumentus, uzpērkot privātā sektora finanšu aktīvus, tādejādi paplašinot monetāro bāzi un vājinot valūtas kursu attiecībā pret citām valūtām, tādā veidā stimulējot gan iekšējo patēriņu, gan arī eksporta konkurētspēju. Problēma gan ir tāda, ka citas lielvalstis nevēlas zaudēt savas pozīcijas attiecībā pret Japānu un pastāv risks, ka līdzīgi pasākumi tiks īstenoti arī citur. Vēsturiski šādi pasākumi ir ietekmējuši izejvielu cenu dinamiku, kas ir viens no riska faktoriem. Lai arī Japānā šī gada pirmie divi ceturkšņi uzrāda uzlabojumus izaugsmes dinamikā, tomēr vēl arvien nav sasniegts gaidītais eksporta kāpums, bet izejvielu cenu pieaugums Japānā atbilstoši devalvācijas apjomam tika izjūsts uzreiz.

ES un Latvijas tirdzniecības partnervalstis

1.1. att. Tirdzniecības partneru⁴ izaugsmes dinamika un prognozes, %

Pēc ilgstošas stagnācijas ES IKP 2013. gada otrajā ceturksni uzrādīja 0,4% pieaugumu, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, savukārt, salīdzinot ar iepriekšējā gada otro ceturksni, vēl arvien ir novērojams neliels kritums (-0,2%). Pozitīvi gan ir tas, ka ir redzamas būtiskas izmaiņas tendencēs, un lai arī var šķist, ka viens ceturksnis īsti neliecina par kopēju tendenci, tomēr jaunākie konfidences rādītāji un rūpnieciskās izlaides dati liecina par pieaugošu tendenci. Tādēļ pozitīva izaugsme

⁴ Lietuva, Igaunija, Krievija, Polija, Vācija, Zviedrija; prognožu avots: EK.

gaidāma arī turpmākajos ceturkšņos un jau nākamajā ceturksnī varēs novērot arī pozitīvu IKP gada pieauguma tempu.

Latvijas galveno tirdzniecības partneru izaugsme ir būtiski spēcīgāka, nekā vidēji ES, kas daļēji izskaidro Latvijas ekonomikas noturību pret ārējās vides pasliktināšanos un spēcīgos ekonomikas izaugsmes tempus. Sagaidāms, ka šāda tendence turpināsies arī turpmākajos gados, nostiprinot Latvijas pozīciju kā vienai no visātrāk augošajām ekonomikām ES.

1.2. tabula. Latvijas galveno tirdzniecības partnervalstu izaugsmes prognozes

	Lietuva	Igaunija	Krievija	Vācija	Zviedrija	Polija
2013	3.1	3	3.7	0.4	1.5	1.1
2014	3.6	4	3.8	1.8	2.5	2.2

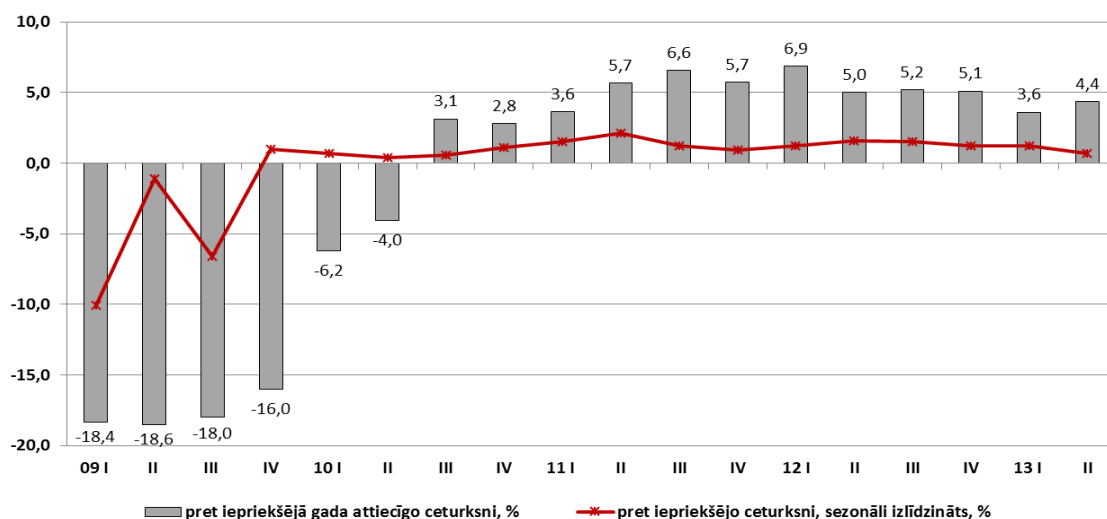
Kā liecina EK prognozes, 2014. gadā lielākajām Latvijas tirdzniecības partnervalstīm ekonomikas izaugsme uzlabosies. Spēcīgāks pieprasījums no partnervalstu puses ļaus Latvijai paplašināt eksporta tirgu, kas savukārt dos pozitīvu ieguldījumu Latvijas ekonomikas izaugsmē.

1.2. Latvijas tautsaimniecības attīstība

1.2.1. Iekšzemes kopprodukts

Ņemot vērā nozīmīgas pārmaiņas Latvijas tautsaimniecībā, valsts ekonomika jau sākot no 2010. gada vidus ir atgriezusies pie izaugsmes, un izaugsmes tempi no 2011. gada otrā ceturkšņa ir būtiski pieauguši, pēdējos septiņus ceturkšņus pēc kārtas sasniedzot augstākos IKP gada pieauguma tempus ES28 valstu vidū. Lai gan Latvijas tautsaimniecības izaugsme iepriekšējos divos gados bija straujāka kā iepriekš prognozēts, sagaidāms, ka no pirmskrīzes periodā augstākā sasniegtā apjoma (2007.g.) IKP (salīdzināmās cenās) 2013. gadā kopumā vēl atpaliks par 8,6% un to sasniegt izdosies tikai 2015.gadā.

Jaunākie dati par 2013. gada pirmo pusi liecina par nelielu izaugsmes tempu samazināšanos, ka arī izaugsmes veidotāju maiņu. Iekšējais patēriņš pārliecinoši kļuvis par vadošo izaugsmes virzītāju, ko pamatā noteikušas pozitīvās tendences darba tirgū, bet nopietns risks ir investīciju apjoma samazinājums. Eksporta izaugsme ir būtiski samazinājusies, bet tā kā importa pieauguma tempi ir kļuvuši negatīvi, neto eksporta pozitīvais devums izaugsmē saglabājas līdzīgs kā iepriekšējā gadā. Analīze nozaru griezumā atklāj līdzīgas tendences. Iepriekšējo gadu izaugsmes veidotājas – tradicionāli ar eksportu saistītās nozares apstrādes rūpniecība un transports šobrīd ir tās nozares, kas kavē IKP izaugsmi. Izaugsmi 2013.gada pirmajā pusē uzturēja pieprasījuma pieaugums vietējā tirgū, kur izaugsme turpinās tirdzniecības nozarē, strauji pieaugusi pievienotā vērtība operācijām ar nekustamo īpašumu un citiem pakalpojumiem (komercpakalpojumi, valsts pārvalde u.c.). FM prognozē, ka IKP 2013.gada kopumā augs par 4,2%.

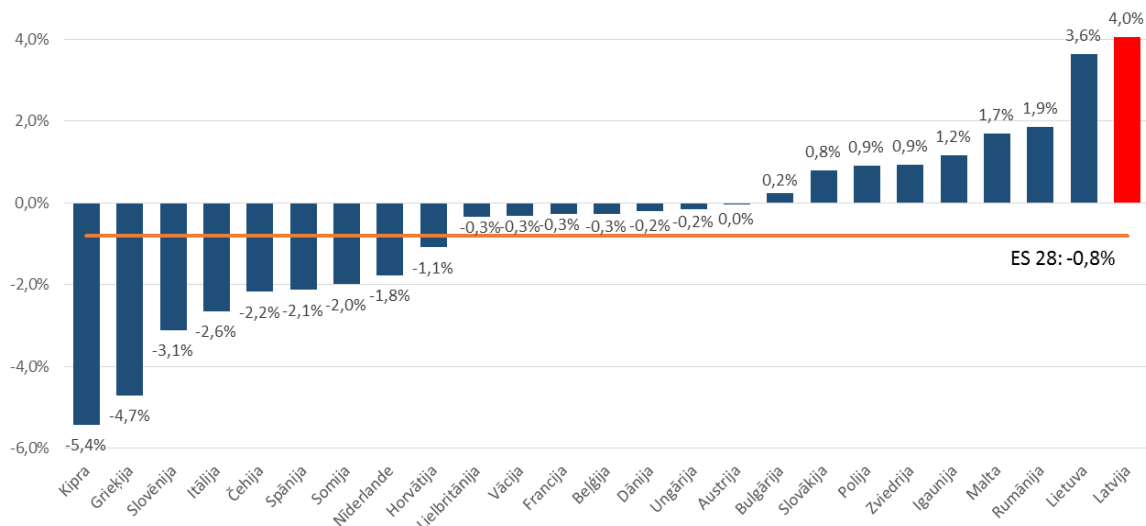

1.2. att. IKP pieaugums pa ceturkšņiem

Lai gan IKP (salīdzināmajās cenas pēc sezonāli neizlīdzinātiem datiem) 2010. gadā kopumā vēl nedaudz samazinājās (salīdzinot ar 2009. gadu par 0,3%), rūpniecības izlaides un eksporta apjomu straujais pieaugums nodrošināja, ka tautsaimniecības izaugsme 2010. gada otrajā pusē jau par 3,5% pārsniedza 2009. gada attiecīgā perioda rādītāju. Turpinoties straujai rūpniecības un eksporta izaugsmei, kā arī pakāpeniski palielinoties iekšzemes pieprasījumam un atsākoties investīciju plūsmai, nākamajos divos gados ekonomikas izaugsme būtiski paātrinājās, sasniedzot 2011. un 2012. gadā 5,5% pieaugumu ik gadu pret iepriekšējā gada līmeni.

2013. gada sākumā IKP pieauguma tempi samazinājās, un kopumā gada pirmajā pusē IKP ir audzis par 4,0%, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo laika periodu. 2013. gada pirmajā ceturksnī IKP gada pieaugums 3,6% apmērā bija zemākais pēdējo divu gadu laikā, bet jau gada otrajā ceturksnī izaugsmes ātrums atkal pieaug, sasniedzot 4,4%.

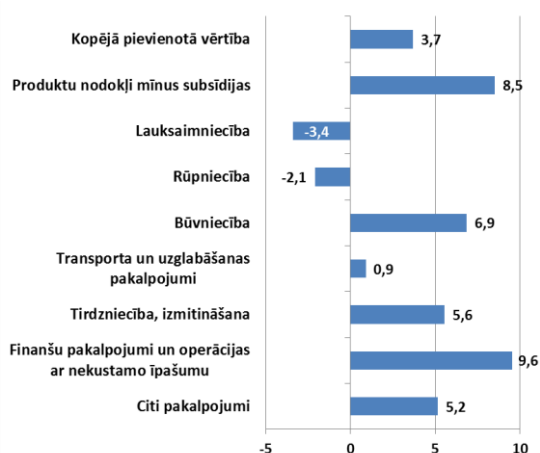
Lai gan IKP gada pieauguma temps 2013. gada sākumā ir samazinājies, tas saglabā līdzsvarotības ES valstu vidū. Latvijas IKP gada pieauguma tempi jau septiņus ceturkšņus pēc kārtas ir bijuši augstākie ES, pārsniedzot arī ekonomikas izaugsmi kaimiņvalstīs. 2012. gadā, kad Latvijas IKP izaugsme sasniedza 5,6%, Igaunija un Lietuvas IKP izaugsme bija attiecīgi 3,9% un 3,7% apmērā, savukārt šā gada pirmajā pusē, salīdzinot ar attiecīgo periodu pirms gada, ekonomikas pieaugums Igaunijā samazinājies līdz 1,2%, savukārt Lietuvā saglabājies līdzīgs – 3,6% apmērā. Kopumā ES valstīs ekonomikas apjoms pagājušajā gadā bija par 0,4% mazāks kā gadu iepriekš, savukārt š.g. pirmajā pusē IKP samazinājies par 0,8%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Taču jāatzīmē, ka š.g. 2. ceturksnī ekonomiskā situācija ES valstīs ir uzlabojusies, un IKP kritums pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni sarucis līdz 0,2%.

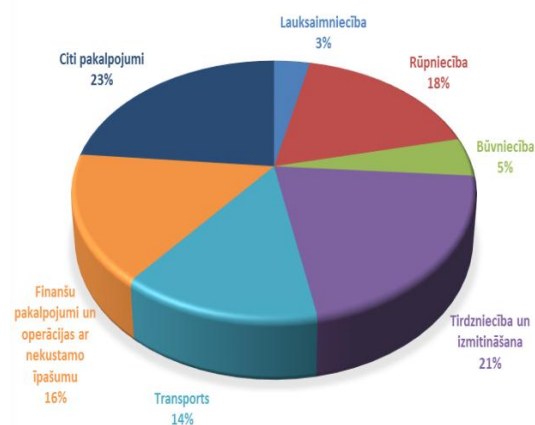
1.3. att. IKP gada izmaiņas ES valstīs 2013. gada pirmajā pusgadā, %⁵

Līdz ar atšķirīgu krīzes ietekmi uz nozaru pievienotās vērtības dinamiku tautsaimniecības kopējās pievienotās vērtības struktūra pēdējo piecu gadu laikā ir būtiski mainījies – tā kļuvusi ilgtspējīgāka, samazinājies pakalpojumu īpatsvars. Stabili lielākā saglabājas mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības nozare, kura 2013.gada 1.pusē veidoja 19,4% no pievienotās vērtības (2000.g. salīdzināmajās cenās). Rūpniecības sektora īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ir pieaudzis no 15,1% 2008. gada pirmajā pusē līdz 18,0% 2013.gada pirmajā pusgadā, t.sk. apstrādes rūpniecībā – no 11,5% līdz 14,0% no pievienotās vērtības. Pieaudzis arī nozaru īpatsvars, kuras krīzes laikā nepiedzīvoja pievienotās vērtības samazinājumus (transports un uzglabāšana 13,5%, lauksaimniecība 3,4%), bet pēc būtiska ienākumu krituma būvniecības sektorā, tās īpatsvars kopējā pievienotā vērtībā, lai gan ir audzis un sasniedzis 5,0%, 2013.gada pirmajā pusē bija gandrīz uz pusi mazāks kā 2008. gada pirmajā pusē.

⁵ Datu avots: EiropasES Statistikas birojs (*Eurostat*)

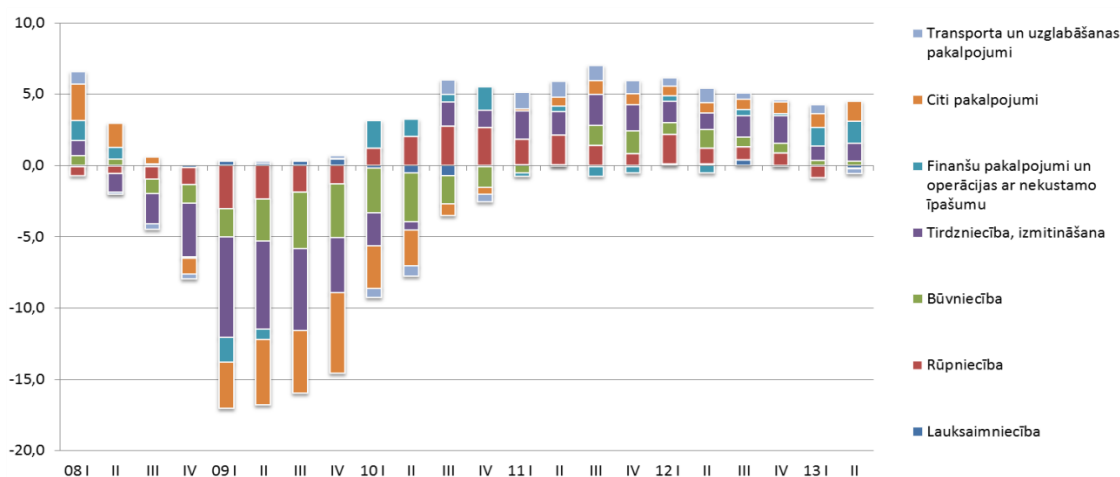

1.4. att. Pievienotās vērtības izmaiņas tautsaimniecības nozarēs 2013. gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo laika periodu, %

1.5. att. Pievienotās vērtības struktūra pa nozaru grupām 2013.gada 1.pusgadā (salīdzināmajās cenās)

Analizējot IKP izaugsmi no nozaru puses, jāsecina, ka 2011. un 2012.gadā IKP pieaugumu veidotāji būtiski neatšķīrās. Izaugsmi nodrošināja lielākās nozares – tirdzniecība un rūpniecībā, kuru pieauguma tempi 2012.gadā sasniedza attiecīgi 7,3% un 6,8%. Būtiska loma bija arī pievienotās vērtības palielinājumam transporta un uzglabāšanās nozarē (par 4,0%) un straujajam kāpumam būvniecībā, kur gada laikā pievienotā vērtība pieauga par 14,6%.

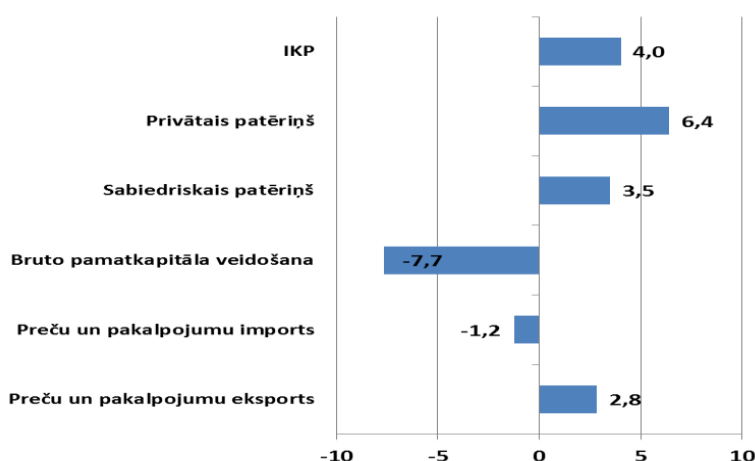

1.6. att. Nozaru devums pievienotās vērtības izmaiņās pa ceturkšņiem, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, procentpunkti

Taču 2013.gada pirmajā pusē izaugsmes veidotāji ir būtiski mainījušies. Tradicionāli ar eksportu saistītās nozares apstrādes rūpniecība un transports šobrīd ir tās nozares, kas kavē IKP izaugsmi. To daļēji izskaidro gan ārējās vides negatīvā ietekme, gan nozaru specifiskie faktori, piemēram, problēmas metalurģijas nozarē un

kapacitātes ierobežojumi transportam atsevišķu rekonstrukcijas projektu īstenošanas laikā. Ražošanas nozaru devums IKP pieaugumā no viena no lielākajiem pozitīvajiem iepriekšējos gados 2013.gada 1.pusē ir kļuvis negatīvs - ražošanas pievienotā vērtība, salīdzinot ar 2012.gada pirmo pusi, samazinājusies par 2,1%. Bremzējoties izaugsmes tempiem transporta un uzglabāšanas, kā arī būvniecības nozarēs (pievienotās vērtības izaugsme attiecīgi +0,9% un +6,9%), to devums IKP izaugsmē, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ir būtiski samazinājies. Jāatzīmē arī lauksaimniecības nozare, kurā pēc rekordaugstās graudaugu ražas pagājušajā gadā, šogad vērojams apjomu un pievienotās vērtības samazinājums, kas attiecīgi š.g. pirmajā pusē arī ir pasliktinājis kopējo IKP izaugsmi.

Jāuzsver, ka, neskatoties uz minētajiem izaugsmi negatīvi ietekmējošajiem faktoriem, kopējie IKP izaugsmes tempi tomēr ir samazinājušies salīdzinoši maz. Un tas izskaidrojams gan ar spēcīgas izaugsmes saglabāšanos tirdzniecības nozarē (pievienotās vērtības kāpums par 5,6%), gan ar strauju izaugsmi operācijām ar nekustamo īpašumu (izaugsme par 11,2%) un citiem pakalpojumiem (piem., komercpakalpojumi, valsts pārvalde un aizsardzība u.c.), kas kopumā gada pirmajā pusē auguši par 5,2%. IKP dati nozaru griezumā izteikti parāda, ka izaugsmi 2013.gada pirmajā pusē galvenokārt virza iekšējais patēriņš un šāda izaugsme Latvijas apstākļos ilgstoši nav iespējama. Latvijā jau ilgstoši ir negatīva ārējās tirdzniecības bilance un pastāv nozīmīga atkarība no importa resursiem un precēm. Līdz ar to pieprasījuma pieaugums pakalpojumu nozarēs, lēnāk augot vai neaugot ražošanai un eksportam, veicina līdzekļu aizplūšanu no valsts. Turklāt pieprasījuma pieaugums pakalpojumu nozarēs rada arī risku investīciju, ierobežotā pieejamā darbaspēka u.c. resursu koncentrācijai šajos sektoros un cenu /algu kāpumam, kas savukārt negatīvi var iespaidot ražošanas un eksporta attīstības iespējas un konkurētspēju. Lai uzturētu IKP izaugsmes tempus, nepieciešama izaugsmes atsākšanās eksporta ienākumus pelnošajās nozarēs kā apstrādes rūpniecība un transports.

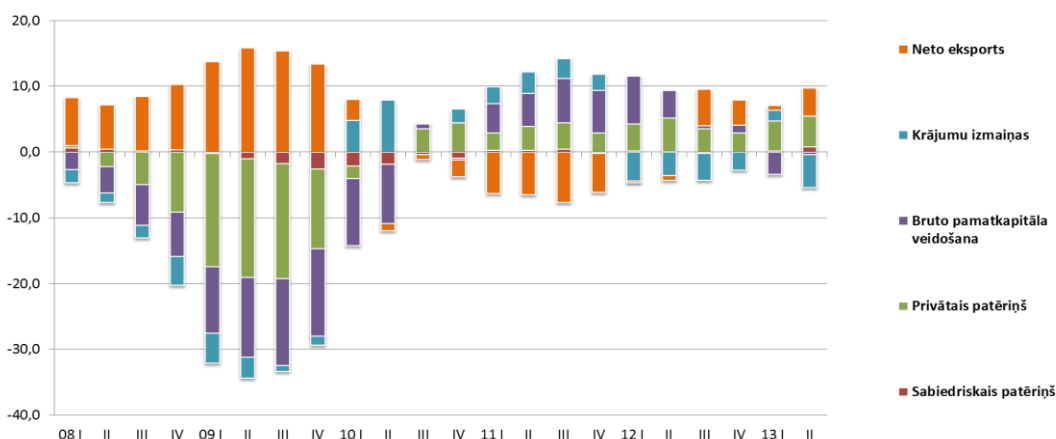

1.7. att. IKP izmaiņas 2013. gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo laika periodu, %

Līdzīgi secinājumi izdarāmi, analizējot IKP pēc tā izlietojuma. 2012. gadā IKP izaugsmi veidoja privātā patēriņa un eksporta pieaugums attiecīgi par 5,6% un 9,2%,

kā arī investīciju kāpums par 12% gada laikā, bet negatīvi ietekmēja importa pieaugums par 4,5%. Taču jāatzīmē, ka atšķirībā no iepriekšējā gada 2012.gadā pirmo reizi pēckrīzes periodā importa kāpums būtiski samazinājās un bija pat mazāks par eksporta kāpumu, tāpēc kopumā ārējās tirdzniecības bilance (neto eksports), izaugsmei deva nozīmīgu pozitīvu efektu.

2013.gada pirmajā pusē vērojamas atšķirīgas tendences. IKP dati par š.g. pirmo pusi uzskatāmi parāda, ka iekšējais patēriņš pārliecinoši kļuvis par vadošo izaugsmes virzītāju, ko pamatā noteikušas pozitīvās tendences darba tirgū. Turpinot augt privātajam patēriņam (par 6,4% 2013.gada pirmajā pusē, salīdzinot ar attiecīgo periodu 2012.gadā) un atsākoties izaugsmei sabiedriskajā patēriņā (+ 3,5%), patēriņš veidoja jau vairāk kā divas trešdaļas no kopējās IKP izaugsmes šā gada pirmajā pusē.

1.8. att. IKP izmaiņas pa ceturkšņiem, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, procentpunkti

Problēmas metalurģijas nozarē un vājais ārējais pieprasījums ir bremsējis eksportējošo nozaru attīstību, kā rezultātā būtiski ir krities eksporta izaugsmes temps - 2013.g. pirmajā pusē eksports audzis tikai par 2,8%. Savukārt importa pieauguma tempi, kas bremsējās jau pagājušajā gadā, 2013.gada sākumā, investīciju krituma un eksporta pieauguma bremsēšanās dēļ (eksporta preču ražošanā nozīmīga izejvielu daļa tiek importēta), ir kļuvuši negatīvi. Importa apjoms ir samazinājies par 1,2 %, salīdzinot ar pagājušā gada pirmās puses līmeni, tādējādi ne tikai nesamazinot, bet pat palielinot IKP izaugsmi. Līdz ar to, nozīmīgi mazinoties importam, bet daudz lēnāk augot eksportam, neto eksporta devums kopējā izaugsmē ir bijis tikai par 0,3 procentpunktiem lielāks kā pirms gada, dodot 2,6 procentpunktus IKP pieaugumā.

Neskatoties uz patēriņa un neto eksporta pozitīvā devuma pieaugumu, IKP pieauguma temps š.g. pirmajā pusē ir samazinājies, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgajiem rādītājiem. Tā iemesls, no izlietojuma puses analizējot, ir straujais investīciju samazinājums - bruto pamatkapitāla veidošana 2013.gada 1.pusē bija par 7,7% mazāka kā pirms gada attiecīgajā laikā posmā. Līdz ar to investīciju devums IKP izaugsmē no viena no lielākajiem pozitīvajiem 2012. gadā ir mainījies uz būtisku negatīvu 2013.gada pirmajā pusē, samazinot IKP izaugsmi par 1,8 procentpunktiem. Ārējai videi pasliktinoties, uzņēmēji kļuvuši piesardzīgi un šobrīd atliek investīciju

projektus. Tomēr, kā rāda jaudu noslodzes rādītāji, daudzās nozarēs ražošanas jaudu noslogojums ir tuvu vēsturiski augstākajam līmenim. Tas nozīmē, ka Latvijas uzņēmējiem var būt ierobežotas iespējas strauji palielināt izlaides apjomus, gadījumā, ja eirozonas ekonomikā turpināsies tik pat straujš uzlabojums, kāds tas vērojams pēdējos mēnešos. Investīciju trūkums var negatīvi ietekmēt Latvijas ekonomikas attīstību arī vidējā termiņā, tādēļ jācer, ka līdz ar apstiprinājuma saņemšanu par Latvijas uzņemšanu eirozonā un redzot uzlabojumus ārējās vidē uzņēmēji atsāks investīciju projektus šā gada otrajā pusē.

Jāatzīmē, ka turpina mainīties arī IKP izlietojuma struktūra. Eksporta īpatsvars 2013. gada pirmajā pusē pieaudzis jau līdz 60,5% no IKP. Savukārt investīciju īpatsvars ir krities no 24,1% 2012.gada pirmajā pusē līdz 21,3% 2013.gada pirmajā pusē, tālu atpaliekot no pirmskrīzes rādītāja 31,3 % apmērā. Savukārt privātā patēriņa īpatsvars IKP (73,3%) ir praktiski sasniedzis pirmskrīzes rādītāju, bet importa īpatsvars (67,0%) pat nedaudz pārsniedz to. Līdz ar eksporta pieaugumu un importa samazinājumu negatīvais neto eksporta īpatsvars samazinājies līdz -6,4% no IKP.

Prognozējot IKP pieaugumu gada otrajā pusē, jāatzīmē vairākas iepriecinošas tendences. Ekonomikas konfidences līmenis Latvijā saglabājas augsts, savukārt „*Liepājas Metalurga*” darbības apturēšana otrajā ceturksnī ir vienreizējs faktors, kam uz turpmāko IKP dinamiku nebūs ietekmes un veiksmīgas darbības atsākšanas gadījumā varētu būt pat pozitīva ietekme. Jaunākie dati par mazumtirdzniecības un rūpniecības attīstību jūliju norāda uz izaugsmes tempu palielināšanos trešajā ceturksnī, savukārt pēdējo mēnešu dati par eirozonu liecina par ievērojamiem uzlabojumiem ārējā vidē. Tomēr vienlaikus jāatzīmē, ka nozīmīgs negatīvs risks izaugsmē ir investīciju apjoma kritums. Kopumā tas ļauj prognozēt, ka gada otrajā pusē izaugsmes tempi nesamazināsies.

FM prognozē Latvijas ekonomikas izaugsmi šogad 4,2% apmērā.

1.2.2. Tautsaimniecības nozaru attīstība

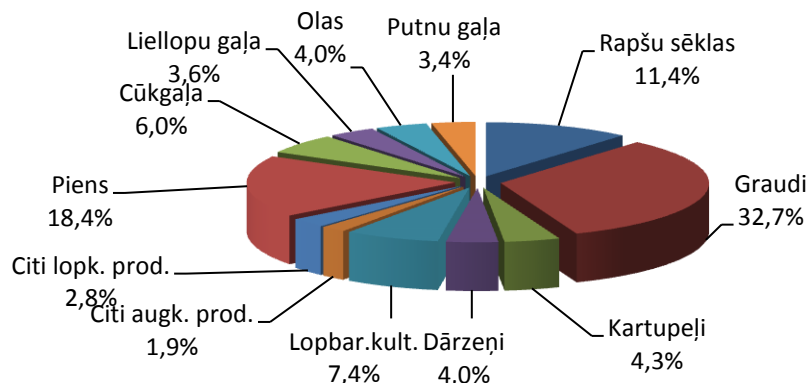
Lauksaimniecība

Nemot vērā ārējo tirgu aktivizēšanos un nozīmīgu cenu kāpumu lauksaimniecības precēm, situācija lauksaimniecības nozarē sākot no 2010. gada ir būtiski uzlabojusies. 2012.gadā lauksaimniecības sektorā tika sasniegts straujš produkcijas un ienākumu pieaugums, ko, galvenokārt, deva pēdējos 20 gados augstākā graudaugu raža. Šā gada pirmajā pusē lauksaimniecības produkcijas apjoms ir novērtēts nedaudz mazāks kā gadu iepriekš.

2008.-2009. gadā lauksaimniecības sektora attīstību iespaidoja būtisks pieprasījuma un cenu samazinājums gan ārējos, gan iekšējā tirgū. Taču lauksaimniecības preču cenu deflācijas tendences no 2010. gada nomainīja straujš pasaules pārtikas cenu kāpums, kas, neskatoties uz saražotas produkcijas apjoma samazinājumu, Latvijas lauksaimniekiem nodrošināja apgrozījuma un ienākumu pieaugumu. 2012. gadā, atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, tika sasniegts būtisks

lauksaimniecības ražošanas apjomu kāpums, un ražošanas apjomi kopumā lauksaimniecības nozarē gada laikā auga par 16,7%⁶. Jāatzīmē, ka nozaru griezumā izaugsmes tempi būtiski atšķīrās. Iepriekšējos divos gados kopražas apjomu būtiski samazināja laika apstākļu negatīvā ietekme, taču 2012.gadā tie bijuši labvēlīgi galveno augkopības produktu ieguvei (graudi, rapši, kartupeļi). Līdz ar to ļoti straujš kāpums bija augkopībā, kur produkcijas apjoms palielinājās par 28,4% (iepriekšējā gadā izaugsme bija vien 3,5%), savukārt lopkopības apjomi auguši par 5,5%⁶. Vienlaikus 2012.gadā turpināja palielināties pārdoto produktu cenas - vidēji par 3,6%⁶.

Kopējā lauksaimniecības preču izlaides vērtība bāzes cenās (ar produktu subsīdijām) 2012.gadā auga par 21,7%, sasniedzot 1185,25 milj. *euro* (833 milj. latu)⁶. No kopējās vērtības 61,7% veidoja augkopība, un tikai 38,3% - lopkopība⁶. Pēdējos gados augkopības nozares attīstās straujāk - 2006.gadā augkopība veidoja vien 52,0% no lauksaimniecības preču produkcijas⁶.

1.9. att. Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra 2012. gadā (bāzes cenās)⁶

Saskaņā ar operatīvajiem datiem un veikto novērtējumu, lauksaimniecības produkcijas apjoms šā gada pirmajā pusē, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo laika periodu, ir samazinājies par 4,7% (salīdzināmās cenās), bet faktiskajās bāzes cenās samazinājums bijis 11,6% apmērā⁷. Kopumā lauksaimniecības produkcijas vērtība pašreiz ir apmēram 2011.gada līmenī, bet produkcijas apjomi, lai gan nedaudz pārsniedz 2011.gada līmeni, nesasniedz pagājušā gada attiecīgo rādītāju⁷.

Galvenais iemesls, kas nosaka lauksaimniecības produktu vērtības samazināšanos 2013.gada pirmajā pusē, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, ir prognozētais apjomu un cenu samazinājums augkopības nozarēs. Prognozējot ziemas kviešu kopievākuma samazinājumu par 30%, vidējais apjomu samazinājums augkopībā kopumā novērtēts 9,2% apmērā⁷. Arī citām ziemāju labībām un rapša sēklām prognozēts nozīmīgs ievākuma samazinājums, savukārt vasarāju graudaugu, kartupeļu, dārzeņu un augļu raža plānota lielāka kā gadu

⁶ Datu avots: Zemkopības ministrijas 2013. gada ziņojums „Latvijas lauksaimniecība” par 2012.gadā

⁷ Datu avots: LVAEI Agro biznesa informācijas un analīzes nodaļas sagatavotā informācija

iepriekš⁷. Vidējais cenu samazinājums augkopībā 2013.gadā kopumā šobrīd tiek prognozēts 14,2% apmērā⁷.

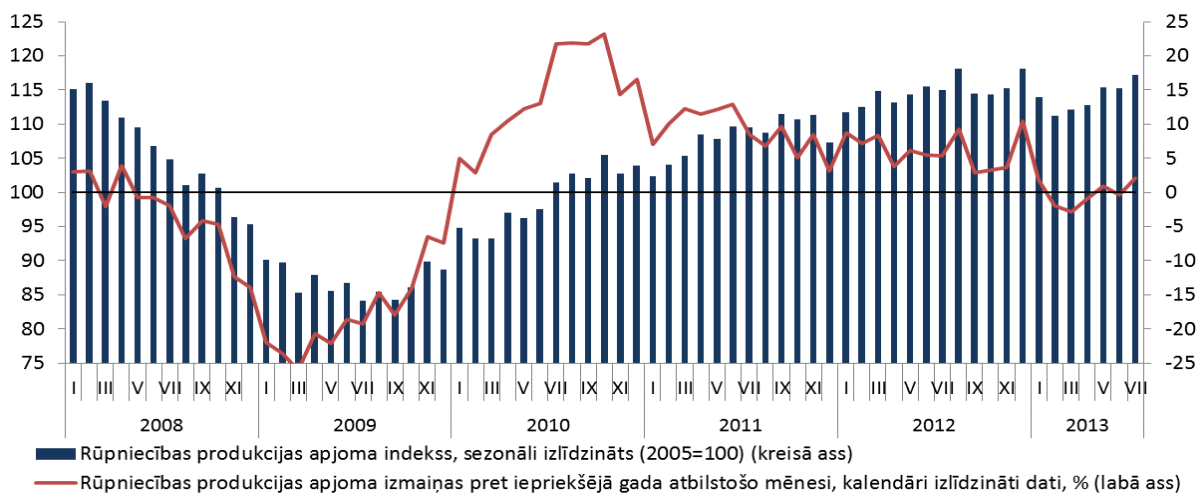
Savukārt lopkopības nozarēs šī gada pirmajā pusē novērots neliels apjomu pieaugums. Saskaņā ar provizoriskajiem datiem, lopkopības produkcijas apjomi palielinājušies par 0,9%, salīdzinot ar pagājušā gada pirmo pusī⁷. Nozīmīgs kāpums š.g. otrajā ceturksnī ir piena un cūkgaļas ražošanā – par 5,0%, palielinājušies arī putnu gaļas ražošana (par 9,0%), bet liellopu, aitu gaļas un olu ražošana ir samazinājusies⁷. Piena cenas pēc samazinājuma ir stabilizējušas, un š.g. otrajā ceturksnī tās jau bija par 8,5% augstākas kā pirms gada⁷. Gaļas cenas bijušas svārstīgas, taču strauji samazinājušās olu cenas – par 22,6% gada laikā⁷. Tādēļ kopumā lopkopībā vidēji cenu līmenis saglabājies tuvu 2012.gada līmenim.

Tā kā augkopībā šogad prognozējams neliels samazinājums pret rekordaugsto iepriekšējā gada rādītāju, bet lopkopības pieaugums vien visticamāk to vēl šogad nespēs kompensēt, prognozējams, ka 2013. gadā kopumā lauksaimniecības nozarē saražotie apjomi būs līdzīgi vai nedaudz pārsniegs 2011.gada rādītājus, nesasniedzot augsto 2012.gada līmeni.

Rūpniecība

Latvijas rūpniecība bija viena no pirmajām nozarēm, kas atgriezās pie izaugsmes pēc ekonomiskās krīzes. Pēc strauja apjomu pieauguma iepriekšējo divu gadu laikā pagājušā gada otrajā pusē rūpniecības pieauguma tempi sāka samazināties, bet 2013.gada sākumā eksporta pieprasījuma problēmu un „*Liepājas Metalurga*” ražošanas samazinājuma rezultātā ražošanas izaugsme apstājās. Tomēr jau no 2013.gada aprīļa vērojama rūpniecības datu uzlabošanās, kā rezultātā jau jūlijā ražošanas apjomi atkal ir bijuši augstāki kā gadu iepriekš.

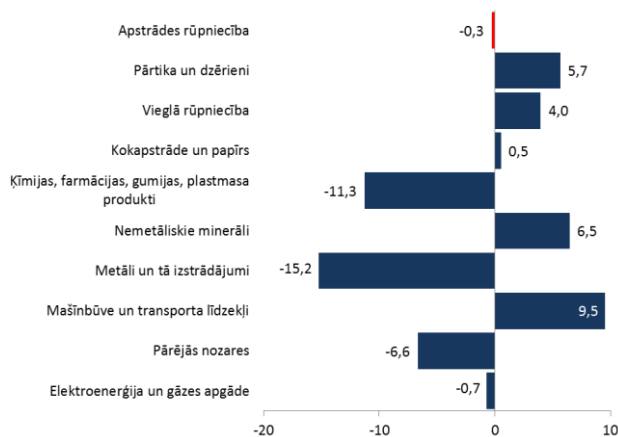
Samazinoties eksporta preču pieprasījumam, no iepriekšējā gada vidus būtiski ir mainījušies rūpniecības izaugsmes virzītāji. Augot iekšējam pieprasījumam, pieaugums pārtikas ražošanā ir devis lielāko pozitīvo efektu kopējā izaugsmē, jāatzīmē arī strauji augošās iekārtu un mašīnbūves nozares. Latvijas rūpniecības turpmāka attīstība ir atkarīga no pasaules pieprasījuma un cenu dinamikas, tāpēc pirmās ārējās vides uzlabošanās pazīmes, kas vērojama šajā vasarā, rada cerības par eksporta pieprasījuma pieauguma atjaunošanos šā gada beigās un nākamajā gadā.

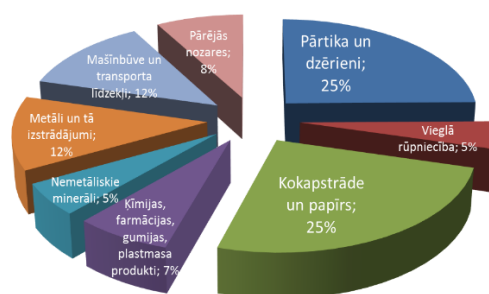
1.10. att. Rūpniecības produkcijas apjoma indekss (sezonāli izlīdzināti dati) un tā gada pieauguma tempi pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Pēc ievērojamā rūpnieciskās izlaides samazinājuma 2008.-2009. gadā, Latvijas rūpniecības apjomu izaugsme turpmākajos divos gados bija strauja, sasniedzot attiecīgi - 14,5% un 8,8% pieaugumu (kalendāri izlīdzināti dati, salīdzināmās cenās). Ražošanas apjomu izaugsme arī 2012.gadā uzrādīja cienījamu izaugsmes tempu 6,1% apmērā, kas bija otrais labākais rādītājs ES27 valstu vidū, un 2012.jūlijā tika sasniegts pēckrīzes periodā augstākais ražošanas apjoms, kas par 6,9% pārspēja pirmskrīzes perioda augstāko rādītāju. Taču no 2012.gada vidus ražošanas apjoma pieauguma tempi pakāpeniski palēninājās –pieprasījuma kāpuma samazināšanos eksporta tirgos vēl nespēja kompensēt iekšzemes pieprasījuma kāpums. 2013.gada sākumā rūpniecības izaugsme apstājās un gada pieauguma tempi kļuva negatīvi – š.g. pirmajā ceturksnī tika saražots par 1,0% mazāk kā gadu iepriekš šajā periodā. Taču jau sākot no aprīļa situācija rūpniecībā ir uzlabojusies – rūpniecības apjomi š.g. otrajā ceturksnī tikai par 0,1% atpalika no gadu iepriekš šajā periodā saražotā apjoma, un jaunākie dati liecina, ka jūlijā ražošanas gada pieauguma temps atkal ir kļuvis pozitīvs un sasniedzis 2,1%.

Atšķirībā no 2010. un 2011. gada, kad rūpniecības izaugsmi pamatā nodrošināja nozīmīgo kokapstrādes un gatavo metālizstrādājumu nozaru straujā atkopšanās pēc krīzes, 2012. gadā izaugsmes veidotāju loks būtiski paplašinājās. 2012.gadā kopumā ražošanas apjomu izaugsme bija visās rūpniecības nozarēs, izņemot elektroenerģijas un gāzes apgādi. Gadā kopumā lielāko ieguldījumu ražošanas pieaugumā deva iekārtu un ierīču remonta un uzstādīšanas nozare (39,5% izlaides apjomu pieaugums gada laikā), kokapstrāde (+5,5%), metālu (+33,4%) un ķīmijas (+17,4%) produktu ražošana. Jāatzīmē arī augstie pieauguma tempi salīdzinoši mazajās iekārtu un transporta līdzekļu ražošanas nozarēs (piem., datoriem un elektronikai +16,7%, elektriskajām iekārtām +23,9%, automobiļu ražošanā +16,6%), kas kopumā devuši vienu no lielākajiem pozitīvajiem ieguldījumiem izaugsmē.

1.11. att. Rūpniecības nozaru izlaides apjoma izmaiņas 2013.g. pirmajos septiņos mēnešos, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu 2012. gadā (kalendāri izlīdzināti dati, %)

1.12. att. Apstrādes rūpniecības nozaru izlaides struktūra 2013.gada pirmajā pusgadā (faktiskajās cenās, %)

Analizējot nozaru dinamiku mēnešu griezumā, jāatzīmē, ka, sākot no 2012.gada otrās puses, būtiski ir mainījušies rūpniecības apjoma izaugsmes nodrošinātāji. 2012. gada otrajā pusē būtiski samazinājās izaugsme tempi nozarēs, kas gada pirmajā pusē bija lielākie kopējās rūpniecības izaugsmes veidotāji. (Iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana, kokapstrāde, ķīmijas produktu ražošana), savukārt gatavo metālizstrādājumu nozarē izaugsme pat kļuva negatīva. Neskatoties uz to, kopējie rūpniecības gada izaugsme tempi tomēr 2012.gada otrajā pusē būtiski nemazinājās. Tas izskaidrojams ar izaugsmes atgriešanos gada otrajā pusē elektroenerģijas un gāzes apgādes nozarē, pārtikas, kā arī farmācijas un citu transporta līdzekļu ražošanas nozarēs.

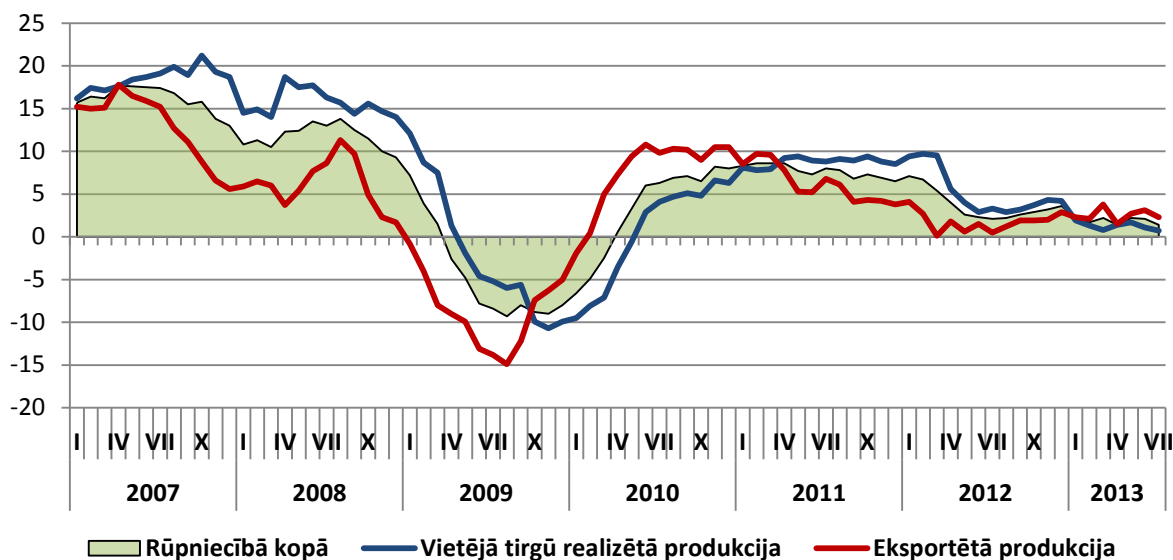
2013.gada sākumā rūpniecības izaugsme apstājās un kļuva negatīva, kopumā pirmajos septiņos š.g. mēnešos tika saražots par 0,2% mazāk kā attiecīgajā periodā gadu iepriekš. To noteica iepriekšējā gada otrās puses negatīvo tendenci turpināšanās, ko pastiprināja izaugsmes apstāšanās un pat izlaides apjoma samazinājums arī nozarēs, kurās iepriekšējā gada beigās noteica kopējo ražošanas izaugsmi. Lielāko negatīvo efektu uz rūpniecības izaugsmi šā gada pirmajos 7 mēnešos atstāja ražošanas apjoma samazināšana un vēlāk arī ražošanas apturēšana metālu ražošanas nozares lielākajā uzņēmumā „Liepājas Metalurģis”, kā rezultātā metālu ražošanas apjomi šajā periodā bija par 48,1% mazāki kā pirms gada attiecīgajā laika posmā. Otru lielāko negatīvo ietekmi deva ražošanas apjoma kritums ierīču un iekārtu remonta un uzstādīšanas nozarē par 25,0%. Gandrīz tikpat lielu negatīvu efektu kā pēdējā minētā nozare ir devis summārais ķīmijas un farmācijas produktu ražošanas apjoma kritums, kas sasniedza attiecīgi 19,0% un 14,3%. Eksporta pieprasījuma un resursu nepietiekamības problēmu ietekmē izaugsme ir apstājusies kokapstrādes un gatavo metālizstrādājumu ražošanās nozarēs, kas līdz iepriekšējā gada vidum bija galvenie ražošanas izaugsmes veidotāji pēckrīzes periodā. 2013.gada pirmajos 7 mēnešos kokapstrādes apjomi bija iepriekšējā gada attiecīgā perioda līmenī, bet gatavo metālizstrādājumu ražošana – tikai par 1,2% lielāka. Stablu un

nozīmīgu pozitīvu efektu 2013.gada pirmajos 7 mēnešos ražošanas izaugsmē ir devušas tikai pārīs nozares – pārtikas ražošana pakāpusies par 5,3%, savukārt datoru, elektronikas un elektrisko iekārtu ražošana augusi attiecīgi par 14,6% un 11,4%. Diemžēl to devums nebija pietiekams, lai pilnībā kompensētu negatīvo attīstību citās nozarēs.

Jāatzīmē arī, ka mēnešu griezumā 2013.gada ražošanas izaugsmes dati krasi atšķiras. Sākot no aprīļa ir vērojams būtisks uzlabojums, neskatoties pat uz to, ka metālu nozarē lielākais apjomu kritums bijis tieši šajā periodā. Pēc ražošanas krituma š.g. 1. ceturksnī par 1,0%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 1.ceturksni, š.g. 2.ceturksnī ražošanas apjoms vairs tikai par 0,1% atpalika no iepriekšējā gada attiecīgā perioda līmeņa. To noteica gan mazāks kā pirmajā ceturksnī apjomu samazinājums farmācijas un iekārtu un ierīču remontu nozarēs, gan izaugsmes atgriešanās gatavo metālizstrādājumu un citu transporta līdzekļu nozarē. Jaunākie - jūlija - ražošanas dati liecina, ka, neskatoties uz problēmām metālu nozarē, kopējais rūpniecības gada izaugsmes temps atkal ir kļuvis pozitīvs, sasniedzot 2,1% pret iepriekšējā gada jūliju. Lielāko ieguldījumu tam deva Latvijas kuģu būvētāju pārdotie kuģi (š.g. jūlijā attiecīgajā citu transporta līdzekļu sektorā ražošanas apjoms bijis pat 3,6 reizes lielāks kā iepriekšējā gada jūlijā). Pēc neliela samazinājums strauja izaugsme jūlijā atgriezās arī datoru un elektronikas, un citu iekārtu ražošanas nozarēs. Jāatzīmē arī lielo nozaru - kokapstrādes un gatavo metālizstrādājumu atgriešanās pie apjomu izaugsmes.

Līdzīgi kā ražošana apjomu pieauguma tempi, šogad strauji kritušies arī rūpniecības apgrozījuma pieaugumu tempi. 2012. gadā kopumā rūpniecībā apgrozījums auga par 11,0%, taču šā gada pirmajā pusē vairs tikai par 2,3%, salīdzinot attiecīgo periodu pirms gada. Turklāt dati liecina, ka lielākā ietekme bijusi tieši eksporta pieprasījuma samazinājumam – eksporta precēm apgrozījuma gada pieauguma temps samazinājies no 17,9% 2012.gadā līdz 0,7% 2013.gada pirmajā pusē. Secināms, ka šogad apgrozījuma pieaugumu, galvenokārt, uztur neliels cenu kāpums un pieprasījuma pieaugums vietējā tirgū.

Analizējot ražotāju cenu pieaugumu 2013. gada 7 mēnešos, jāatzīmē, ka tas līdzīgi kā pagājušajā gadā ir turpinājies samazināties. Salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo laika periodu, ražotāju cenas š.g. 7 mēnešos ir augušas vien par 1,9%. Atšķirībā no iepriekšējā gada, kad straujāk auga vietējā tirgū realizēto preču cenas, š.g. pirmajos 7 mēnešos nedaudz augstāks bijis pieaugums eksportēto preču cenām (attiecīgi + 1,3% un +2,5%). Nozīmīgākie cenu pieaugumi 2013. gada pirmajos septiņos mēnešos, salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo laika periodu, ir bijuši datoru, elektronisko, optisko un citu iekārtu ražošanā (attiecīgi par 10,2% un 4,1%), kā arī pārtikas un koka produktu ražošanā (attiecīgi par 3,8% un 2,6%). Savukārt no lielākajiem cenu samazinājumiem jāatzīmē deflācija dzērienu un metālu ražošanā attiecīgi par 1,9% un 1,6%.

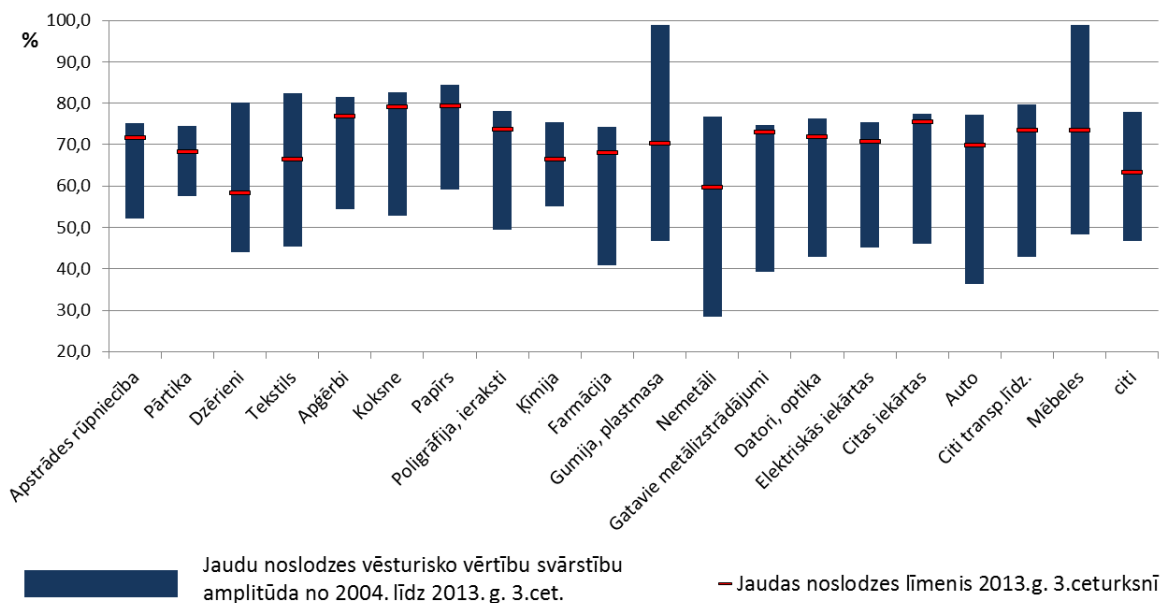

1.13. att. Ražotāju cenu izmaiņas, % salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu

Analizējot uzņēmēju aptauju datus par traucējošākajiem faktoriem uzņēmējdarbības attīstībai, pārsteidz, ka, neskatoties uz būtisko izlaides pieaugumu tempu kritumu šogad, salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgajiem rādītājiem, nav vērojamas nozīmīgas izmaiņas. 46% no aptaujātajiem uzņēmējiem atzīst, ka pieprasījuma trūkums ir būtiskākais Latvijas ražošanu ierobežojošais faktors⁸ 2013. gada pirmajos trīs ceturkšņos (līdzīgi kā visā pēckrīzes periodā). Pārējie ražošanu ietekmējošie faktori ir daudz mazāk izplatīti. Pēdējo divu gadu laikā strauji atrisinājušās ir finansējuma pieejamības problēmas – šo problēmu atzīstošo uzņēmēju īpatsvars ir samazinājies no 20% 2011. gada 3.ceturksnī līdz 3,2% 2012. gada 3.ceturksnī, vienlaikus jāatzīmē, ka pagājušajā gada attiecīgajā periodā finansējuma problēmas atzina vien 1,8% aptaujāto. Savukārt to uzņēmēju īpatsvars, kuri savā uzņēmējdarbībā neredz ierobežojošus faktorus, īpatsvars ir turpinājies lēni pieaugt, sasniedzot 33,0% š.g. 3.ceturksnī. Turpina augt arī darbaspēka nepietiekamības problēmas, kas pakāpusies no 7,5% pagājušā gada pirmajos trīs ceturkšņos līdz 9,5% š.g. attiecīgajā periodā.

Ražošanas turpmāku izaugsmi kavē ne tikai pieprasījuma problēmas, bet arī jaudu trūkums. 2013. gada pirmajos trīs ceturkšņos vidējā jaudu noslodze apstrādes rūpniecībā augusi par 2,0 procentpunktiem, salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo laika periodu, bet kopumā pēdējo 4 gadu laikā tā ir pakāpeniski pieaugusi par 19,2 procentpunktiem, 2013.g. 3.ceturksnī sasniedzot 71,8%. Tuvu iepriekš novērotajam jaudu noslodzes maksimuma š.g. 3.ceturksnī strādāja gan lielākās nozares kā kokapstrāde, pārtikas un gatavo metālizstrādājumu ražošana, gan strauji augošās iekārtu ražošanas nozares. Ņemot vērā investīciju kritumu šā gada pirmajā pusē, nav sagaidāma arī jaudu noslodzes mazināšanās gada otrajā pusē.

⁸ Datu avots: EK uzņēmēju aptaujas

1.14. att. Jaudu izmantošana apstrādes rūpniecības nozarēs, %⁹

Lai gan 2013.gada pirmajā pusē rūpniecības attīstību no lielākas krīzes pasargāja iekšējā pieprasījuma pieaugums, Latvijas rūpniecības attīstība ir atkarīga no ārējā pieprasījuma. 2013. gada pirmajā pusē eksports sasniedza 63,0% no apstrādes rūpniecības apgrozījuma, kas mazinoties eksporta izaugsmei ir par procentpunktu zemāks rādītājs kā iepriekšējā gada pirmajā pusē, taču par 13 procentpunktiem pārsniedzot 2008. gada 1.puses eksporta īpatsvara rādītāju. Lielāko daļu saražotās produkcijas ārvalstīs (pamatā ES valstīs un Krievijā) pārdod gan lielākās nozares kā kokapstrādes un gatavo metālizstrādājumu ražošana (kokapstrāde 2013. gada 1.pusē eksportējusi 73,4% saražotās produkcijas, gatavo metālizstrādājumu nozare – 66%), gan 2013. gada rūpniecības izaugsmes veidotāji – datoru, elektronikas un elektrisko iekārtu ražošanas nozares, kurās minētājā laika periodā eksportējušas attiecīgi 93,8% un 87,3% produkcijas. Jāatzīmē, ka arī pārtikas nozarē, kas pamatā ir orientēta uz iekšējo tirgu, eksporta apjomi turpina pieaugt, sasniedzot 34,3% no nozares apgrozījuma 2013. gada 1.pusē.

Prognozējot turpmāku rūpniecības attīstību, jāņem vērā Latvijas rūpniecības atkarība no eksporta pieprasījuma. Šobrīd datus par mūsu galvenajiem eksporta tirgiem ir parādījušās pirmās iepriecinošās ziņas, kas ļauj cerēt, ka eirozonas krīzē sliktākais jau ir aiz muguras. Šā gada jūnijā pirmo reizi pēdējā pusotra gada laikā Eiropā reģistrēts ražošanas apjomu pieaugums gada griezumā – ES valstīs kopumā jūnijā saražots par 0,4% vairāk kā gadu iepriekš. Vienlaikus vasaras mēnešos strauji uzlabojies arī uzņēmēju redzējums par ES valstu ekonomikas nākotnes perspektīvām. Jaunākās EK uzņēmēju aptaujas atklāj, ka augustā ļoti strauji audzis rūpniecības konfidences rādītājs, sasniedzot augstāko līmeni pēdējā pusotra gada laikā. Šī rādītāja strauja uzlabošanās liecina, ka Eiropas uzņēmēji jau izjūt ekonomiskās aktivitātes pieaugumu un aizvien optimistiskāk raugās nākotnē – augustā nozīmīgi kāpis gan

⁹ Datu avots: EK uzņēmēju aptaujas

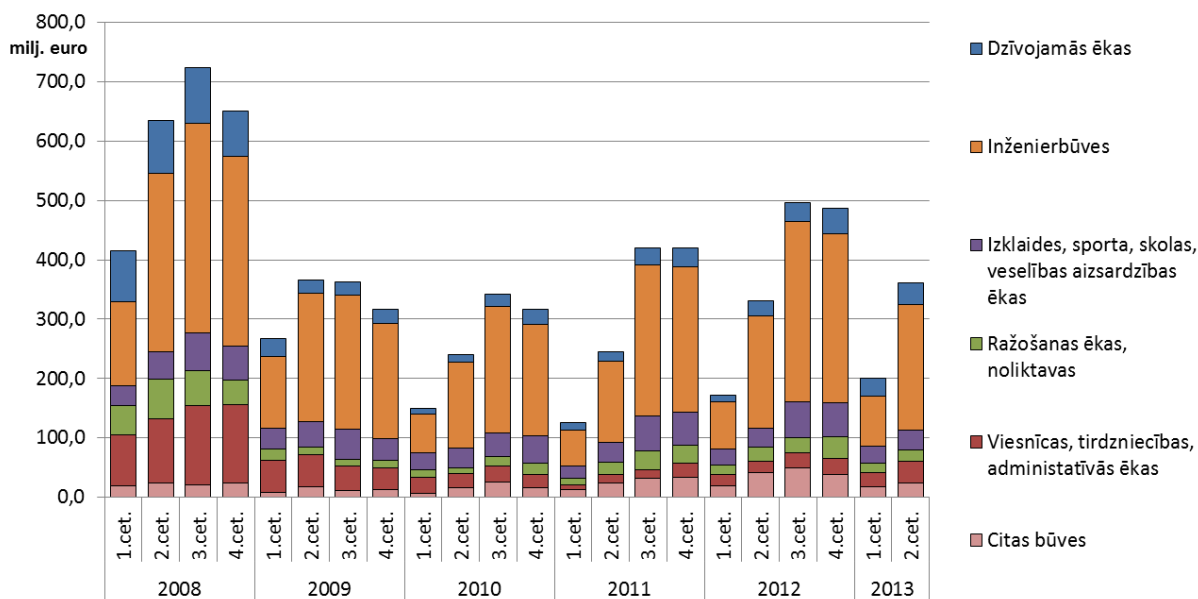
uzņēmēju optimisms par saražotās produkcijas apjomu pēdējo trīs mēnešu laikā, gan par pasūtījumu apjomu.

Vienlaikus jāatzīmē, ka eksporta pieprasījuma pieaugums Eiropā paredzams samērā vājš, un pozitīvo ieguvumu no tā, visticamāk, Latvijas ražotāji varētu sākt izjust tikai šā gada noslēgumā vai pat tikai nākamajā gadā. Ņemot vērā apjomu kritumu gada griezumā šā gada pirmā pusē, kopumā 2013.gadā apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas apjoms tiek prognozēts tuvu iepriekšējā gada līmenim.

Būvniecība

Krīzes laikā (2008.-2011.gadā) būvniecības nozare piedzīvoja dramatisku apjomu kritumu, kas trīs gadu laikā sasniedza 60%. Lejupslīde nozarē apstājās 2011. gada 1.ceturksnī un no 2011. gada otrajā puses nozare ir piedzīvojusi strauju izaugsmi, taču šobrīd būvniecības apjomi vēl tālu atpaliek no pirmskrīzes laika līmeņa. 2012. gada būvniecības nozares gada pieauguma temps sasniedza 18,0%, bet no pagājušā gada otrās puses būvniecības apjomu gada pieauguma temps ir būtiski samazinājies. Tas skaidrojams gan ar bāzes efektu, gan bremzēšanos inženierbūvniecības un nedzīvojamo ēku būvniecības apjomu pieaugumā. Mainījušies arī būvniecības izaugsmes virzītāji. Atšķirībā no 2012.gada, kad to pamatā veidoja apjomu pieaugums ceļu būves, kā arī ostu un dambju, kā arī rūpniecības ēku būvniecības segmentos, 2013.gada sākumā izaugsmē no minētajiem pozitīvo devumu sniedza vairs tikai ostu un dambju būvniecības pieaugums, toties, augot aktivitātei nekustamā īpašuma tirgū, strauji sākusi pieaugt daudzdzīvokļu ēku būvniecība. Turpina pieaugt arī būvniecības eksporta apjomi, bet būvniecības gada izmaksu kāpums, samazinoties būvniecības izaugsmes tempam, 2013. gada vidū ir apstājies. Būvniecības konfidences rādītāji un izsniegtās būvatļaujas liecina par būvniecības izaugsmes tempu iespējamu palēnināšanos gada otrajā pusē.

Ārvalstu investīciju un hipotekāro kredītu ekspansija bija pamatā straujai būvniecības izaugsmei Latvijā 2006. un 2007. gadā, pieaugot par vairāk kā 15% gadā (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem, salīdzināmās cenās). Būvniecības izlaides augstākais līmenis tika sasniegts 2008. gada 1.ceturksnī. Strauji krītot nekustamā īpašuma cenām un ierobežojot kreditēšanu, apstājās arī pieprasījums un investīciju plūsma būvniecības sektorā, kas rezultējās straujā un ilgā lejupslīdē, kas zemāko izlaides līmeni sasniedza 2011. gada 1.ceturksnī, trīs gadu laikā zaudējot 60% no kopējā nozares apjoma.

1.15. att. Būvniecības nozares izlaides apjoms un struktūra faktiskajās cenās pa ceturkšņiem 2008.-2013.g. 1.pusē, milj. euro

Lai gan vēl 2011. gada 1.pusē tika reģistrēts mazāks būvniecības apjoms kā gadu iepriekš, gada otrajā pusē nozarē apjomi strauji sāka pieaugt, 2011. gadā kopumā sasniedzot par 7,3% lielākus būvniecības apjomus kā 2010. gadā. 2012. gada būvniecības nozare gada pieauguma temps sasniedza jau 18,0% un šā gada sākumā izaugsme būvniecības nozarē ir turpinājusies, sasniedzot 6,5% pieaugumu gada pirmajā pusēs, salīdzinot ar attiecīgo laika posmu pirms gada. Tomēr jāatzīmē, ka pagājušā gada otrajā pusē un šā gada pirmajā pusē būvniecības apjomu gada pieauguma temps ir būtiski lēnāks kā 2012. gada pirmajā pusē. Tas skaidrojams gan ar bāzes efektu, gan bremzēšanos inženierbūvniecības un nedzīvojamo ēku būvniecības apjomu pieaugumā.

Kopš būvniecības zemākā līmeņa sasniegšanas (2011. gada 1.pusē) nozare kopumā augusi jau par 39,0%, taču nozare vēl tālu atpaliek no pirmskrīzes laika apjomiem. Būvniecības apjomi š.g. pirmajā pusē bija par 42,3% mazāki kā 2008. gada 1.pusē, kad tika sasniegts augstākais būvniecības apjoms pēdējo 10 gadu laikā.

Atšķirīgas tendences vērojamas būvniecības apakšnozarēs. Nedaudz vairāk kā pusi būvniecības izlaides veido inženierbūves (ceļi, komunikācijas, ostas, lidostas, dzelzceļš u.c.), pārējo veido ēku būvniecība, t.sk. dzīvojamo ēku būvniecība, kas iepriekšējos divos gados veidoja aptuveni 7-8% no kopējās būvniecības apjomi. Krīzes laikā ēku būvniecība un inženierbūvniecība, kas veidoja aptuveni vienādu īpatsvaru kopējā būvniecības apjomā, abas piedzīvoja dramatisku apjomu kritumu, tomēr ēku būvniecība cieta īpaši smagi. Salīdzinot augstāko sasniegto būvniecības apjomu pirmskrīzes periodā ar zemāko apjomu pēckrīzes periodā, ēku būvniecības apjomi samazinājās par 70,5%, bet inženierbūvniecības – par 53,7%. Abās apakšnozarēs pēckrīzes periodā vērojama līdzīga izaugsme, bet nedaudz labāk veicies inženierbūvniecībai. Pēdējo divu gadu laikā (2013.gada sākumā, salīdzinot ar 2011.gada sākuma, kad tika sasniegts zemākais būvniecības līmenis) ēku būvniecības

apjomi auguši jau par 34,0%, bet inženierbūvniecības par 39,9%. Tā kā ēku būvniecības apjomi krīzes laikā samazinājās straujāk un pēckrīzes periodā ir auguši lēnāk kā inženierbūvniecība, tās apjomi 2013.gada pirmajā pusē ir vairāk kā uz pusi mazāki kā 2008.gada sākumā, kamēr inženierbūvniecības apjomi atpaliek tikai par 24,1%.

Jāatzīmē arī, ka būvniecības apjomu izaugsmes temps iepriekšējā gada otrajā pusē un šā gada sākumā ir būtiski samazinājies gan ēku būvniecībā, gan inženierbūvniecībā, taču straujāk izaugsme kritusies inženierbūvniecībā. 2012.gadā izaugsme ēku būvniecībā (par 14,9%) nedaudz atpalika no inženierbūvniecības, kura auga par 19,7% gada laikā, taču 2013.gada pirmajā pusē ēku būvniecības gada pieauguma temps 8,6% apmērā ir augstāks kā inženierbūvniecībā, kur attiecīgi reģistrēta tikai 5,2% izaugsme.

Nemot vērā līdzīgos īpatsvarus un izaugsmes tempus, inženierbūvniecības un ēku būvniecības devums izaugsmē pēckrīzes periodā ir bijis līdzīgs, ar nelielu pārsvaru inženierbūvniecības pusē, taču analizējot sīkāk krasī atšķiras dažādu būvniecības ēku un inženierbūvju segmentu apjomu dinamika un devums izaugsmē. 2012.gadā kopumā izaugsme bija vērojama gandrīz visos būvniecības segmentos, mazāki kā iepriekšējā gadā apjomi bija vien tiltu un tuneļu, kā arī vietējo cauruļvadu un sporta ēku segmentos. Tiltu un tuneļu segmentā tas skaidrojams ar Dienvīdu tilta būvniecības dinamiku. Vairāk kā trešo daļu no kopējās būvniecības izaugsmei pagājušajā gadā deva ceļu būvniecība, kas auga par 35,0% (faktiskajās cenās). Nozīmīgs ieguldījums bija arī pieaugumam pārējo nedzīvojamo ēku, ostu un dambju, rūpniecības komplekso ēku, daudzdzīvokļu māju un viesnīcu būvniecības segmentos. Jāatzīmē, ka būvniecības izaugsmē liela nozīme bija ES fondu finansētie būvniecības un renovācijas projektiem, no kuriem liela daļa, tuvojoties fondu apguves perioda beigām, tieši 2012. gadā nonāca būvniecības fāzē, piemēram ūdensapgādes un enerģētikas sektoros, kā arī autoceļu rekonstrukcijā.

2013.gada sākumā gada izaugsmes temps daudzos būvniecības segmentos ir samazinājies vai pat kļuvis negatīvs, mainījušies arī izaugsmes virzītāji. Ceļu būve un pārējo nedzīvojamo ēku būvniecība, kas pagājušā gada pirmajā puses deva lielāko ieguldījumu būvniecības izaugsmē, 2013.gada pirmajā pusē ir mazāka kā gadu iepriekš, tādējādi būtiski samazinot kopējo būvniecības izaugsmi. Liela negatīvā ietekme bija arī vietējo cauruļvadu un rūpniecības komplekso būvju būvniecības samazinājumam. Izslēdzot šo nozaru ietekmi – pārējās nozarēs š.g. sākumā izaugsme, salīdzinot ar pagājušo gadu, pat ir paātrinājusies. Strauji turpina pieaugt ostu un dambju, maģistrālo cauruļvadu, kā arī daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku būvniecība – šo trīs nozaru pieaugums š.g. sākumā deva lielākos pozitīvo ieguldījumu būvniecības izaugsmē. Jāatzīmē, ka daudzdzīvokļu dzīvojamo ēku būvniecība sektorā izaugsme aizsākusies tikai pagājušā gada vidū, lēnām atdzīvojoties aktivitātei nekustamā īpašuma tirgū. Jāiemin arī administratīvo ēku un citu inženierbūvju segmenta izaugsme. Jaudu trūkuma apstākļos neiepriecinoši ir būvniecības apjomi rūpniecības ražošanas ēku un noliktavu segmentā, kas šā gada pirmajā pusē bija nedaudz mazāki

kā gadu iepriekš, liecinot par uzņēmēju piesardzību investīciju veikšanā un negatīvu risku ražošanas pieaugumam šā gada otrajā pusē un nākamgad.

Iekšzemes pieprasījumu samazinājuma dēļ no 2008. gada būvnieki meklēja jaunas būvniecības pakalpojumu eksporta iespējas. Būvdarbu apjoms faktiskajās cenās ārpus Latvijas teritorijas 2013.gada sākumā ir turpinājis palielināties un kopumā 2013. gada 1.pusē, salīdzinot ar attiecīgo periodu pirms gada audzis par 14,5%. Salīdzinot ar 2008.gada pirmo pusi, būvniecības eksporta apjomi šā gada pirmajā pusē ir bijuši vairāk kā 5,4 reizes lielāki, sasniedzot 8,3% no kopējā būvniecības apjoma.

Samazinoties būvniecības izaugsmes tempam, samazinājies arī būvniecības izmaksu kāpums. Pēc straujā pieauguma 2012.gadā par 6,8%, būvniecības izmaksu kāpums 2013.gada pirmajā pusē ir apstājies - š.g. jūlijā būvniecības izmaksas bija vien par 0,3% augstākas kā pirms gada. Strādnieku gada algu pieaugums samazinājies no 15,9% vidēji pagājušajā gadā līdz 4,1% š.g. jūlijā, bet būvmateriālu cenas, kas pagājušajā gadā kopumā bijušas gandrīz nemainīgas, 2013.gada jūlijā pat bijušas par 1,2% zemākas kā pirms gada.

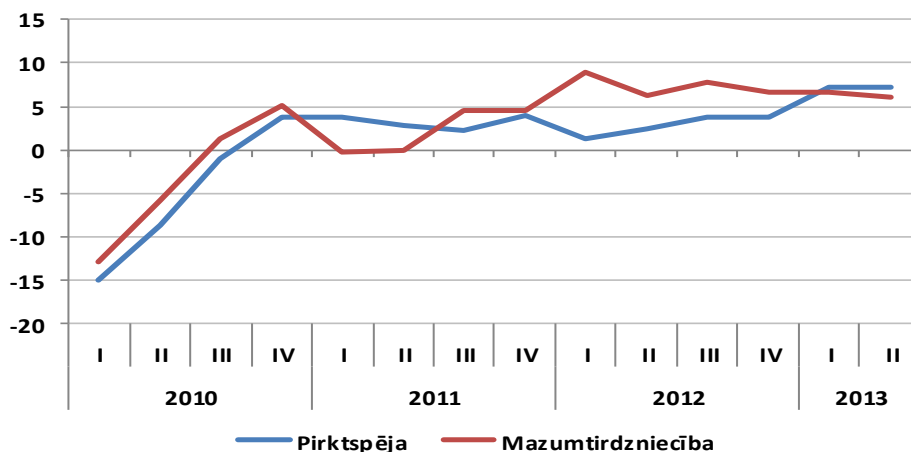
Būvniecības konfidences rādītājs, kas 2010. un 2011. gadā ļoti nozīmīgi uzlabojās, 2012. gada 2.ceturksnī sasniedza augstāko vērtību pēdējo četru gadu laikā. Taču 2012. gada otrajā pusē tas būtiski pasliktinājās, atgriežoties 2011.gada beigu līmenī, un līdzīgs tas ir saglabājies arī šā gada pirmajā pusē, liecinot par izaugsmes tempu samazināšanos būvniecība nozarē. Arī izsniegtās ēku būvatļaujas norāda, ka ēku būvniecības apjomu izaugsme visticamāk turpinās palēnināties. 2010. un 2011. gadā tika izsniegtas būvatļaujas katru gadu par vairāk kā 20% lielākiem būvniecības apjomiem kā iepriekšējā gadā, taču 2012. gadā pēc izsniegtajām būvatļaujām paredzamais būvniecības apjoms bija par 7,3% zemāks kā 2011. gadā un 2013.gada pirmajā pusē tas saglabājies līdzīgs kā 2012.gada pirmajā pusē, vien par 1,0% pārsniedzot iepriekšējā gada attiecīgajā perioda rādītāju. Izsniegtās būvatļaujas būtiski kāpušas daudzdzīvokļu māju būvniecībai, taču gandrīz tikpat liels samazinājums bijis nedzīvojamu ēku sektorā. Iepriecinoši, ka būvatļaujas pieaugušas rūpniecisko ēku sektorā, kas ir pozitīvs risks rūpniecības izlaides pieaugumam vidējā termiņā.

Ņemot vērā nozares attīstības tendences, kā arī ēku būvatļauju samazināšanos 2012.gadā, prognozējams, ka būvniecības izaugsmes tempi 2013. gada otrajā pusē būs nedaudz zemāki kā šā gada pirmajā pusē.

Mazumtirdzniecība

Mazumtirdzniecības apgrozījuma dinamika 2013. gadā turpināja jau kopš 2011. gada vidus iezīmējušos tendenci, ko raksturo samērā stabils gada pieauguma temps, nedaudz virs 5%. Nelielas svārstības ieviesa atlikto tēriņu realizēšana pēckrīzes periodā un būtiski uzlabojās patērētāju noskaņojums, kas vēl vairāk

uzlaboja mazumtirdzniecības apgrozījuma rādītājus. Tagad gan mazumtirdzniecības datus arvien vairāk sāk atspoguļoties iedzīvotāju pirktspējas pieaugums, ko noteicis gan straujāks vidējās darba samaksas pieaugums šajā gadā, gan zemā inflācija, kas atsevišķos mēnešos bijusi pat negatīva, kā arī gada sākumā pazeminātais iedzīvotāju ienākuma nodoklis (turpmāk – IIN). Tāpat mazumtirdzniecības apgrozījumu pozitīvi iespaido arvien pieaugošā iedzīvotāju nodarbinātība un pakāpeniski rūkošais bezdarba līmenis.

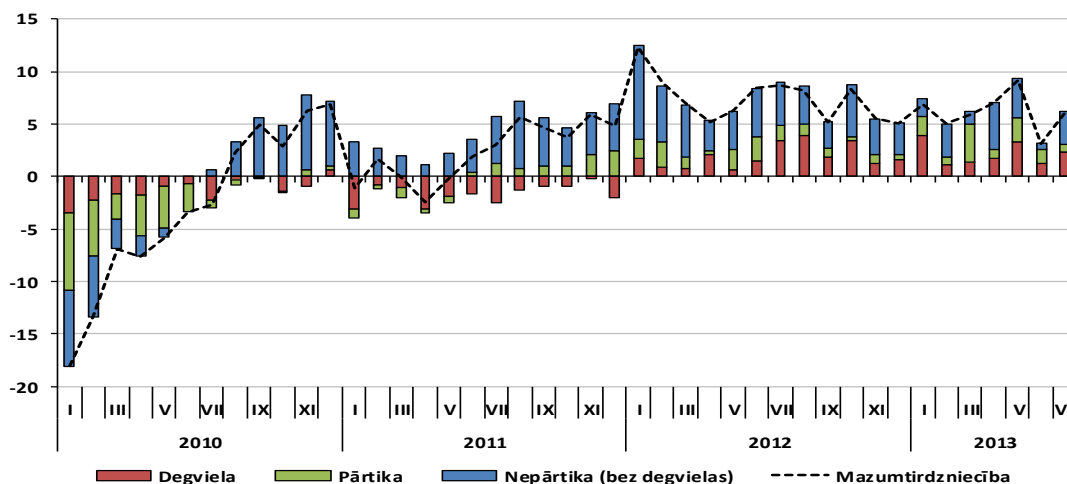

1.16. att. Mazumtirdzniecības apgrozījuma un pirktspējas¹⁰ pieaugums, %

Kā liecina statistikas dati, 2013. gada septiņos mēnešos, salīdzinot ar tādu pašu periodu iepriekšējā gadā, mazumtirdzniecības apgrozījums ir kāpis par 6,2%. Mazumtirdzniecības apgrozījums pārtikas precēm ir kāpis par 3,8%, nepārtikas precēm – par 7,9% (neieskaitot degvielu), bet mazumtirdzniecības apgrozījums degvielai ir kāpis par 10,9 procentiem.

Lielākais īpatsvars mazumtirdzniecības nozarē ir nepārtikas preču tirdzniecībai (aptuveni puse), kas ar spēcīgajiem pieauguma tempiem dod arī lielāko ieguldījumu nozares izaugsmē. Tieši nepārtikas preču tirdzniecības dinamika vislabāk liecina par patēriņa tendencēm, jo pieprasījums pēc nepārtikas preces pēc savas būtības ir elastīgs – no šo preču patēriņa nepieciešamības gadījumā atteiksies vispirms, ja ekonomikā ir grūtības un pretēji – ja ekonomika attīstās labi, tad patērētājiem būs brīvi naudas līdzekļi, lai iegādātos preces, kas var uzlabot dzīves kvalitāti. Lēnākos tempos, bet stabili turpina palielināties arī pārtikas mazumtirdzniecība, savukārt degvielas mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpums var liecināt par veiksmīgu nelegālās degvielas tirdzniecības apkarošanu.

¹⁰ Pirktspēja šajā gadījumā ir nodarbinātības un algu pieaugums, no kura atskaitīta inflācija

1.17. att. Mazumtirdzniecības apgrozījums, gada pieaugums (neizlīdzināts), % un komponentu devums, procentpunkti

Arī turpmākās mazumtirdzniecības nozares attīstības tendences ir gaidāmas samērā līdzīgas – samazinoties bezdarbam un kāpjot algām, ir gaidāms turpmāks pirkspējas uzlabojums un no tā izrietošais patēriņa pieaugums. Jāatzīmē gan, ka mazumtirdzniecības apgrozījums, lai arī kāpj ar vērā ņemamiem pieauguma tempiem, tomēr vēl arvien par aptuveni 20% atpaliek no pirmskrīzes periodā sasniegtā līmeņa.

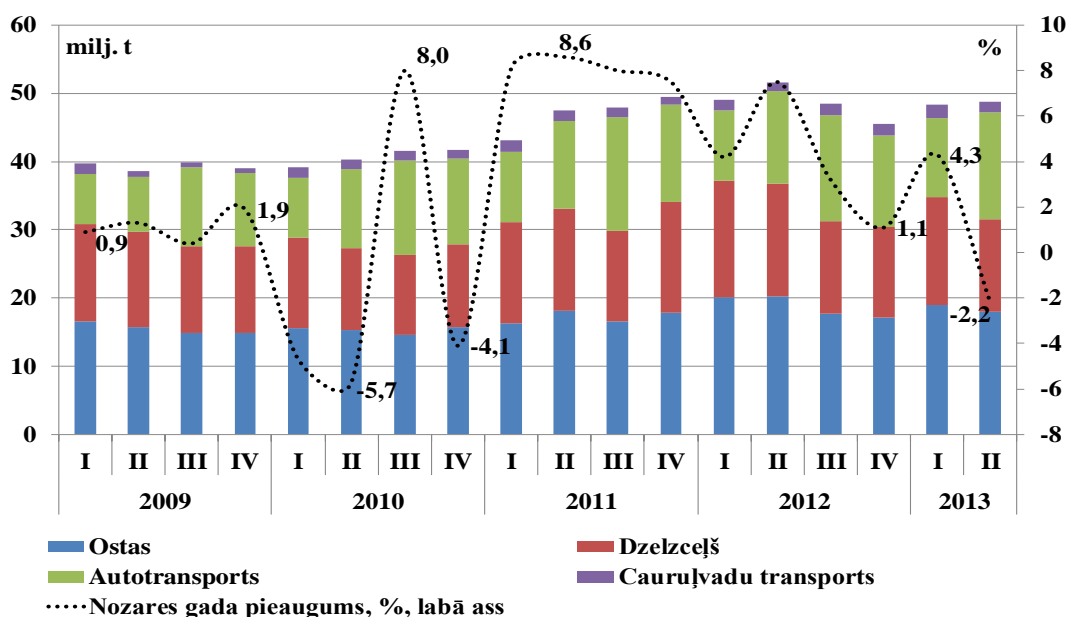
Transports

Transporta un uzglabāšanas nozare, kas pagājušajā ekonomiskajā krīzē vienīgā netika piedzīvojusi būtisku lejupslīdi, 2011. un 2012.gadā turpināja strauji augt, galvenokārt pateicoties pieaugušajiem kravu apjomiem Latvijas ostās un dzelzceļa transportā. Tomēr jau no pagājušā gada vidus kāpums tranzīta pārvadājumos ir apstājies, unniecīgo transporta nozares pieaugumu šā gada pirmajā pusē pretēji iepriekšējo gadu tendencēm ir nodrošinājuši iekšzemes kravu autopārvadājumi, kā arī pasažieru pārvadājumi iekšzemes un starptautiskajā satiksmē. Pēdējos ceturkšņos būtiski palielinājusies arī naftas produktu transportēšana pa cauruļvadu, kompensējot dzelzceļa tranzīta samazināšanos.

Kopumā šā gada pirmajā pusē transporta un uzglabāšanas nozare ir augusi par 1,1%, uzrādot ievērojami lēnāku pieaugumu nekā 2011. un 2012.gadā, kad nozare bija palielinājusies attiecīgi par 8,1% un 4,0%.

Latvijas ostas šā gada pirmajā pusē ir piedzīvojušas kravu apgrozījuma kritumu, ko noteikuši galvenokārt mazāki ogļu, labības, ģenerālkrauvu un naftas produktu pārkraušanas apjomi. No nozīmīgākajām ostu kravām šogad vērā ņemami ir augusi tikai kokmateriālu un metāllūžņu pārkraušana. Kopumā Latvijas ostās 2013.gada pirmajos sešos mēnešos pārkrauti 37,0 miljoni tonnu kravu, kas ir par 8,4% mazāk nekā pagājušā gada attiecīgajā laika periodā. Ogļu tranzīta apjomi ir samazinājušies par 12,6%, labības pārkraušana kritusies par 46,0%, bet naftas produktu apgrozījums ostās bijis par 4,1% mazāks nekā pirms gada. Ostu kravu apgrozījuma samazināšanās šogad pirmām kārtām saistīta ar Krievijas tranzīta

samazināšanos, bet vienlaikus to ir ietekmējušas arī vietējās problēmas metālu ražošanas nozarē, kā arī mazāki labības pārkraušanas apjomi.

1.18. att. Kravu apjomi galvenajos transporta veidos (milj. tonnu) un transporta nozares pievienotās vērtības gada pieaugums (%)

Kamēr Latvijas ostas ir sākušas zaudēt savas pozīcijas reģiona konkurencē, Krievijas jaunajās Baltijas jūras austrumkrasta ostās kravu apjomi turpina spēcīgi pieaugt. Ustjlugas osta, kas pagājušajā gadā ievērojami palielinājusi naftas un naftas produktu pārkraušanas jaudas, šogad kāpinājusi kravu apgrozījumu par 54,0%, apgrozījuma pieaugums sasniegts arī Primorskas naftas ostā un kaimiņos esošajā Klaipēdas ostā.

1.3. tabula. Kravu apgrozījums Baltijas jūras austrumkrasta ostās, tūkst. t¹¹

Osta	2012. gada 6 mēneši	2013. gada 6 mēneši	Izmaiņas, %
Primorska	167 432,7	168 141,8	+0,4
Ustjluga	18 791,5	28 988,2	+54,0
Sanktpēterburga	27 883,6	27 415,1	-2,0
Klaipēda un Būtiņģes terminālis	20 279,1	21 657,9	+6,8
Ventspils	17 310,0	16 319,0	-5,7
Rīga	18 790,8	14 402,6	-7,4
Tallina	15 873,4	14 924,8	-6,0
Visocka	6 180,6	8 098,8	+31,0
Liepāja	3 516,8	2 493,6	-29,5
Viborga	593,8	580,1	-2,0

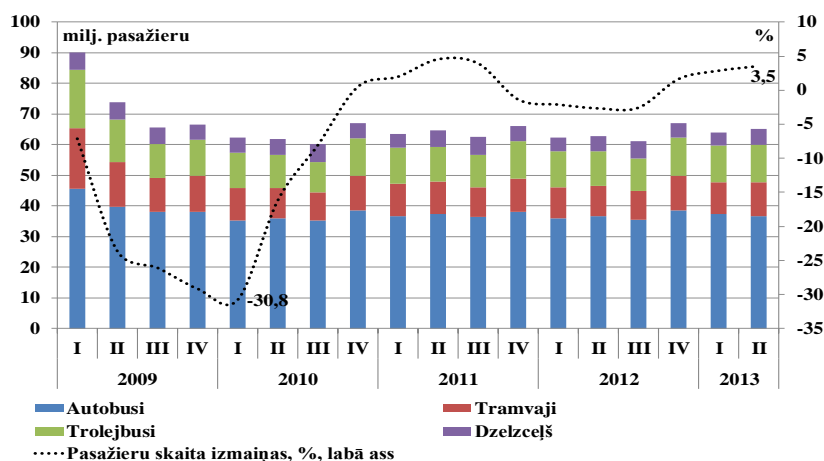
Kopējo kravu apgrozījuma pieaugumu Baltijas austrumkrasta ostās šogad ietekmējis strauji augošais Krievijas naftas produktu eksports, ko veicinājusi eksporta nodevu politika, 2011.gadā nosakot paaugstinātas eksporta nodevas jēlnaftai, un samazinot tās naftas pārstrādes produktiem. Tā rezultātā Krievijas dīzeļdegvielas

¹¹ Datu avots: Klaipēdas ostas mājas lapa, www.portofklaipeda.lt

eksports šā gada pirmajos septiņos mēnešos audzis par 26%, kamēr jēlnaftas eksports samazinājies par 1,9%, un naftas eksportu uz Eiropu līdzās eksporta nodevām vēl papildus ierobežojušas pieaugošās naftas piegādes Āzijai pa Austrumsibīrijas – Klusā okeāna naftas vadu. Tomēr pieaugošos naftas produktu eksporta apjomus līdz šim uzņēmušas pašas Krievijas ostas, kamēr Latvijas ostās pārkraušanas apjomi šogad ir samazinājušies.

Līdzīgi kā Latvijas ostās, šogad būtiski samazinājies arī pa dzelzceļu pārvadāto kravu apjoms. Gada pirmajos sešos mēnešos pa dzelzceļu transportēti 29,4 milj. tonnu kravu, kas ir par 12,7% mazāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Kravu pārvadājumu samazināšanās dzelzceļā turpinās jau no 2012.gada otrās puses, kad Krievijas pusē tika veikts sliežu ceļu remonts, un lejupslīde saglabājusies arī šogad, dzelzceļa pārvadājumiem krītoties straujāk nekā kravu apgrozījumam ostās. Pašlaik Latvijā realizētie dzelzceļa infrastruktūras attīstības projekti - posma Krustpils - Skrīveri rekonstrukcija un Šķīrotavas uzkalna rekonstrukcija Rīgā - samazina maksimāli pieļaujamo kravu plūsmu, taču pēc šo projektu pabeigšanas dzelzceļa caurlaides spēja būs palielināsies aptuveni par 20 procentiem.

Līdz ar kravu apjomu samazināšanos dzelzceļā un ostās par transporta nozares galveno virzītājspēku šogad kļuvuši autopārvadājumi, kas pārņēmuši arī daļu no dzelzceļa kravu plūsmas. Šā gada pirmajā pusē ar autotransportu pārvadāti 27,2 milj. t kravu, kas ir par 14,3% vairāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, šogad īpaši strauji auguši kravu pārvadājumi iekšzemes satismē, kas pusgadā palielinājušies par 16,3% līdz 21,9 milj. tonnu. Vislielāko devumu autopārvadājumu pieaugumā šogad nodrošinājuši lielāki grants, šķembu, smilts, kā arī lauksaimniecības un mežsaimniecības kravu pārvadājumu apjomi.

1.19. att. Pasažieru skaits galvenajos transporta veidos (milj.) un kopējā pasažieru skaita gada pieaugums (%)

Pēc ilgstošas lejupslīdes šogad pieaugumu uzrādījuši iekšzemes pasažieru pārvadājumi, kurus iepriekšējos gados bija negatīvi skārusi iedzīvotāju skaita un ekonomiskās aktivitātes samazināšanās. Ar autobusiem 2013.gada pirmajā pusē pārvadāti 74,1 milj. pasažieru, kas ir par 2,2% vairāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Tramvaju un trolejbusu pasažieru skaits gada laikā audzis par 5,7% līdz

45,6 miljoniem, un nedaudz samazinājies vienīgi dzelzceļa pasažieru skaits – par 0,3% līdz 9,5 miljoniem.

Šogad vērojams būtiskais tūristu skaita pieaugums Latvijā veicinājis pasažieru skaita pieaugumu arī aviosatiksmē un jūras pārvadājumos. Lidosta „Rīga” šā gada pirmajos sešos mēnešos apkalpojusi 2,3 milj. pasažieru, kas ir par 1,3% vairāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Savukārt pasažieru skaits Rīgas jūras ostā 2013.gada pirmajos sešos mēnešos palielinājies par 4,0%, sasniedzot 386,3 tūkstošus.

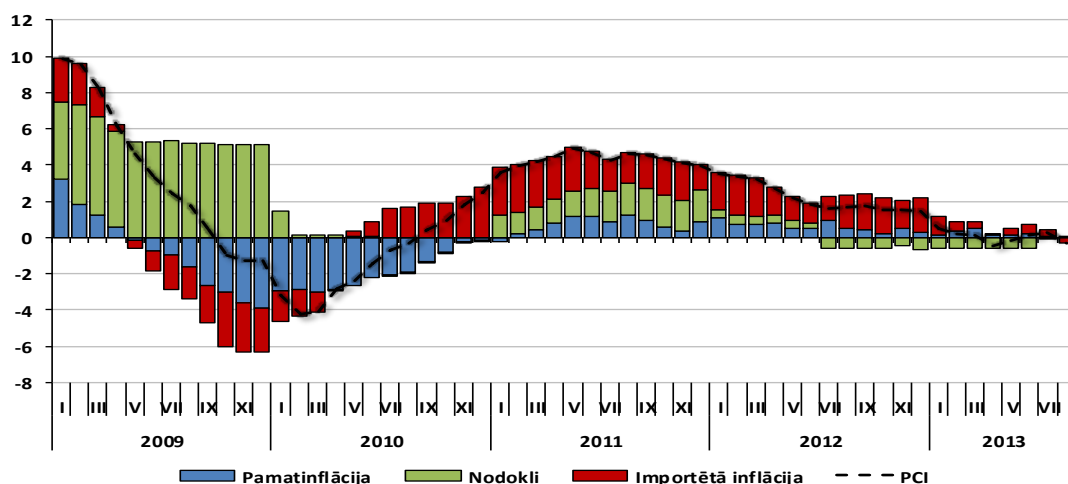
Ņemot vērā ostu un dzelzceļa kravu apjomu samazināšanos, arī 2013.gadā kopā transporta un uzglabāšanas nozarē pieaugums gaidāms tuvu nullei, taču 2014.gadā, tranzīta pārvadājumu apjomiem stabilizējoties ilgtspējīgā līmenī, nozarē atkal paredzami straujāki izaugsmes tempi.

1.2.3. Inflācija

Jau kopš 2011. gada vidus var novērot pakāpenisku gada inflācijas kritumu, kad būtiski mazinājās pārtikas cenu kāpums pasaulē, kas bija viens no galvenajiem faktoriem, kādēļ 2011. gada vidū inflācija Latvijā sasniedza pat 5 procentus. Stabilizējusies arī naftas cenu dinamika, kas 2012. gada pirmajā pusē kombinācijā ar vāju eiro kursu ļāva Latvijā piedzīvot rekordaugstas degvielas cenas, bet šobrīd arī naftas cenu ietekme uz inflāciju ir būtiski mazinājusies. Pamatinflācija¹² joprojām saglabājas zemā līmenī, kas arī ir likumsakarīgi, ņemot vērā, ka pēdējos gados Latvijā bija novērojams divciparu bezdarba līmenis un vietējā tirgus aktivitātes kritums īsti nedeva pamatu kāpināt cenas. Tā pakāpeniski mazinoties pasaules cenu ietekmei uz inflāciju, 2013. gada pirmajā pusē gada inflācija kļuva negatīva, deflācijai sasniedzot savu zemāko punktu (-0,4%) š.g. aprīlī.

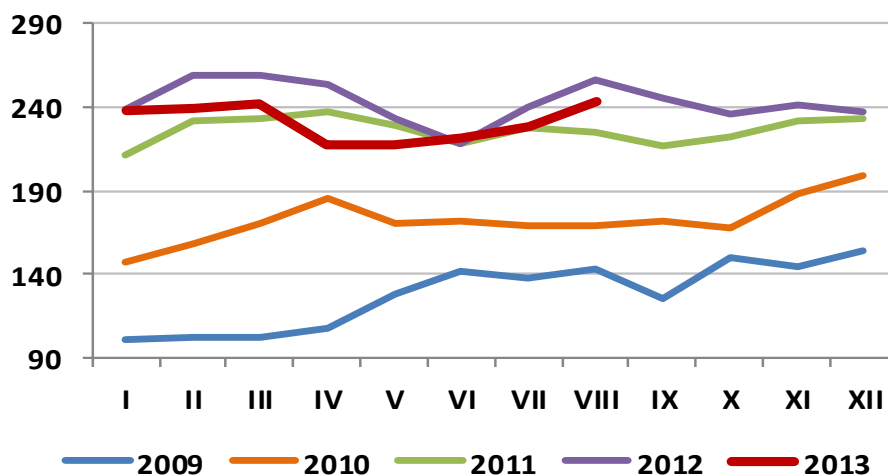
Sagaidāms, ka gada inflācija atsāks pakāpenisku pieaugumu, kam pamatā ir virkne gan iekšējo, gan arī ārējo faktoru. ES izejot no recesijas un stabilizējoties pieprasījumam lielajās ES valstīs, gaidāms arī aktivitātes pieaugums rūpnieciskajā sektorā, kas, savukārt, var būtiski sašūpot naftas cenas pasaulē, no kurām tieši atkarīgas ir ne tikai degvielas cenas, bet arī siltumenerģijas un arī gāzes cenas (un netiešā veidā praktiski visas pārējās cenas). Būtiskākie iekšējie faktori, kas ietekmēs patēriņa cenas 2014. gadā, ir elektroenerģijas tirgus liberalizācija, eiro ieviešana, akcīzes nodokļa palielināšana tabakai un pamatinflācijas kāpums.

¹² Pamatinflācija ir kopējais patēriņa cenu indekss kurā nav iekļauti energoresursi un neapstrādātā pārtika. Pamatinflāciju ietekmē iekšējā tirgus procesi, savukārt energoresursu un neapstrādātās pārtikas cenas ietekmē globāli procesi un to sauc par importēto inflāciju.

1.20. att. Inflācija pēc izcelsmes avots, gada pieauguma temps, % un komponentu devums, procentpunkti

Ārējās vides ietekmi uz patēriņa cenām Latvijā galvenokārt nosaka naftas un pārtikas cenas pasaulē. Naftas cenas atspoguļo globālo rūpniecisko un patēriņa aktivitāti – tas ir līdzsvara punkts starp naftas ieguvu un tās patēriņu. Naftas produktu cenas ir grūti prognozēt, jo tās ir spēcīgi pakļautas spekulatīvai tirdzniecībai, tomēr ņemot vērā, ka 2014. gadā tiek prognozēti būtiski uzlabojumi gan ES, gan arī ASV izaugsmē, tad arī naftas cenām piemīt pieaugoša tendence. Nelielu lēcienu naftas cenās varēja novērot 2013. gada jūlijā, kur galvenie iemesli ir nemieri Ziemeļāfrikas reģionā, kā arī spekulatīvās aktivitātes kāpums, kuru radīja zelta cenu kritums un attiecīga spekulantu pārplūde uz citām izejvielām ar pieaugošu cenu tendencēm, tai skaitā arī naftu.

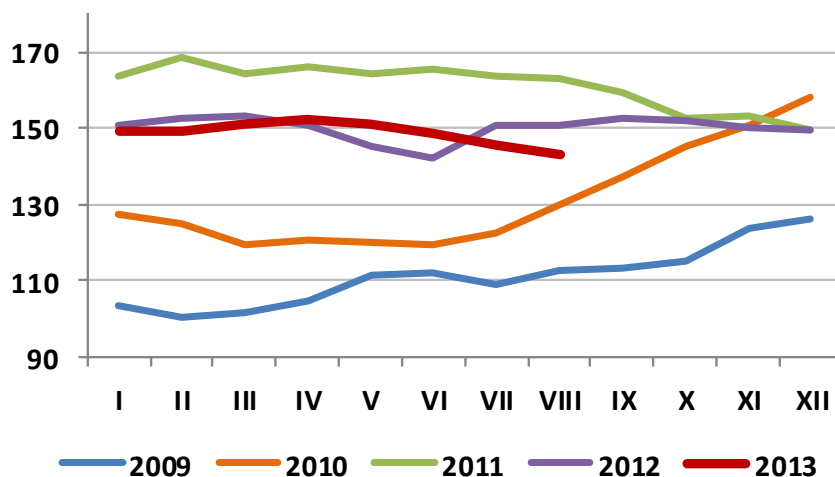

1.21. att. Naftas cenu indekss¹³

Pārtikas cenas vēl arvien veido gandrīz ceturto daļu no patēriņa cenu groza, tādēļ Latvijas ekonomika ir jūtīga arī pret pasaules cenu izmaiņām, kuras gan pēdējā gada laikā ir samērā stabilas un nav īpaša pamata uzskatīt, ka tuvākajā laikā šī

¹³ Datu avots: Thomson Reuters

tendence būtiski mainīsies. Atšķirībā no naftas produktiem pārtika kā atjaunojamais resurss ir daudz spēcīgāk pakļauta stihiskiem ietekmējošajiem faktoriem. Ražas apjomu vai citiem vārdiem – piedāvājumu ietekmē laikapstākļi, iespējamās slimības vai dabas katastrofas. Tā rezultātā īstermiņā cenu izmaiņas nav paredzams, savukārt pārtikas cenas ilgtermiņā tiek prognozētas stabilas ar nelielu pieauguma tendenci, ko rada pieprasījuma puses faktori.

1.22. att. Pasaules pārtikas cenu indekss¹⁴

Elektroenerģijas tirgus liberalizācijas process paralēli ar Ekonomikas ministrijas (turpmāk - EM) izstrādāto risinājumu obligātās iepirkumu komponentes (turpmāk - OIK) pieauguma ierobežošanai ieviešīs diezgan būtiskas izmaiņas elektroenerģijas tarifā. Gala patēriņa elektroenerģijas tarifs sevī ietver elektroenerģijas cenu (kas ir apmēram trešdaļa no kopējā tarifa), obligāto iepirkuma komponenti (zaļās enerģijas un koģenerācijas atbalsta mehānisms), tīkla pakalpojumu (AS „Sadales tīkls” sistēmas pakalpojuma tarifs), tirdzniecības pakalpojums (maksājumu sistēmas uzturēšana).

Tirgus liberalizācijas process attiecas tikai uz pašu elektroenerģijas cenu, kas ilgtermiņā, vairojot konkurenci šajā tirgus segmentā, elektroenerģijas cenu varētu mazināt. Tomēr ir arī negatīvs aspekts – tirgus liberalizācija neparedz pildīt sociālā atbalsta funkcijas, kā tas ir šobrīd, mājāsaimniecībām maksājot par pirmajiem 1200 kWh pazeminātu tarifu. Atbilstoši EM risinājumam šī funkcija pāries uz pašvaldībām un visdrīzāk sociālais atbalsts tiks mērķēts tikai uz trūcīgajiem iedzīvotājiem. Tādējādi vidējais tarifs, ieviešot elektroenerģijas tirgus liberalizāciju, mājāsaimniecībām pieaugs. OIK kompensē enerģijas ražošanas izmaksas, kas ir virs tirgus cenas, t.i. subsidē tādas enerģijas ražošanas veidus, kas citkārt nespētu konkurēt brīvā tirgus apstākļos. OIK kopējā tarifā, kas attiecas uz mājāsaimniecībām, faktiski ir 1,23 santīmi par 1 kWh (bez pievienotās vērtības nodokļa (turpmāk – PVN)). 2013. gadā OIK tika pārskatīts uz 1,89 santīmiem par 1 kWh, taču šīs izmaiņas vēl nav atspoguļotas elektroenerģijas tarifā un ir gaidāms, ka tas notiks

¹⁴ Datu avots: Apvienoto Nāciju pārtikas un lauksaimniecības organizācija

2014. gada aprīlī. Lai turpmāk ierobežotu OIK pieaugumu, EM risinājumā ir paredzēts nofiksēt OIK pie 1,89 santīmiem par 1 kWh un iztrūkumu kompensēt, ieviešot subsidētās elektroenerģijas nodokli. Nodoklis, savukārt, visdrīzāk ietekmēs siltumenerģijas tarifus pilsētās, kur ir liels koģenerācijas īpatsvars. Arī tīkla pakalpojumiem ir gaidāms tarifa pieaugums, jo aptuveni pusei no sadales tīkliem ir nepieciešama rekonstrukcija. No iepriekš minētā var secināt, ka visdrīzāk, vienlaicīgi ieviešot visus augstāk minētos pasākumus, elektroenerģijas tarifs mājstāvēcībām varētu vidēji pieaugt pat par 20 procentiem.

Papildus elektroenerģijas sadārdzinājumam ar 2014. gada sākumu gaidāms arī cenu pieaugums tabakas izstrādājumiem. Likuma „Par akcīzes nodokli” pārejas noteikumos ir paredzēts tabakas un tās izstrādājumu likmes paaugstinājums, sākot ar 2014. gada 1. janvāri. Šis cenu paaugstinājums ir ieplānots jau salīdzinoši sen (likuma redakcija stājās spēkā 2011. gadā) un likumā ir iestrādāts grafiks, saskaņā ar kuru tiks paaugstināta akcīze tabakas izstrādājumiem, līdz tā sasniegs ES noteikto minimālo likmi, kuru Latvija vēl arvien nav sasniegusi. Akcīzes nodokļa paaugstināšanas rezultātā tabakas izstrādājumi kļūs par aptuveni 5% dārgāki.

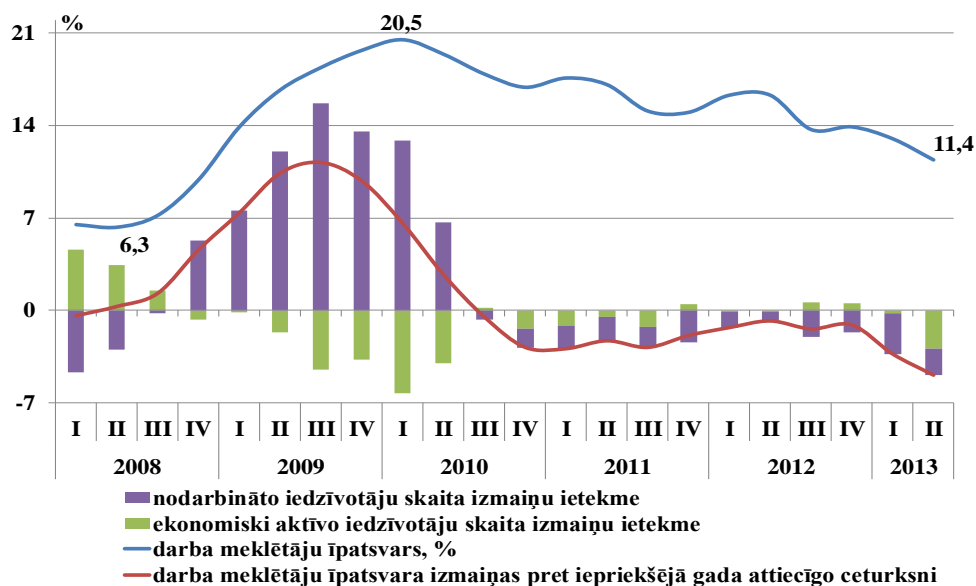
Salīdzinoši grūtāk novērtēt ekonomikas ciklu ietekmi uz patēriņa cenām. Atbilstoši ekonomikas teorijai pie zemas ekonomikas aktivitātes un augsta bezdarba spiediens uz cenu pieaugumu ir zems un ekonomikā var iestāties deflācija. Šobrīd, kad diezgan strauji mazinās bezdarbs, aug algas un ir novērojams spēcīgs privātā patēriņa pieaugums, arvien lielāka kļūst iespēja, ka jau vairākus gadus nekustīgā pamatinflācija var gūt inerci no augošajām algām, kā rezultātā vidējā termiņā pat var sākt veidoties pirmās algu-cenu spirāles iezīmes. Viens no pamatinflācijas pieauguma riskiem ir zemu atalgotais darba tirgus segments, kur atsevišķu profesiju pārstāvjus par minimālo vai nedaudz lielāku algu atrast kļūst arvien grūtāk un agri vai vēl algu nāksies paaugstināt, kas savukārt var nozīmēt arī preču vai pakalpojumu cenu pieaugumu. Kā arī, kāpjot zemajām algām, konkurences rezultātā gaidāms arī pārējo algu pieaugums. Ņemot vērā pozitīvās tendences darba tirgū, šis efekts tika ņemts vērā, prognozējot turpmāko gadu inflāciju.

1.2.4. Nodarbinātība un bezdarbs

Līdz ar ekonomikas straujo attīstību pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes pastāvīgi palielinās arī tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits un pakāpeniski samazinās bezdarba līmenis. Pēc CSP darbaspēka apsekojuma rezultātiem, 2012. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, nodarbināto iedzīvotāju skaits bija palielinājies par 1,6%, bet šā gada pirmajā pusē tas audzis jau par 3,2%, sasniedzot 884,6 tūkstošus. Nodarbinātības līmenis starp 15-74 gadus vecajiem iedzīvotājiem šā gada pirmajā pusē ir palielinājies līdz 57,6%, salīdzinot ar 55,0% attiecīgajā laika posmā pirms gada.

Kā liecina dati par aizņemtajām darba vietām un Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk - VID) dati par darba ņēmējiem, jaunas darba vietas šogad veidojušas galvenokārt privātajā sektorā, kamēr sabiedriskajā sektorā un budžeta iestādēs

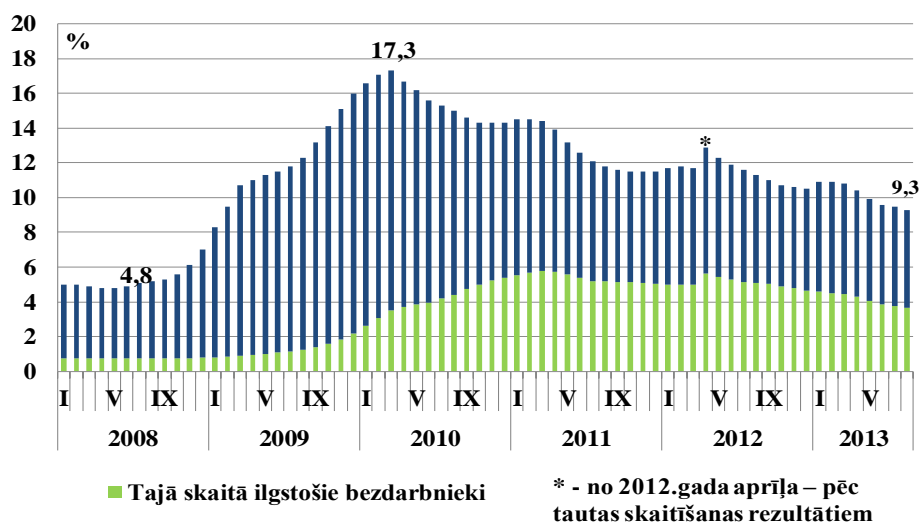
nodarbināto skaits pēdējā gada laikā nav palielinājies. Skatoties pa atsevišķām nozarēm, visstraujāk strādājošo skaits audzis informācijas un komunikācijas pakalpojumos, kur aizņemto darba vietu skaits šā gada 1.ceturksņa beigās bijis par 5,5% lielāks nekā pirms gada. Būvniecībā nodarbināto skaits gada laikā audzis par 4,5% un apstrādes rūpniecībā – par 3,1%, savukārt finanšu un apdrošināšanas sektorā tas samazinājies par 3,2% un valsts pārvaldē un aizsardzībā - par 1,2%. Skaitliskā izteiksmē lielākās jaunu darba vietu veidotājas bijušas tirdzniecība, kur aizņemto darba vietu skaits gada laikā palielinājies par 4,2 tūkstošiem un apstrādes rūpniecība, kur bijis 3,4 tūkstošu pieaugums.

1.23. att. Darba meklētāju īpatsvars (% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem), tā izmaiņas gada laikā un izmaiņu avoti (procentpunkti)

Palielinoties tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaitam, darba meklētāju īpatsvars pēc darbaspēka apsekojuma rezultātiem šā gada otrajā ceturksnī samazinājies līdz 11,4%, kas ir zemākais rādītājs kopš 2008.gada ceturktā ceturksņa. Pēdējā gada laikā darba meklētāju īpatsvars ir sarucis par 4,9 procentpunktiem, uzrādot būtiski straujāku kritumu nekā pagājušajā gadā. Ja pirmajos gados pēc krīzes bezdarba līmeņa samazināšanos noteica galvenokārt tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums, šā gada otrajā ceturksnī būtiska ietekme bijusi arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita sarukumam vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem, kas devusi vairāk nekā pusi no kopējā bezdarba līmeņa samazinājuma.

Līdzīgi kā darbaspēka apsekojuma rezultāti, arī Nodarbinātības valsts aģentūras (turpmāk – NVA) dati pēdējos gados uzrāda pakāpenisku bezdarba līmeņa samazināšanos. Oficiāli reģistrētā bezdarba līmenis, kas tradicionāli ir par vairākiem procentpunktiem zemāks nekā darba meklētāju īpatsvars, šā gada augusta beigās ir samazinājies līdz 9,3% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, un ir par 2,0 procentpunktiem zemāks nekā pirms gada. Savukārt reģistrēto bezdarbnieku skaits pēdējā gada laikā ir sarucis par 20,3 tūkstošiem jeb 18,2% un augusta beigās valstī bija 91 202 reģistrētie bezdarbnieki, kas ir zemākais rādītājs kopš 2009.gada janvāra.

1.24. att. Reģistrētā bezdarba līmenis (% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem)¹⁵

Vienlaikus ar bezdarba līmeņa samazināšanos vērojamas izmaiņas arī bezdarba ilguma un vecuma struktūrā, kur ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem jūlija beigās sarucis līdz 39,3%, salīdzinot ar 44,5% pirms gada. Mazāk redzama kļuvusi jauniešu bezdarba problēma, un jauniešu īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem samazinājies par 0,9 procentpunktiem līdz 9,5%, kamēr arvien straujāk aug bezdarbnieku īpatsvars vecuma grupā no 55 gadiem, gada laikā palielinoties par 1,4 procentpunktiem un sasniedzot 20,5% no visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem.

Reģionālā skatījumā bezdarba situācija nav būtiski mainījusies un augstākais bezdarba līmenis joprojām ir Latgales reģionā, kur reģistrētais bezdarbs ir tuvu pie 20%, kamēr Rīgas reģionā reģistrēto bezdarbnieku skaits ir tikai 6,1% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Arī bezdarba līmeņa samazināšanās pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes Latgalē ir bijusi ievērojami lēnāka nekā pārējā Latvijā, un reģistrētā bezdarba līmenis no visu laiku augstākā līmeņa šajā reģionā ir samazinājies par 5,2 procentpunktiem, kamēr Zemgalē tas krities par 10,4 procentpunktiem un Kurzemē par 9,0 procentpunktiem.

Lai gan pēdējo ceturkšņu dati par nodarbinātības pieaugumu un bezdarba kritumu ir bijuši visai pozitīvi un nodarbināto skaita pieaugums Latvijā 2013.gadā ir bijis straujākais starp ES valstīm, jāņem vērā, ka izmaiņas ekonomiskajā situācijā darba tirgū atspoguļojas ar zināmu novēlošanos un turpmākajos ceturkšņos situāciju vairāk sāks ietekmēt Latvijas ekonomiskās izaugsmes palēnināšanās šā gada pirmajā pusē. Līdz ar to nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums 2014.gadā kļūs lēnāks, un arī bezdarba līmeņa samazināšanās būs mērenāka nekā 2013.gadā.

¹⁵ Datu avots: Nodarbinātības valsts aģentūra

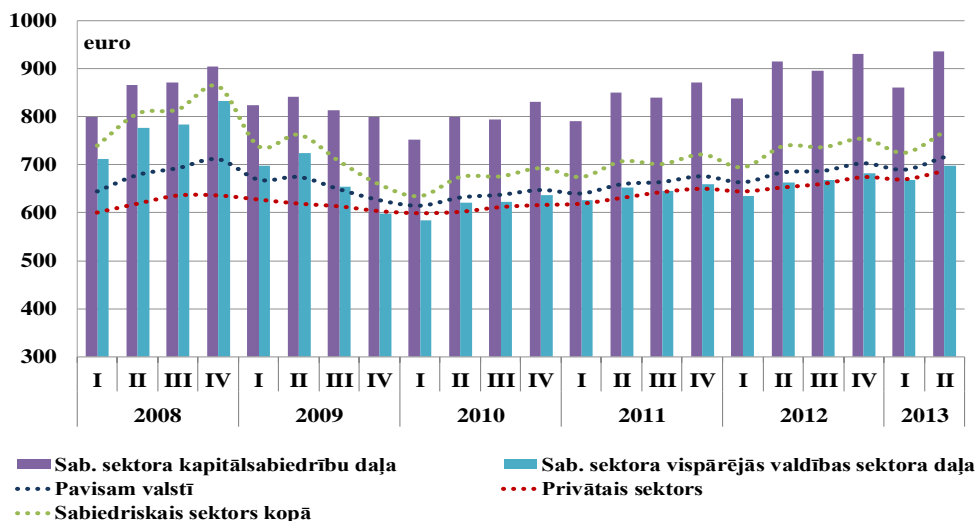
1.2.5. Iedzīvotāju ienākumi

Pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes atsākoties spēcīgai ekonomikas izaugsmei, ar nelielu laika nobīdi būtiskāk sākuši palielināties arī iedzīvotāju ienākumi. Ja vidējā mēneša bruto darba samaksa pakāpeniski palielinās jau kopš 2010.gada otrā ceturkšņa, jūtamāks strādājošo reālās darba samaksas pieaugums vērojams, sākot no 2012.gada otrās puses, kā rezultātā privātais patēriņš pēdējos ceturkšņos ir kļuvis par galveno ekonomiskās izaugsmes virzītājspēku.

Vidējā mēneša bruto darba samaksa 2013.gada otrajā ceturksnī sasniedza 715,7 *euro* (503 latus), un bija par 4,7% lielāka nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Pēdējos ceturkšņos darba samaksā sākot vairāk atspoguļoties iepriekš uzrādītajai ekonomikas izaugsmei, vidējā bruto darba samaksa otrajā ceturksnī beidzot ir pārsniegusi pirmskrīzes augstāko līmeni, kas bija fiksēts 2008.gada ceturtajā ceturksnī.

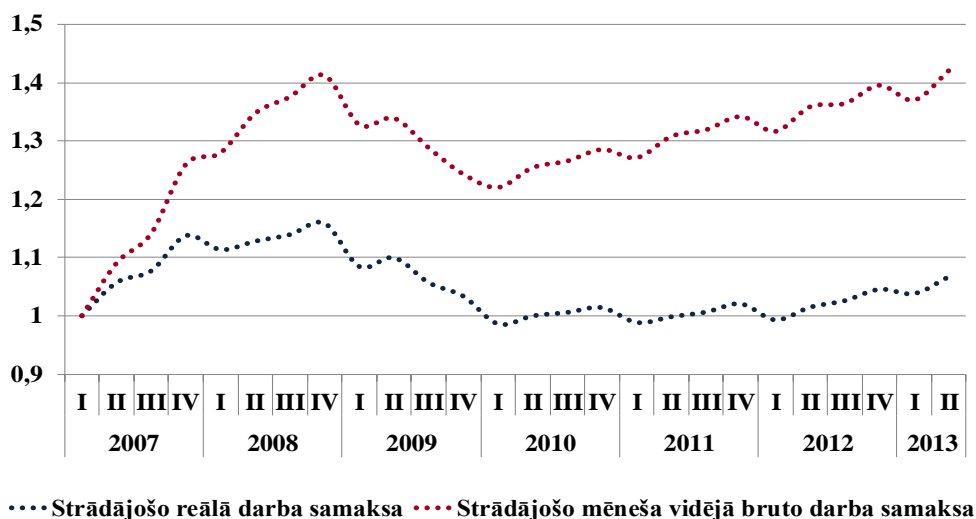
Lielākais darba samaksas pieaugums šogad bijis privātajā sektorā, kur otrajā ceturksnī vidējā alga palielinājusies par 5,3%. Savukārt sabiedriskajā sektorā pretēji iepriekšējos gados vērojamajām tendencēm lielākais vidējās algas pieaugums bijis vispārējās valdības sektorā, kas ietver valsts un pašvaldību budžeta iestādes, - par 5,2%, un tas pamatā skaidrojams ar papildu finansējuma piešķiršanu no valsts budžeta atalgojuma palielināšanai sociālās aprūpes darbiniekiem, tiesu darbiniekiem, pedagogiem, policistiem, robežsargiem un ugunsdzēsējiem. Savukārt iepriekš straujais algas pieaugums valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās šogad piebremzējies līdz 2,3%. Tomēr neskatoties uz šo pēdējo ceturkšņu dinamiku, darba samaksa valsts un pašvaldību uzņēmumos joprojām ir ievērojami augstāka – 936,2 *euro* (658 lati) nekā vispārējās valdības sektorā – 698,6 *euro* (491 lats), kur tā tikai nedaudz pārsniedz privātā sektora līmeni – 687,2 *euro* (483 latus).

Pēc otrajā ceturksnī uzrādītā pieauguma vidējā bruto darba samaksa privātajā sektorā jau par 8,2% pārsniegusi pirmskrīzes laika augstāko līmeni, bet valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās – par 3,5 procentiem. Savukārt vispārējās valdības sektorā vidējā bruto darba samaksa no visu laiku augstākā līmeņa joprojām atpaliek par 16,3%.

1.25. att. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī, pa sektoriem, euro

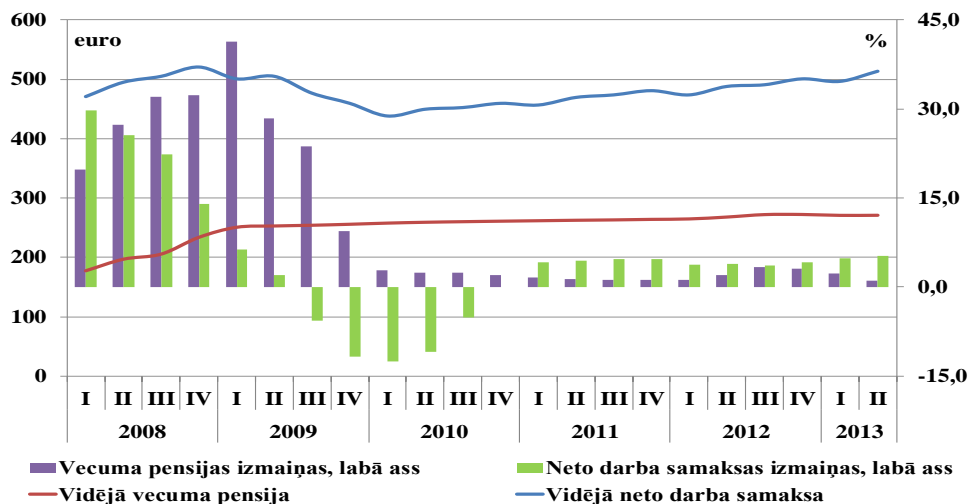
Skatoties pa atsevišķām nozarēm, augstākā mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā ir finanšu un apdrošināšanas nozarē, kur tā 2013.gada otrajā ceturksnī sasniedza 1562,3 *euro* (1098 latus), salīdzinājumā ar 2012.gada attiecīgo ceturksni palielinoties par 8,0 procentiem. Savukārt zemākā bruto darba samaksa ir izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – 462,4 *euro* (325 lati), un gada laikā tā ir palielinājusies par 3,7 procentiem. Lielākais darba samaksas pieaugums šogad bijis ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē – par 15,5% un valsts pārvaldē un aizsardzībā – par 8,8%, savukārt transporta un uzglabāšanas nozarē algas kritušas par 0,8 procentiem.

1.26. att. Strādājošo reālā neto un bruto darba samaksa pa ceturkšņiem (2007. gada pirmais ceturksnis = 1)

Līdz ar zemo inflācijas līmeni, kā arī pateicoties IIN samazināšanai, pēdējos ceturkšņos jūtami straujāk sākuši augt arī iedzīvotāju reālie ienākumi, un strādājošo reālā darba samaksa 2013.gada otrajā ceturksnī bijusi par 5,2% lielāka nekā attiecīgajā laikā pirms gada. Kopš 2007.gada sākuma vidējā bruto darba samaksa Latvijā ir kāpusi par 42,1%, bet reālā darba samaksa šajā laika posmā augusi ievērojamo mazāk – par 6,7 procentiem.

Kopumā darba samaksa kā galvenais ienākumu avots šā gada otrajā ceturksnī bijusi 781,2 tūkstošiem jeb 38,7% no visiem Latvijas iedzīvotājiem, kamēr vecuma pensijas saņēma 479,8 tūkstoši jeb 23,8% iedzīvotāju. Vēl 33,2 tūkstošiem jeb 1,6% ienākumu avots bija bezdarbnieka pabalsts, un bezdarbnieku pabalstu šā gada 2.ceturksnī saņēma 33,7% no visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem.

1.27. att. Vidējā neto darba samaksa un vidējā vecuma pensija (euro) un to izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni (%)

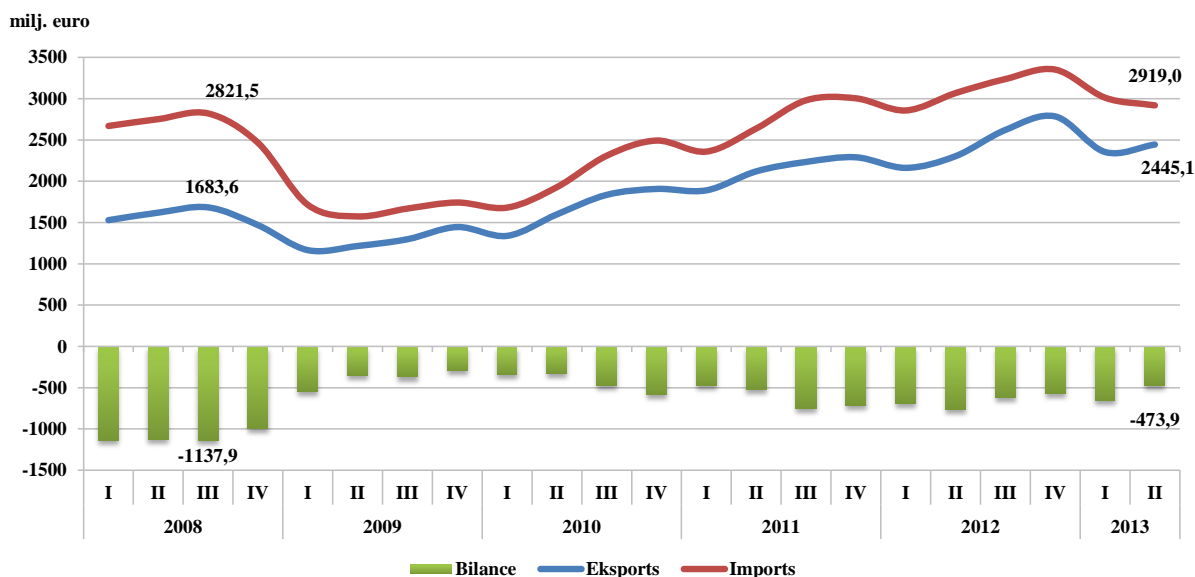
Pēdējā gada laikā vidējā vecuma pensija ir augusi par 1,1%, šā gada otrajā ceturksnī sasniedzot 270,9 *euro* (190,4 latus), savukārt vidējais bezdarbnieku pabalsts ir palielinājies par 28,0% līdz 189,1 *euro* (132,9 latus), un šāds pieaugums ir saistīts ar augstāku vidējo algu laikā pirms bezdarbnieku pabalsta piešķiršanas. Ekonomiskās krīzes laikā pensiju indeksācija bija apturēta, bet vienlaikus pensijas praktiski arī bija vienīgie iedzīvotāju ienākumi, kas krīzes gados nepiedzīvoja būtisku kritumu. Ekonomikai atkopjoties no krīzes, darba samaksa Latvijā pēdējos gados ir pakāpeniski pieaugusi, kamēr vidējās vecuma pensijas lielums praktiski nav mainījies. Līdz ar to no 2013.gada septembra ir atsākusies pensiju indeksācija, paaugstinot mazās pensijas, kuru lielums nepārsniedz 285 *euro* (200 latus), un pensiju paaugstināšana turpināsies arī 2014.gadā.

Valstī noteiktā iztikas minimuma patēriņa groza vērtība 2013.gada otrajā ceturksnī bija 254,1 *euro* (178,59 latus), un gada laikā tā ir palielinājusies par 1,2 procentiem.

1.2.6. Ārējā tirdzniecība un maksājumu bilance

Neskatoties uz negatīvo ārējo fonu, ko noteica eirozonas valstu izaugsmes tempu palēnināšanās, 2012. gadā eksporta apjomi turpināja palielināties, un gada otrajā pusē sasniedza vēsturiski augstāko līmeni. Vairāk nekā 45% no visa eksporta pieauguma nodrošināja lauksaimniecības un pārtikas nozare, kuras eksports labvēlīgas cenu dinamikas un graudaugu rekordražas rezultātā bija par 43,5% lielāks nekā 2011. gadā. Pēc straujā eksporta kāpuma 2012. gada otrajā pusē, ārējās tirdzniecības aktivitāte 2013. gada pirmajā pusē mazinājās. Tomēr, neskatoties uz

vājo ES ekonomikas izaugsmi un vājo ārējo pieprasījumu, kā arī sarežģījumiem A/S „Liepājas metalurģis”, Latvijas eksporta izaugsmes dinamika š.g. pirmajā pusē joprojām bija pozitīva, apliecinot Latvijas eksportētāju konkurētspējas noturību.

1.28. att. Latvijas eksporta un importa apjomi faktiskajās cenās, milj. euro

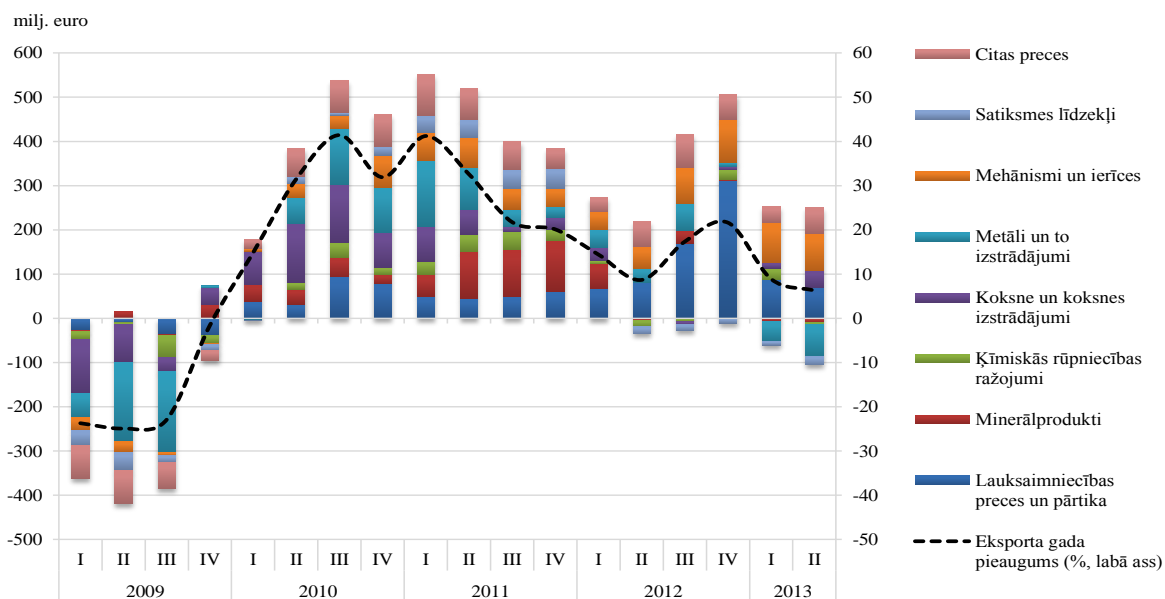
Kopumā 2013. gada pirmajā pusē Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums sasniedza 10627,8 milj. *euro* (7469,3 milj. latu), salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu pieaugot par 3,3% jeb 235,6 milj. *euro* (165,6 latu). Gan bāzes efekta, gan vājāka ārējā pieprasījuma rezultātā ārējās tirdzniecības gada pieauguma tempi turpināja samazināties - ja 2012. gadā ārējās tirdzniecības apgrozījuma gada pieauguma temps bija 14,7%, tad 2013. gada pirmajā pusē vairs tikai 2,3%. Apgrozījuma tempu kritumu galvenokārt noteica lēnāka importa izaugsme, īpaši otrajā ceturksnī, kad tā kļuva negatīva. Turpretim eksporta izaugsmes tempi saglabājās pozitīvi. Eksporta apjoms salīdzinājumā ar 2012. gada pirmo pusgadu pieauga par 7,5%, sasniedzot 4799,4 milj. *euro* (3373,0 milj. latu). Neskatoties uz pēdējo mēnešu svārstībām atšķirīgu nozaru attīstības tempu un citu ierobežojošo faktoru dēļ, kopumā eksporta apjomi pirmajā pusgadā ir auguši lielākajā daļā Latvijas eksporta nozaru, un, izslēdzot metalurģijas nozares negatīvo ietekmi, preču eksporta izaugsme pirmajā pusgadā bija 11,5%, kas vērtējams kā ļoti labs sniegums pašreizējā ārējā pieprasījuma apstākļos. Savukārt importa apjoms gada pirmajos sešos mēnešos sastādīja 5931,6 milj. *euro* (4168,7 milj. latu), salīdzinājumā ar 2012. gada pirmo pusgadu palielinoties vien par 5,9 milj. *euro* (4.1 milj. latu) jeb 0,1%. Preču eksportam pieaugot straujāk nekā importam, tirdzniecības negatīvais saldo salīdzinājumā ar attiecīgo periodu 2012. gadā ir samazinājies par 22,4% un 2013. gada pirmajā pusē veidoja 1132,2 milj. *euro* (-795,7 milj. latu).

Līdz ar atšķirīgiem nozaru izaugsmes tempiem pēdējā gada laikā nedaudz mainījies eksporta nozaru struktūra, pieaugot mehānismu un ierīču, koksnes, kā arī vairāku mazo nozaru īpatsvaram, kas liecina par eksporta preču klāsta diversifikāciju. Samazinājies ir lauksaimniecības un metāla izstrādājumu īpatsvars eksportā. 2013.

gadā galvenās eksporta preces bija lauksaimniecības un pārtikas preces, kas veidoja 18,5% no visa eksporta, koksnes un tās izstrādājumi – 16,7%, mehānismi un elektroierīces – 15,8%, metāli un to izstrādājumi – 12,1%.

Vērtējot eksporta izaugsmi nozaru griezumā, 2013. gada pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir pieauguši teju visās nozarēs. Lielāko ieguldījumu eksporta izaugsmē 2013. gada pirmajā pusē nodrošināja mehānismu, iekārtu un elektroiekārtu nozare, kuras eksporta apjomi pirmajā pusgadā salīdzinot ar pagājušā gada pirmo pusgadu palielinājās par +31,3%, nodrošinot vairāk kā pusi visa eksporta pieauguma. Lai arī nozares eksportā ir liels reeksporta īpatsvars, dati par rūpniecības izlaidi un rūpniecības apgrozījumu liecina, ka ražošanas apjomi nozarē šogad ir turpinājuši palielināties. Tādējādi var secināt, ka daļa minētās grupas eksporta pieauguma notiek uz vietējo ražojumu apjoma pieauguma rēķina. Strauji turpināja pieaugt lauksaimniecības un pārtikas produkcijas eksporta apjomi. To eksports 2013. gada pirmajā pusē bija par 21,9% lielāks nekā pagājušā gada atbilstošajā periodā. Prognozējams, ka gada otrajā pusē lauksaimniecības preču eksporta izaugsmes tempi būs zemāki, ņemot vērā augsto bāzi iepriekšējā gada graudaugu rekordraža dēļ. Sagaidāms, ka raža šogad būs mazāka, kā arī sagaidāmā realizācijas cena ir mazāka nekā pērn, jo ir mazinājies cenu spiediens, ko izraisīja pērnā gada sliktā raža pasaulē. Neskatoties uz bažām par būvniecības un rūpniecības stagnāciju Eiropā, kā arī uz tādām iekšējām nozares problēmām kā izejmateriālu trūkums un augstā jaudu noslodze, koksnes eksports gada pirmajā pusē bija par 7,6% lielāks nekā atbilstošajā periodā pērn. Dati par rūpniecības izlaidi liecina, ka nozares rūpniecības izlaides apjoms neuzrāda būtisku pieaugumu, tajā pašā laikā apgrozījums eksportā pieaug. Tas liecina, ka tieši augstāka izstrādājumu pievienotā vērtība ir iemesls nozares eksporta kāpumam. Nākotnē koksnes izstrādājumu eksporta izaugsme būs atkarīga ne tikai no notikumiem lielākajos ārvalstu noieta tirgos, bet arī no jaunu produktu un jaunu ražotņu darbības uzsākšanas Latvijā, jo ierobežotu resursu apstākļos aizvien lielāka nozīme būs panākt pēc iespējas lielāku pievienoto vērtību pārstrādes procesā, nosakot nepieciešamību pēc jaunām investīcijām nozarē.

Tikmēr negatīva eksporta dinamika bija vērojama ar reeksportu saistītajās minerālproduktu un satiksmes līdzekļu nozarēs. Konstanti negatīvas tendences saglabājās sauszemes līdzekļu eksportā, ko pamatā noteicis automobiļu reeksporta samazinājums. Savukārt ar vietējiem ražotājiem saistītās kuģubūves izstrādājumu eksports palielinājās par 94,4%, kas saistīts ar kuģu nodošanu ekspluatācijā un to izvešanu uz Krieviju. Metāla izstrādājumu eksports gada pirmajā pusē samazinājās par 16,5%. Eksporta apjomu samazinājumu noteica sarežģījumi lielākajā metalurģijas uzņēmumā a/s „Liepājas metalurģis”.

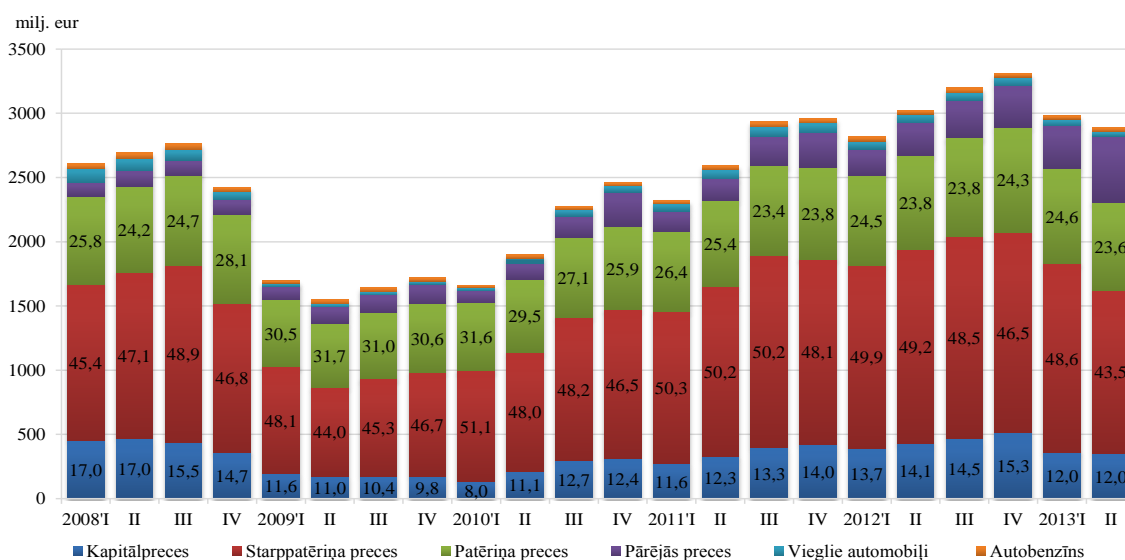
1.29. att. Eksporta apjomu izmaiņas nozaru griezumā, milj. euro salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu

Eksporta attīstību 2013. gada pirmajā pusē pozitīvi ietekmēja arī tirdzniecības nosacījumu uzlabošanās. Ja 2012. gadā importa vērtība pieauga straujāk nekā eksporta vērtība, tad 2013. gada pirmajā pusē tirdzniecības nosacījuma bija labvēlīgi – 2. ceturkšņa beigās eksporta vienības vērtība palielinājās par 3,2%, bet importa vienības vērtība vien par 0,7%. Visbūtiskāk tirdzniecības nosacījumi ir uzlabojušies satiksmes līdzekļu precēm, to eksporta vienības vērtība gan pirmajā, gan otrajā ceturksnī pieauga par vairāk nekā 10% salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošajiem ceturkšņiem. Cenu dinamika bijusi labvēlīga arī eksportēto mehānismu un mašīnu produkcijai, pārtikas rūpniecības un ķīmiskās rūpniecības ražojumiem, kuru eksporta vienības vērtība otrajā ceturksnī gada laikā palielinājās par vairāk nekā 8%.

Eksporta tirgu struktūra 2013. gada pirmajā pusgadā saglabājās gandrīz nemainīga – 71,4% preču tika eksportētas uz ES valstīm, bet eksports uz NVS valstīm veidoja 14,6%. Lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis 2013. gada pirmajā pusē bija Lietuva – 16,6% no kopējā eksporta, Igaunija – 13,4%, Krievija – 10,5%, Vācija – 7,7%, Polija – 5,7%, Zviedrija – 5,4% un Dānija – 4,4%. Eksports daļas pirmajā pusgadā palielinājās uz Lietuvu par 0,6 procentpunktiem, Igauniju par 0,4 procentpunktiem, ka arī par 0,2-1 procentpunktiem uz tādām valstīm kā Zviedrija, Dānija, Lielbritānija, Norvēģija, Somija, Baltkrievija un citām. Savukārt eksporta tirgu struktūrā par 0,9 procentpunktiem samazinājās Krievijas, kā arī bija vērojamas eksporta daļas samazināšanās uz tādiem tradicionālajiem eksporta tirgiem kā Vācija un Polija.

Eksporta apjoms uz ES valstīm 2013. gada pirmajā pusē palielinājās par 7,4%, savukārt uz NVS valstīm par 10,2%. Neskatoties uz Krievijas izaugsmes rādītāju pasliktināšanos, eksports uz Krieviju ir palielinājies par 7,5%. Ievērojamu daļu eksporta pieauguma uz Krieviju nodrošināja Latvijā būvēto kuģu izvešana uz Krieviju. Vienlaikus jāatzīmē, ka strauji pieaudzis eksports uz tādām Vidusāzijas NVS valstīm kā Kazahstāna un Uzbekistāna, attiecīgi par 72,0% un 41,3%. 2013.

gadā vērojams eksporta daļas pieaugums uz tuvākajām kaimiņvalstīm Lietuvu un Igauniju. Vērtējot eksporta struktūru, var secināt, ka eksporta pieaugums uz kaimiņvalstīm aizvien vairāk saistāms ar dziļāku tirgu integrāciju un vienotu Baltijas reģiona izplatīšanas tirgu veidošanos, jo pieaugumu veidojošajās nozarēs ir salīdzinoši mazs Latvijas izcelsmes ražojumu īpatsvars. Tikmēr eksporta samazinājums bija vērojams uz vienu no līdz šim straujāk augošajiem eksporta tirgiem – Poliju, ko ietekmēja problēmas metāla nozarē, jo Polija bija viens no galvenajiem metāla izstrādājumu noieta tirgiem.

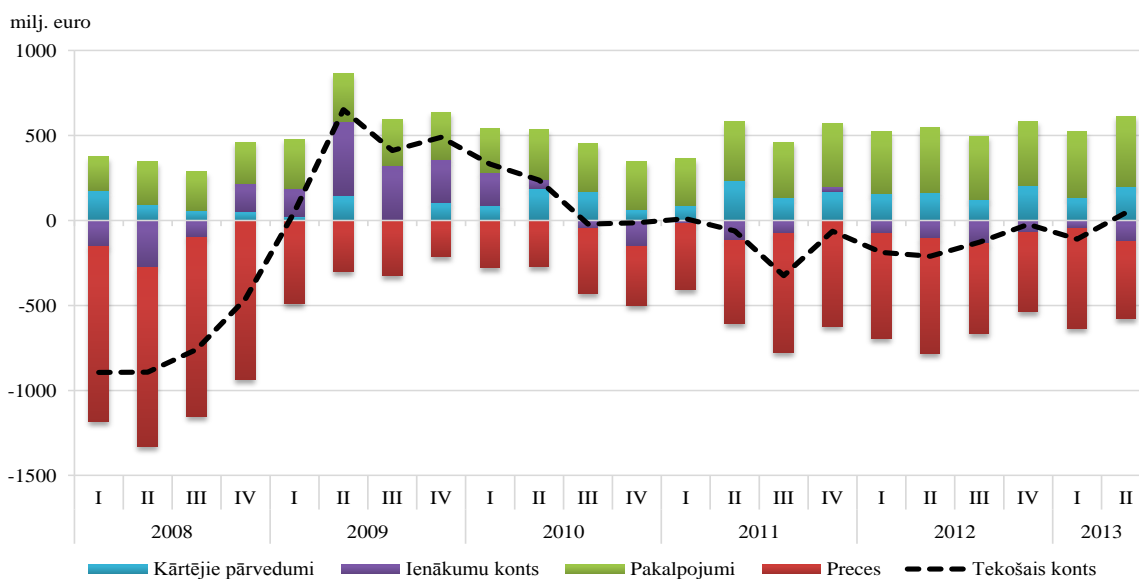

1.30.att. Preču importa struktūra pa preču kategorijām, % no importa

Pēc strauja pieauguma iepriekšējos gados, importa izaugsmes tempi 2013. gada pirmajā pusē ievērojami samazinājās, tā apjomiem saglabājoties pērnā gada līmenī. Lielākais importa samazinājums bijis metāla un izstrādājumu nozarē. Tas samazinājies par 20,2%, ko noteica a/s „Liepājas metalurģis” izlaides apjomu kritums, nosakot mazāku nepieciešamību pēc izejmateriālu importa. Gada griezumā samazinājies arī minerālproduktu un satiksmes līdzekļu imports (attiecīgi -1,6% un -14,8%). Ņemot vērā, ka samazinājies arī šo preču eksports, var secināt, ka tas noticis uz reeksporta samazināšanās rēķina. Savukārt negaidīti strauja izaugsme bija vērojama koksnes izstrādājumu importā, iezīmējot izejvielu trūkuma problēmu kokrūpniecībā, ko ražotāji kompensē ar ievestiem materiāliem.

Galvenokārt importa pieauguma bremsēšanos noteica zemā investīciju aktivitāte, mazāka nepieciešamība pēc starppatēriņa precēm, kā arī reeksporta samazināšanās. Šādas tendences labi redzamas importa dalījumā ekonomisko kategoriju griezumā. Ievērojami samazinājies kapitāla un starppatēriņa preču īpatsvars kopējā importā. Ja 2011. un 2012. gadā kapitāla preču īpatsvars konsekventi palielinājās un 2012. gada pēdējā ceturksnī sasniedza 15,3%, tad 2013. gadā to īpatsvars bija vairs tikai 12,0%. Savukārt starppatēriņa preču īpatsvars, kas iepriekšējos gados veidoja pusi no visa importa, samazinājies līdz 43,5%. Jāatzīmē, ka situācijas uzlabošanās ārējā vidē un nepieciešamība pēc jaunām investīcijām un starppatēriņa precēm, visticamāk, turpmāk varētu palielināties.

Turpmākai eksporta attīstībai būtiska nozīme būs gan konkurētspējas, gan ārējā pieprasījuma attīstībai, ko noteiks ekonomiskās situācijas attīstība gan Eiropā, gan pasaulē kopumā. Vismaz pagaidām norises Eiropā ļauj optimistiskāk skatīties nākotnē, jo apsteidzošie rādītāji liecina, ka uzņēmēju un patērētāju noskaņojums pēdējos mēnešos ir būtiski uzlabojies. Un ja iepriekš eksporta noturību pret ārējās vides ietekmi nodrošināja konkurētspējas pieaugums, tad otrajā gadā pusē artavu eksporta pieaugumā varētu dot arī augošais pieprasījums. Savukārt augošs ārējais pieprasījums varētu atjaunot pēdējā gada laikā vājo investīciju aktivitāti ražošanas sektorā, kas nepieciešams eksporta potenciāla paaugstināšanai – gan ražošanas apjomu kāpināšana, gan tehnoloģiski intensīvāku un augstākas pievienotās vērtības preču eksporta īpatsvara palielināšana.

1.31. att. Latvijas maksājumu bilances tekošais konts, milj. euro¹⁶

Maksājumu bilances tekošā konta deficīts 2012. gadā sasniedza 2,5% no IKP. Tekošā konta deficīta pieaugumu 2012. gadā noteica preču ārējās tirdzniecības deficīta pieaugums, kā arī ārvalstu uzņēmumu peļņas palielināšanās, nosakot ienākumu konta bilances pasliktināšanos. Pretēja tendence bija vērojama 2013. gada pirmajā pusgadā. Preču eksportam turpinot pieaugt, bet importam saglabājoties pērnā gada līmenī, maksājumu bilances tekošā konta deficīts bija 63,8 milj. *euro* (44,9 milj. latu) jeb -0,5% no IKP.

Pateicoties labvēlīgai eksporta un importa dinamikai, ārējās tirdzniecības bilances negatīvais saldo samazinājās no 1291,1 milj. *euro* (907,5 milj. latu) 2012. gada pirmajā pusē līdz 1040,6 milj. *euro* (731,3 milj. latu) š.g. pirmajā pusē. Preču eksporta radīto tirdzniecības deficītu turpināja daļēji kompensēt pakalpojumu eksporta pozitīvais saldo. Pakalpojumu pozitīvais saldo 2013. gada pirmajā pusē bija 797,7 milj. *euro* (560,6 milj. latu), salīdzinājumā ar atbilstošo periodu 2012. gadā

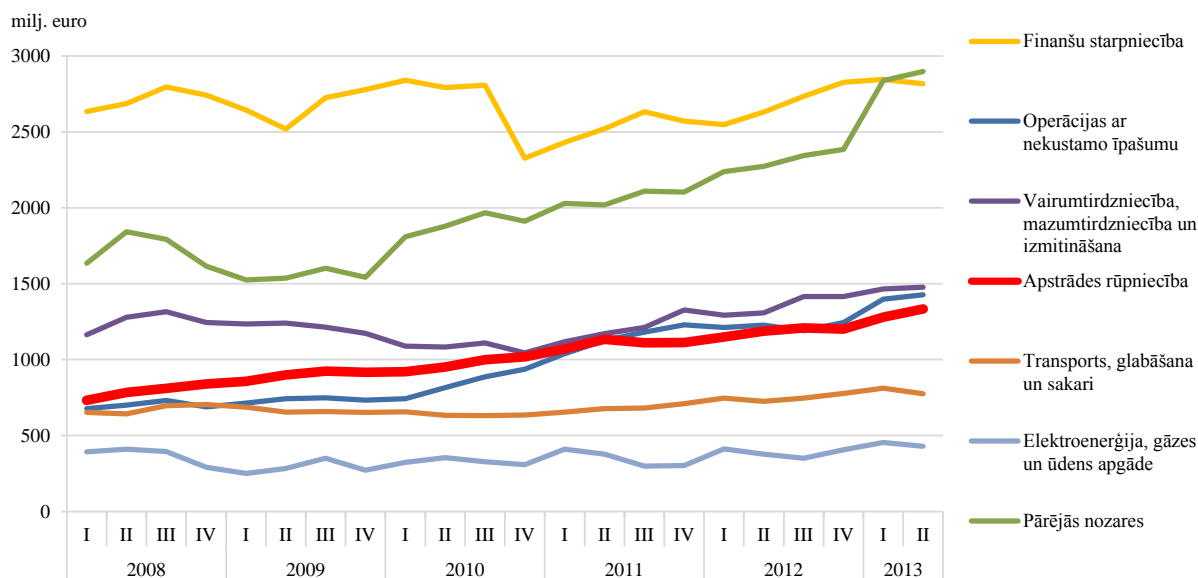
¹⁶ Datu avots: LB

pieaugot par 7,0%. 2013. gadā pakalpojumu eksports nosedza 76,6% no preču tirdzniecības bilances negatīvā saldo, salīdzinājumā ar 57,7% pagājušā gada atbilstošajā periodā.

Pakalpojumu sektorā pēdējos gados ārējās tirdzniecības bilance ir pozitīva, turklāt, neskatoties uz izaugsmes tempu bremsēšanos atsevišķos sektoros, pakalpojumu eksports turpina pieaug, un tajā aizvien vairāk vērojama nerezidentiem sniegto pakalpojumu diversifikācija. Kopumā pirmajā pusgadā nerezidentiem tika sniegti pakalpojumi 1743,5 milj. *euro* (1225,3 milj. latu) apmērā, savukārt saņemti pakalpojumi 945,9 milj. *euro* (664,7 milj. Ls) apmērā. Tradicionāli lielāko daļu pakalpojumu eksporta nodrošināja pārvadājumu pakalpojumi, kas saistīti ar Latvijas infrastruktūras izmantošanu kravu tranzītam. Tomēr pēdējā gada laikā iezīmējas tendences samazināties pārvadājumu pakalpojumu īpatsvaram – ja 2012. gada pirmajā pusgadā pārvadājumi veidoja 52,3% no visa pakalpojuma apjoma, tad š. g. pirmajā pusē 48,6%. Negatīvas tendences pārvadājumos gada pirmajā pusē saglabājās jūras un dzelzceļa pārvadājumos, savukārt autotransporta pakalpojumu sniegtais pakalpojums saglabājās pērnā gada līmenī. Nerezidentiem sniegto dzelzceļa pārvadājumu apjoms gada pirmajā pusē samazinājās par 16,4%. Tas saistīts gan ar pārkrauto kravu apjomu samazināšanos Latvijas ostās, gan ierobežoto pārvadājumu kapacitāti atsevišķu dzelzceļa posmu remonta darbu dēļ. Jūras transporta pakalpojumu eksports pirmajā pusgadā bija par 8,2% mazāks nekā pērn. To noteica vairāki faktori – gan augošā ostu pakalpojumu konkurence reģionā, gan pieprasījuma kritumu pēc Latvijas ostās tradicionāli pārkrautajām precēm, galvenokārt oglēm. Tādēļ nākotnē būtiska nozīme būs ostu pārvaldnieku spējai piesaistīt citas kravas un integrēt Latvijas ostas starptautiskos pārvadājumu tīklos, kā arī attīstīt augstākas pievienotās vērtības ostu pakalpojumus. Tajā pašā laikā pozitīvi vērtējams tas, ka kritumu transporta pakalpojuma sektorā kompensēja aizvien veiksmīgāka citu sektoru darbība. Pārējo nerezidentiem sniegto pakalpojumu apjoms gada pirmajā pusē uzrādīja spēcīgu kāpumu par 19,0%, un to īpatsvars kopējā pakalpojumu eksporta struktūrā veidoja jau 36,0%. Īpaši strauja izaugsme bija būvniecības, apdrošināšanas, kā arī individuālo, kultūras un atpūtas pakalpojumu eksportā. Tāpat turpināja nostiprināties informācijas tehnoloģiju un datorpakalpojumu, kā arī sakaru pakalpojumu nozares, kurās jau otro gadu pēc kārtas bija ievērojams nerezidentiem sniegto pakalpojumu vērtības pieaugums.

Ienākumu konta negatīvais saldo 2013. gada pirmajā pusē samazinājās līdz 171,8 milj. *euro* (120,8 milj. Ls). Lielākās aizplūdes noteica ārvalstu uzņēmumu darbība Latvijā un investoriem izmaksātās dividendes. Jāatzīmē, ka 2013. gada pirmajā pusē bija vērojama tendence būtiski palielināties dividenžu un sadalītās peļņas apjomam, vienlaikus būtiski samazinoties reinvestētās un nesadalītās peļņas apjomiem. To, visticamāk, noteica gan iepriekš veiktās investīcijas uzņēmumu kapitālā, gan vājais ārējais pieprasījums un līdz ar to salīdzinoši mazāka aktīvu atdeve, kas uzņēmējiem liek ieņemt nogaidošu pozīciju uzņēmumu darbības paplašināšanā.

Ja iepriekš svārstības finanšu kontā noteica galvenokārt noteica valsts un komercbanku ārējo saistību restrukturizācija, tad šo pasākumu ietekme uz finanšu konta stāvokli 2013. gada pirmajā pusē mazinājās. Finanšu konta negatīvais saldo gada pirmajā pusē veidoja 202,1 milj. *euro* (142,0 milj. latu) pretstatā konta pārpalikumam 252,9 milj. *euro* (177,8 milj. latu) atbilstošajā laika periodā posmā 2012. gadā. Negatīvā saldo pieaugumu noteica mazāka ārvalstu tiešo investīciju ieplūde, kā arī izmaiņas citu ieguldījumu kontā.

1.32. att. Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā, milj. *euro*¹⁷

Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, iepriekšējos gados bija vērojams straujš ārvalstu tiešo investīciju plūsmas pieaugums. 2012. gadā investīciju plūsmas kļuva nedaudz mērenākas, un šī tendence saglabājās arī 2013. gada pirmajā pusē.

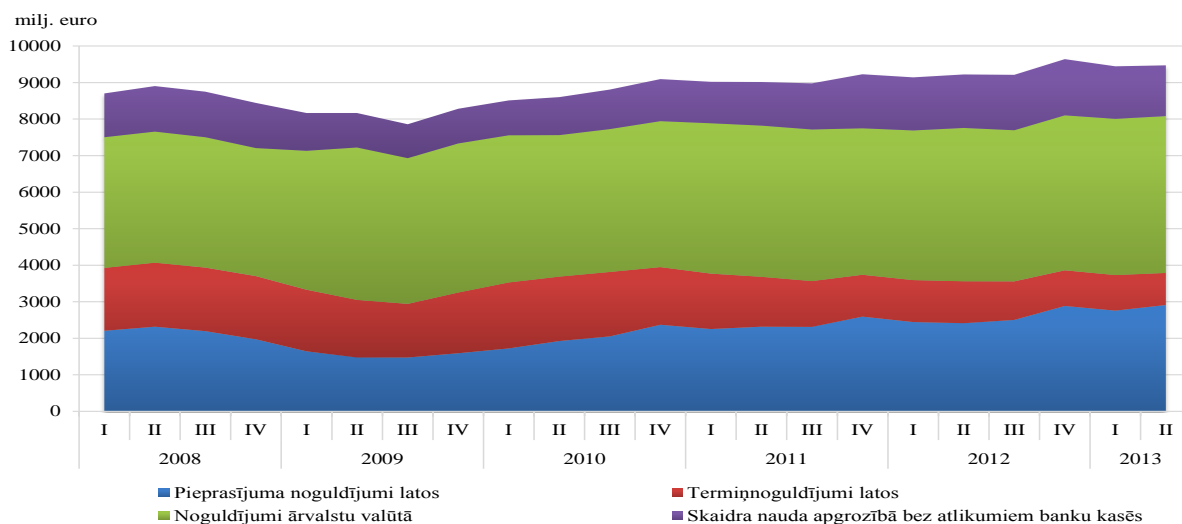
Otrā ceturkšņa beigās ārvalstu tiešo investīciju apjoms Latvijā sasniedza 11156,0 milj. *euro* (7841,5 milj. latu). Kopumā 2013. gada pirmajā pusē Latvijā ieplūda ārvalstu investīcijas 224,0 milj. *euro* (318,7 milj. latu) apmērā, par 7,8% atpaliekot no investīciju plūsmas pagājušā gada attiecīgajā periodā. Vērtējot ārvalstu investīciju ieplūdi nozaru dalījumā, redzams, ka lielākās investīciju ieplūdes saglabājās finanšu un apdrošināšanas sektorā. Pirmajā pusgadā finanšu un apdrošināšanas sektorā ieplūda ārvalstu tiešās investīcijas 119,7 milj. *euro* (84,1 milj. latu) apmērā, galvenokārt no Zviedrijas un ASV. Pēc neliela plūsmas apsūkuma pagājušā gada otrajā pusē, investīciju plūsmas palielinājās apstrādes rūpniecībā, sasniedzot 55,9 milj. *euro* (39,3 milj. latu). Ieplūdes apstrādes rūpniecībā bija galvenokārt no Igaunijas, Dānijas un Kipras. Spēcīgi ārvalstu tiešo investīciju pieauguma tempi saglabājās arī ieguves rūpniecības, vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, kā nekustamo īpašumu nozarē, kur dominēja investīciju plūsmas no Krievijas. 2013. gadā vairākas starptautiskās reitinga aģentūras paaugstināja Latvijas starptautisko kredītreitingu. Tā rezultātā Latvija investoru redzējumā var kļūt par aizvien labvēlīgāku vidi investīciju piesaistei. Vienlaikus izšķiroša nozīme būs

¹⁷ Datu avots: LB

spējai rast darbaspēka problēmu risinājumu atsevišķās nozarēs, un piesaistīt investīcijas tieši produktīvajās, uz eksportu orientētajās tautsaimniecības nozarēs.

1.2.7. Monetārais sektors

Neskatoties uz svārstībām atsevišķos mēnešos, naudas piedāvājums 2013. gada pirmajā pusē saglabājās stabils. Tomēr līdz ar lēnāku ekonomikas izaugsmi, pakāpeniski samazinājās naudas piedāvājuma pieauguma temps

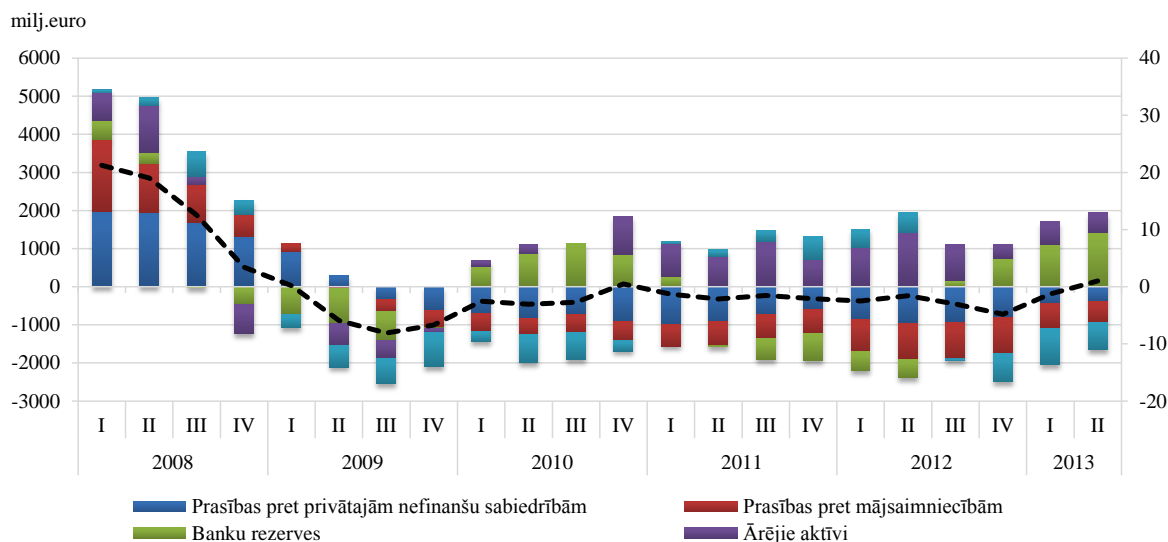
1.33. att. M2X struktūra un dinamika, milj. eiro¹⁸

M2X ir plaši pielietots Latvijas Bankas (turpmāk - LB) naudas rādītājs, kas ietver skaidro naudu apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs), kā arī visus iekšzemes uzņēmumu un privātpersonu noguldījumus latos un ārvalstu valūtās. Ar tā palīdzību tiek novērtēts kopējais tautsaimniecībā apītē esošais naudas daudzums. Kopējais banku sistēmas naudas piedāvājuma rādītājs M2X 2013. gada otrā ceturkšņa beigās bija 9468,5 milj. *euro* (6654,5 milj. latu), un salīdzinājumā ar pagājušā gada attiecīgo otro ceturksni palielinājās par 2,7%. Kopš decembra bija vērojama tendence samazināties apgrozībā esošās skaidrās naudas apjomam. Salīdzinājumā ar pagājušā gada otro ceturksni, skaidrās naudas (bez atlikumiem banku kasēs) apjoms samazinājies par 75,9 milj. *euro* (53,4 milj. latu) jeb 5,2%. Tas galvenokārt skaidrojams ar gaidāmo Latvijas pievienošanās eirozonai un līdz ar to nacionālās valūtu skaidrās naudas uzkrājumu samazināšanu. Jāatzīmē, ka līdzīgas tendences bija novērojamas arī citās eirozonas valstīs pirms *euro* valūtas ieviešanas. Savukārt līdz ar ienākumu pieaugumu un bezdarba situācijas uzlabošanu, ievērojami palielinājās pieprasījuma noguldījumu apjoms. Salīdzinājumā ar pagājušā gada atbilstošo ceturksni pieprasījuma noguldījumi palielinājās par 495,6 milj. *euro* (348,3 milj. latu) jeb 20,5%. Pretēja dinamika jau ilgāku laiku vērojama termiņnoguldījumu apjomos. Minimālais noguldījumu ienesīgums jau kopš 2011. gada otrās puses nosaka termiņnoguldījumu samazināšanos. 2013. gada otrā ceturkšņa beigās

¹⁸ Datu avots: LB

termiņnoguldījuma apjoms bija par 269,2 milj. *euro* (189,2 milj. latu) jeb 23,5% mazāks nekā gadu iepriekš.

Saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (turpmāk - FKTK) datiem, 2013. gada otrā ceturkšņa LB sistēmā darbojās 20 bankas un 9 ārvalstu bankas filiāles. 2013. gada pirmajā pusgadā banku darbības rādītāji atbilda noteiktajām kapitāla pietiekamības un likviditātes prasībām.

1.34.att. Komercbanku aktīvu dinamika, milj. euro¹⁹

Kopējais komercbanku aktīvu apjoms 2013. gada otrā ceturkšņa beigās veidoja 28,7 miljardus *euro* (20,1 miljardus latu) un bija tikai par 1,4% mazāks nekā 2012. gada atbilstošajā periodā. Lielāko banku aktīvu daļu, t.i. 55,7% no kopējā apjoma joprojām veidoja izsniegtie kredīti, tomēr to īpatsvars pēdējo gadu laikā līdz ar kredītu atlikumu samazināšanos ir būtiski sarucis. Aktīvu samazinājumu joprojām galvenokārt noteica prasību samazinājums pret mājsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām, savukārt lielāku aktīvu samazinājumu ierobežoja prasību pieaugums pret monetārajām finanšu iestādēm un LB.

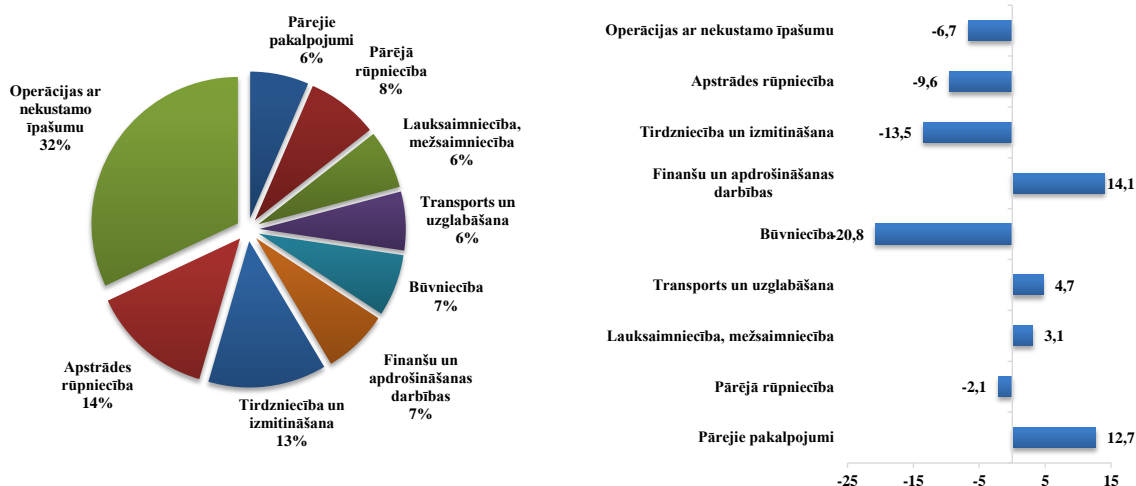
2013. gadā komercbanku kredītportfelis joprojām turpināja samazināties. Tomēr kreditēšanas aktivitātes pieaugums noteica, ka kredītu atlikumi samazinājās lēnāk nekā iepriekšējos gados. Kopējais izsniegto kredītu apmērs 2013. gada 2. ceturkšņa beigās bija 16,0 miljardi *euro* (11,2 miljardi latu), un salīdzinājumā ar kopējo kredīta atlikumu 2012. gada 2. ceturkšņa beigās tas samazinājās par 6,3 procentiem. Lielāko daļu jeb 87,7% komercbanku kredītportfeļa veidoja rezidentiem izsniegtie kredīti 13,9 miljardu *euro* (9,8 miljardu latu) apmērā, ko pamatā veido privātām nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti. Tomēr gada laikā nedaudz ir mainījusies izsniegto kredītu struktūra - ja pagājušā gada otrā ceturkšņa beigās prasības gan pret mājsaimniecībām, gan privātajām nefinanšu sabiedrībām veidoja 43,0% no kopējā kredītportfeļa, tad šī gada otrā ceturkšņa beigās prasības pret mājsaimniecībām veidoja 45,0%, savukārt prasības pret privātajām

¹⁹ Datu avots: LB un FKTK

nefinanšu sabiedrībām - 53,9% no kopējā rezidentiem izsniegto kredītu apjoma. Neskatoties uz kopējā kredītportfeļa samazināšanos, pēdējā gada laikā bija vērojama tendence palielināties no jauna izsniegto kredītu apjomam. Kopumā 2013. gadā no jauna tika izsniegti kredīti 1517,5 milj. *euro* (1066,5 milj. latu) apmērā, kas bija par 22,5% vairāk nekā pagājušā gada atbilstošajā periodā. Jāatzīmē, ka straujš kreditēšanas pieaugums bija vērojams tieši nerezidentu segmentā. Nerezidentiem izsniegto kredītu apjoms gada pirmajā pusē bija par 18,1% lielāks nekā gadu iepriekš un veidoja 42,3% no jauna izsniegto kredītu apjoma. Daļēji nerezidentu kredītu pieaugums varētu būt skaidrojams ar nekustamā īpašuma sektoru un nerezidentu īpašumu iegādi Latvijā.

Lai arī mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums gada laikā joprojām turpināja samazināties, pēdējā gada laikā mājsaimniecību kreditēšanas sektorā bija vērojams kreditēšanas aktivitātes pieaugums, kas daļēji ierobežoja straujāku kopējā kredītportfeļa samazināšanos. 2013. gada 2. ceturkšņa beigās mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums veidoja 6,3 miljardus *euro* (4,4 miljardus latu), un salīdzinājumā ar pagājušā gada atbilstošo periodu tas samazinājās par 7,9%. Šī gada pirmajā pusē mājsaimniecībām no jauna tika izsniegti kredīti 151,5 milj. *euro* (106,5 milj. latu) apmērā, kas ir par 21,0% vairāk nekā pagājušā atbilstošajā periodā. Kreditēšanas aktivitātes pieaugums visticamāk saistīts ar ienākumu pieaugumu un pozitīvām tendencēm darba tirgū, kas uzlabo mājsaimniecību nākotnes redzējumu un ļauj gūt pārliecību par spēju segt saistības nākotnē, un no otras puses uzlabo kredīspēju banku vērtējumā. Tomēr jāatzīmē, ka mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjoms veidoja vien 17,3% no visiem rezidentiem izsniegtajiem kredītiem gada pirmajā pusē. Tas liecina, ka kopumā mājsaimniecību finanšu situācija uzlabojas salīdzinoši lēni, un tām joprojām saglabājas liels kredītu slogs, kas liedz uzņemties jaunas kredītsaistības.

Ņemot vērā stabilo kreditēšanas aktivitātes pieaugumu, nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikumi samazinās salīdzinoši lēnāk. Kopējais prasību komercbanku apjoms pret privātajām nefinanšu sabiedrībām salīdzinājumā 2012. gada 2. ceturksni bija par 5,3% mazāks, un 2013. gada otrā ceturkšņa beigās kopumā tas veidoja 7,5 miljardu *euro* (5,3 miljardu latus). Nozaru dalījumā lielākais kredītu atlikumu īpatsvars joprojām saglabājās nekustamā īpašuma, apstrādes rūpniecības, kā arī tirdzniecības un izmitināšanas nozarēs.

1.35. Tautsaimniecības nozarēm izsniegto kredītu atlikumi un to izmaiņas pa nozarēm, %²⁰

2013. gada pirmajā pusē uzņēmumiem no jauna izsniegto kredītu apjoms pirmajā pusgadā bija par 27,1% lielāks nekā pērn, sasniedzot 723,2 milj. *euro* (508,3 milj. latu). Nozaru griezumā lielākā daļa kredītu tika izsniegta, finanšu un apdrošināšanas nozarē (45,2%), apstrādes rūpniecības (8,6%), transporta un uzglabāšanas (7,6%), kā arī tirdzniecības nozarē (8,2%).

Noturīgais iekšzemes pieprasījums un pozitīvā tautsaimniecības izaugsme turpināja veicināt mājsaimniecību un uzņēmumu noguldījumu pieaugumu. Kopumā noguldījumi Latvijas komercbankās 2013. gada otrā ceturkšņa bija par 10,3% lielāki nekā gadu iepriekš. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, straujāk palielinājās rezidentu noguldījumi. Rezidentu noguldījumi gada laikā pieauga par 10,8%, savukārt nerezidentu par 9,7%.

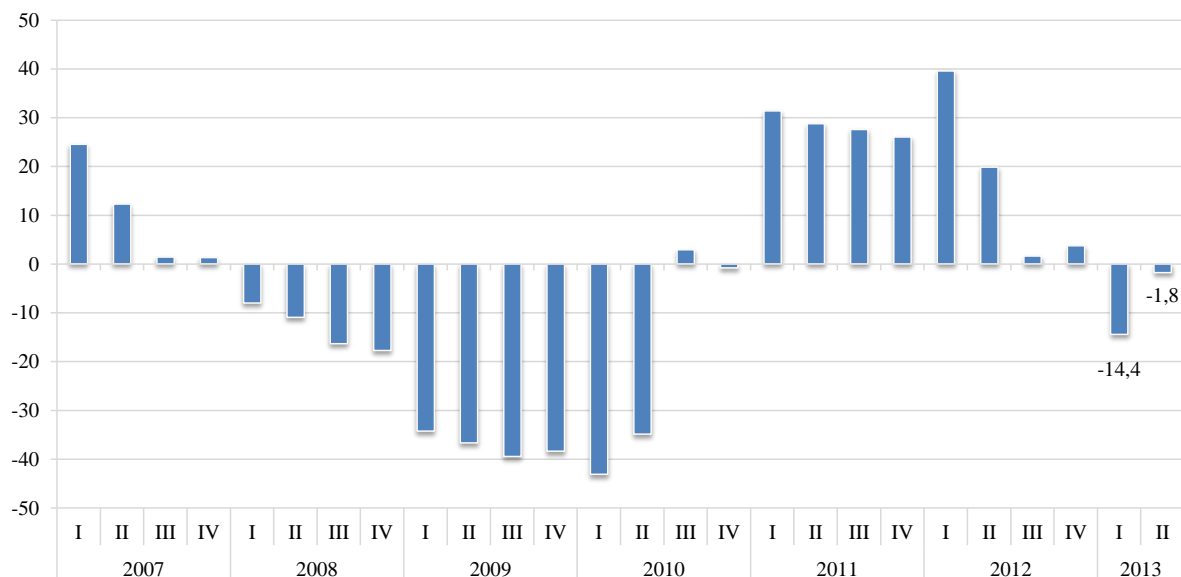
Nerezidentu noguldījumu apjoms Latvijas banku sektorā gada laikā ir palielinājies par 800,3 milj. *euro* (562,5 miljardiem latu), un to īpatsvars kopējā banku piesaistīto noguldījumu struktūrā 2012. gada 2. ceturkšņa beigās sasniedza 49,0%. Lai arī nerezidentu noguldījumi palielina kreditēšanas iespējas, un liecina par nerezidentu uzticības pieaugumu Latvijas banku sistēmai un tās stabilitātei, vienlaikus tas rada riskus, kas saistīti ar strauju kapitāla aizplūšanu finanšu tirgus satricinājumu gadījumā. Uz šādiem riskiem, ko rada lielais nerezidentu noguldījumu apjoms Latvijas banku sistēmā, Konverģences ziņojumā norādīja ar ECB.

1.2.8. Investīcijas

Salīdzinot ar citām IKP komponentēm, investīciju pieauguma tempi atjaunojās salīdzinoši vēlu – tikai 2011. gada sākumā. Sākot ar 2011. gada pirmā ceturksni investīciju pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni ir

²⁰ Datu avots: FKTK

pārsniedza 20%. 2012. gada otrajā pusē investīciju pieauguma dinamika kļuva mērenāka, un 2013. gada pirmajā pusē tā kļuva negatīva, iezīmējot būtisku negatīvu risku kopējā izaugsme.

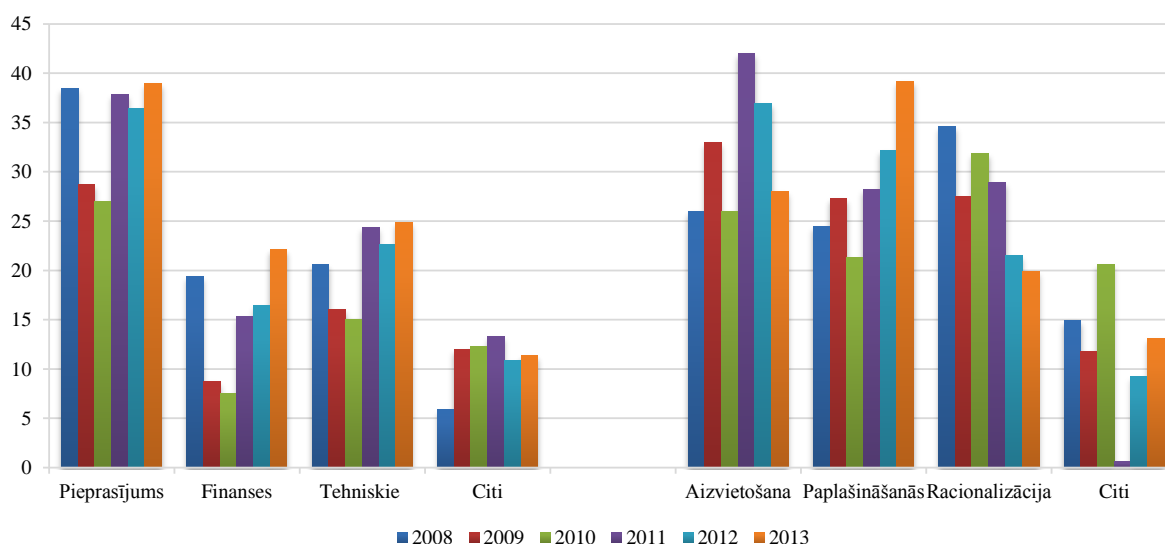
1.36. att. Investīciju pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni (salīdzināmās cenās, %)

Starptautiskā pieredze rāda, ka investīciju jūtīgums pret ekonomiskā cikla svārstīgumu ir lielāks, nekā citām IKP komponentēm. Tas nozīmē, ka krīzei sākoties, investīciju kritums ir lielāks nekā IKP samazinājums kopumā, savukārt ekonomikai atgriežoties pie izaugsmes, investīciju pieaugums atkal pārsniedz IKP pieaugumu. Tas skaidrojams ar to, ka krīzes laikā, pasliktinoties ekonomiskajai aktivitātei, neskaidrība par pieprasījumu pieaug un uzņēmumi kļūst piesardzīgi, konsolidējot savus izdevumus un maksimāli izmantojot esošos resursus. Tādējādi investīcijas tiek atliktas, līdz situācija uzlabojas un nākotnes perspektīvas atkal kļūst skaidrākas.

Balstoties uz šo pieņēmumu un EK publicētos investīciju apsekojuma datiem, iespējams skaidrot privāto investīciju samazināšanos Latvijā. Faktorus, kas nosaka investīciju aktivitāti, iespējams sadalīt divās grupās. Viena grupa ir saistīta ar ārējiem faktoriem, kurus uzņēmums nevar tieši ietekmēt – kopējais pieprasījums, finansējuma pieejamība, tehnoloģiju attīstība un citi. Savukārt otra faktoru grupa ir attiecināma uz lēmumu pieņemšanas procesu uzņēmumā, t.i. raksturo mērķi, kādēļ uzņēmums izšķiras par investīciju veikšanu, piemēram, nolietotu iekārtu aizvietošana, ražošanas paplašināšana, ražošanas procesu racionalizācija un citi. Kā liecina EK uzņēmēju apsekojuma dati, svarīgākais faktors, kas ietekmē investīciju lēmumus ir tieši pieprasījuma pieaugums. 2011. gadā, pateicoties veiksmīgai eksporta tirgu struktūrai, ārējais pieprasījums strauji uzlabojās, un līdz ar to pieprasījuma kā ārēja investīcijas stimulējoša faktora nozīme strauji pieauga. Pieaugot eksportam un no tā gūtajiem ienākumiem, uzņēmumiem radās iespēja veikt iepriekšējos gados atliktās investīcijas un aizvietojo noliektās iekārtas. Savukārt pēc straujā kāpuma 2011.gadā, pieprasījuma kā investīcijas veicinošā faktora nozīme pēdējos divus gadus saglabājas tādā pašā līmenī – tas neuzrāda straujus uzlabojumus, bet tajā pašā laikā

nepasliktinās. Tajā pašā laikā apstrādes rūpniecības apsekojuma dati liecina, ka atsevišķās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs vērojami augsti jaudu noslodzes rādītāji, norādot uz nepieciešamību pēc jaunām investīcijām.

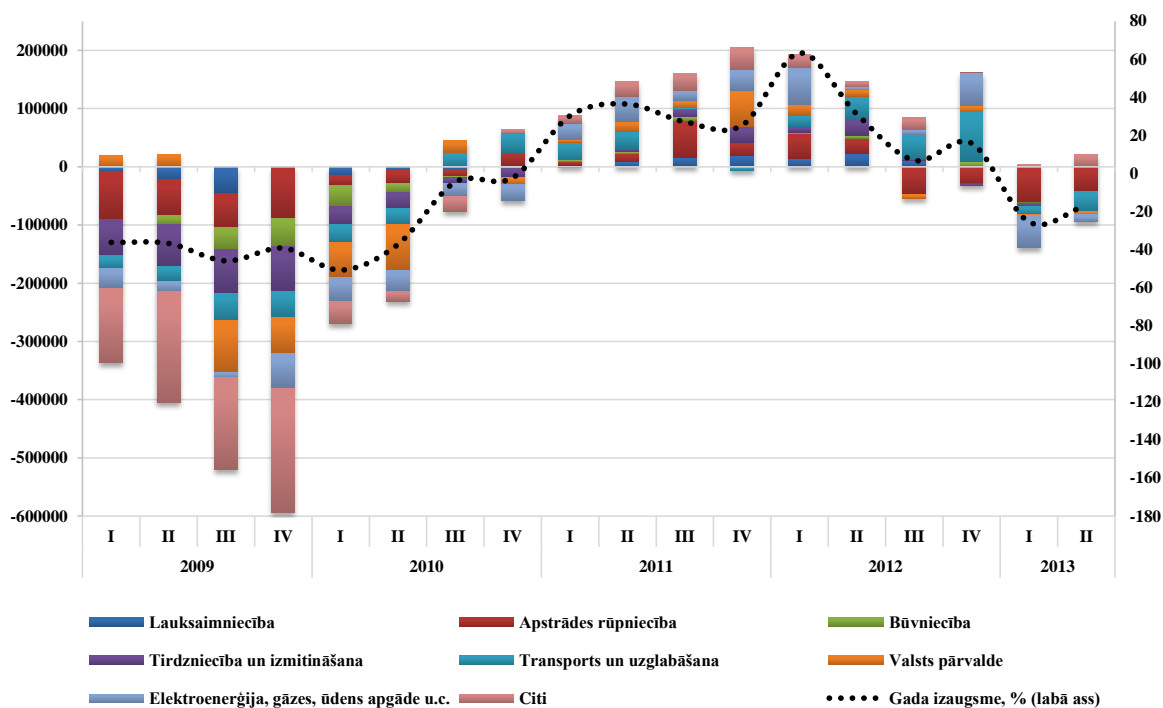
Ar to skaidrojams, kādēļ šobrīd vērojama situācija, ka uzņēmumu jaudu noslodzes ir tuvu vēsturiskajam maksimumam, un tās būtu nepieciešams palielināt, bet vājais ārējais pieprasījums līdz šim ir kavējis uzņēmējus pieņemt lēmumus par šādu investīciju projektu realizēšanu.

1.37. att. Investīcijas ietekmējošie faktori²¹

Tomēr jāatzīmē, ka ekonomiskās situācijas attīstība eksporta tirgos ļauj aizvien optimistiskāk vērtēt nākotnes perspektīvas un prognozēt, ka turpmāk ārējais pieprasījums varētu pieaugt. Tas var mainīt uzņēmēju redzējumu par situācijas attīstību un izšķirties par investīciju projektu realizāciju un atjaunot pēdējos ceturkšņos vājo investīciju aktivitāti, kas nepieciešams eksporta potenciāla paaugstināšanai. Pretējā gadījumā, ņemot vērā, ka jaudu noslodzes ir tuvu vēsturiskajam maksimumam, investīciju trūkums var radīt situāciju, ka pieaugot ārējam pieprasījumam, ražotājiem var trūkt kapacitātes ražošanas apjomu palielināšanai.

²¹ Datu avots: EK

1.38.

att. Nefinanšu investīciju pieaugums pa nozarēm, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, milj. euro

Analizējot investīcijas, svarīga ir ne kopējā investīciju dinamika, bet arī tas, kurās nozarēs tiek investēts. Dati par veiktajām nefinanšu investīcijām tautsaimniecības nozarēs, liecina, ka gada pirmajā pusē ievērojams investīciju kritums bija visās lielākajās nozarēs. Turklāt lielākos negatīvos riskus rada fakts, ka lielākie investīciju kritumi vērojami tieši uz preču un pakalpojumu eksportu orientētājās nozarēs. Investīcijas apstrādes rūpniecībā gada pirmajā pusē samazinājās bija par 48,4% mazākas nekā pagājušā gada pirmajā pusē, transporta un uzglabāšanas nozarē par 25,2%, savukārt vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības nozarē par 32,6%. Vienlaikus jāatzīmē, ka investīciju kritumu transporta un uzglabāšanas nozarē ietekmēja noteica vairāku infrastruktūras objektu noslēgšanu, kā arī jaunu autopārvadātāju autoparka atjaunošanas noslēgšana. Būtiska negatīva ietekme bija arī investīciju samazinājumam elektroenerģijas un gāzes apgādē, ko noteica liela A/S „Latvenergo” investīciju projekta pabeigšana.

1.3. Makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzība ES

ES paplašina makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzību

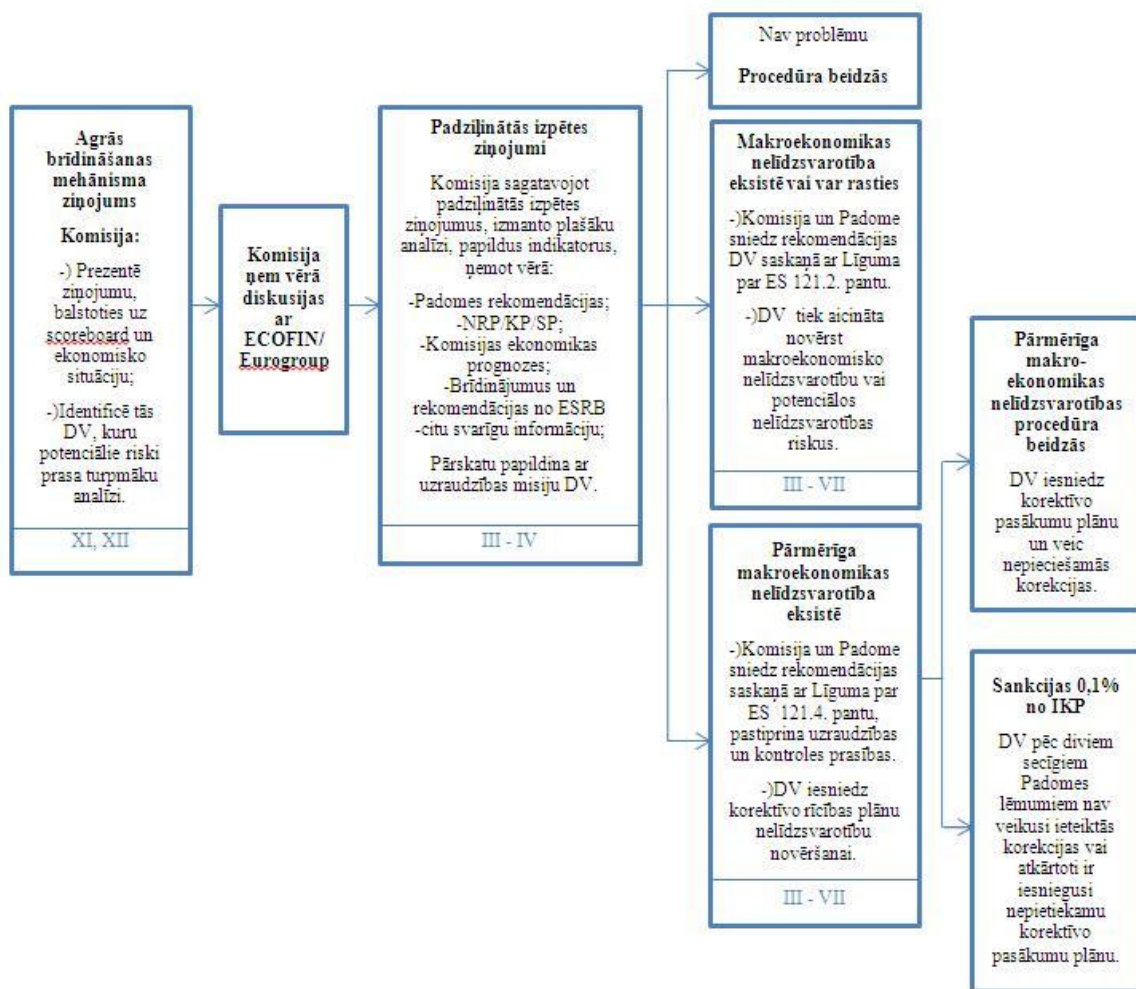
Reaģējot uz 2009.gadā piedzīvoto pasaules ekonomisko krīzi, kas atklāja ekonomiskās politikas koordinācijas vājās vietas, kā arī to, ka esošās pārraudzības procedūras nav bijušas pietiekamas un visaptverošas, ES 2011.gada beigās tika pieņemta likumdošanas pakete jeb sešpaka, kuras mērķis bija stiprināt Stabilitātes un izaugsmes pakta funkcionēšanu un papildus budžeta uzraudzībai, paplašināt makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzību, vienlaikus ar fiskālās uzraudzības padziļināšanu. Divas no sešpakas regulām attiecas uz makroekonomiskās

nelīdzsvarotības risku identificēšanu un novēršanu, attiecīgi ES dalībvalstīs un eirozonā, bet pārējās četras ietver fiskālos jautājumus.

Tā kā Latvija 2014. gada 1. janvārī pievienosies eiro zonas valstīm, uz Latviju attieksies līdzšinējā Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 16.novembra regula Nr.1176/2011 par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību (turpmāk - Regula Nr. 1176/2011), gan Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 16.novembra regula Nr.1174/2011 par izpildes pasākumiem pārmērīgas makroekonomiskās nelīdzsvarotības koriģēšanai eirozonā (turpmāk - Regula Nr.1174/2011), kas nosaka finanšu sankciju sistēmu pret eiro zonas valstīm, ja saskaņā ar Regulas Nr.1174/2011 noteikumiem netiek novērsta konstatētā pārmērīgā makroekonomiskā nelīdzsvarotība.

Vienas eirozonas valsts nelīdzsvarotība var negatīvi ietekmēt pārējās dalībvalstis, tāpēc eirozonā ir ieviests sankciju mehānisms, kurš sāks darboties pēc diviem secīgiem Padomes lēmumiem, ja eirozonas valsts nebūs veikusi ieteiktās korekcijas makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanai vai atkārtoti būs iesniegusi nepietiekamu korektīvo pasākumu plānu. Regula Nr.1174/2011 paredz, ka eirozonas valstīm tiek paredzētas naudas soda sankcijas - procentus nesošs depozīts vai ikgadējā sodanauda, kuru ir ieteikusi EK un kas ir 0,1% no attiecīgās dalībvalsts IKP iepriekšējā gadā. Pēc nepieciešamo korekciju veikšanas, pēc eirozonas valsts pieprasījuma vai ārkārtas ekonomiskās situācijas, EK soda naudu vai procentus nesošo depozītu var samazināt vai atcelt. Savāktos naudas sodus ir paredzēts piešķirt Eiropas finanšu stabilitātes instrumentam. Latvijai iestājoties eirozonā, attiecīgi jāreķinās, ka regulās ietvertās normas t.sk. iespējamās finanšu sankcijas attieksies arī uz Latviju.

Makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzība ietver ES dalībvalstu ekonomikas analīzi, lai identificētu valstis, kurās ir novērojama nelīdzsvarotība vai pastāv risks, ka šāda nelīdzsvarotība var izveidoties, un analīzes rezultāti tiek apkopoti ikgadējā Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā.

1.39. att. Pārskats par makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūru

Agrās Brīdināšanas mehānisma ziņojums un Padziļinātās izpētes ziņojumi - 2013

EK 2012. gada 28.novembrī publicēja ikgadējo Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu. Tas bija jau otrais EK Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums. Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums turpmāk katru gadu būs makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras sākumpunkts Eiropas Semestra ietvaros. Ziņojumā analizēta ekonomiskā situācija un indikatoru sistēmā (scoreboard) iekļauto rādītāju izpilde 2011. gadā ES un dalībvalstīs, kā arī situācijas izmaiņas kopš iepriekšējā ziņojuma publicēšanas (par 2010.gadu) 2012.gada februārī.

Indikatoru sistēmā (scoreboard) ir iekļauti un tiek izvērtēti šādi makroekonomiskie rādītāji: tekošā konta bilance, starptautisko investīciju bilance, reālā efektīvā valūtas kursa izmaiņas, eksporta tirgus daļas izmaiņas, vienības darbaspēka izmaksu izmaiņas, nekustamā īpašuma cenu izmaiņas, privātā sektora kredītu plūsma, finanšu sektora saistību izmaiņas, privātā sektora parāds, vispārējās valdības sektora parāds un vidējais bezdarba līmenis. Minētie makroekonomiskie

rādītāji netiek interpretēti mehāniski, tie tiek analizēti kā rādītāju kopums un aplūkoti dinamiskā, kopā ar citiem papildus rādītājiem.

Ziņojumā teikts, ka daudzās ES valstīs notiek makroekonomiskās nelīdzsvarotības samazināšanās, īpaši attiecībā uz ārējo deficītu samazināšanos un mājstāvētību, uzņēmumu un publisko sektoru bilances uzlabošanos, tomēr ir nepieciešams tālāks progress, un vairākās ES valstīs ir būtiski pieaudzis bezdarba līmenis, kā arī īstermiņā kritusies ekonomiskā aktivitāte.

Ziņojumā tika pausts aicinājums veikt padziļinātās izpēti ziņojumos 14 ES valstīs, kas ir saistītas ar makroekonomikas nelīdzsvarotības pieaugumu – Beļģijai, Bulgārijai, Dānijai, Spānijai, Francijai, Itālijai, Kiprai, Ungārijai, Maltai, Nīderlandei, Slovēnijai, Somijai, Zviedrijai un Lielbritānijai.

Padziļinātā analīze 12 no šīm valstīm tika veikta jau pēc iepriekšējā ziņojuma, kas tika izdots 2012.gada pavasarī, bet divas valstis – Malta un Nīderlande sarakstā bija iekļautas no jauna. Padziļinātā izpēte netika ierosināta Grieķijai, Īrijai, Portugālei, Rumānijai, un, sākot ar 2013. gadu arī Kiprai, jo šīs valstis jau atrodas padziļinātās ekonomiskās uzraudzības procesā, starptautiskās finanšu palīdzības programmas ietvaros. Saskaņā ar Komisijas secinājumiem, pēc padziļinātās izpēti ziņojumu veikšanas, Beļģijā, Bulgārijā, Dānijā, Francijā, Itālijā, Ungārijā, Maltā, Nīderlandē, Somijā, Zviedrijā un Lielbritānijā eksistē makroekonomikas nelīdzsvarotība, un valstis tika aicinātas padziļinātās izpēti ziņojumos minētos secinājumus ņemt vērā savu politikas plānu (valsts reformu programmu un stabilitātes vai konverģences programmu) sagatavošanas gaitā, bet Spānijā un Slovēnijā pastāv pārmērīga makroekonomikas nelīdzsvarotība. Spānijai un Slovēnijai ir jāiesniedz korektīvās rīcības plāns saskaņā ar makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras korektīvo daļu. Plānu novērtēs Komisija un Padome, un tā īstenošanu cieši uzraudzīs Komisija, un attiecīgā dalībvalsts un Komisija publiskos regulārus ziņojumus. Procedūras korektīvās daļas noslēgumā saskaņā ar regulu var tikt piemērotas soda sankcijas.

Situācija Latvijā

Attiecībā uz Latviju ziņojumā minēts, ka divi rādītāji – starptautisko investīciju bilance un bezdarbs pārsniedz indikatoru sistēmā noteiktās pieļaujamās vērtības, tomēr šajos indikatoros ir vērojami uzlabojumi. Augstā negatīvā investīciju bilances vērtība lielā mērā ir saistīta ar iepriekšējos gados uzkrātajām lielajām ārvalstu tiešajām investīcijām, kas veido apmēram pusi no kopējā deficīta, kamēr ārējā parāda sastāvdaļa tajā strauji samazinās. Savukārt bezdarba līmenis, kas, lai gan pārsniedz pieļaujamo vērtību un ir viens no augstākajiem ES, pašlaik pakāpeniski samazinās, un šī tendence saglabāsies arī nākamajos gados, ko veicinās ekonomiskās izaugsmes atjaunošanās un aktīvās darba tirgus politikas pasākumi. Zemais brīvo darba vietu līmenis neliecina, ka darba tirgū būtu kādas būtiskas strukturālas problēmas, kas liecinātu par kaitīgām makroekonomiskām nelīdzsvarotībām, un vienlaikus vērojama

situācijas uzlabošanās, jo palielinās gan nodarbināto skaits, gan ekonomiskās aktivitātes līmenis.

Iestājoties eiro zonā 2 rādītājiem būs stingrākas prasības, kuras Latvija jau izpilda: reālā efektīvā valūtas kursa izmaiņām un darba spēka vienības izmaksām. Pēc EK datiem, Latvijas ārējās un iekšējās nelīdzsvarotības raksturojošie rādītāji no 2001.gada līdz 2011.gadam ir šādi:

1.4. tabula. Latvijas makroekonomiskās nelīdzsvarotības raksturojošie rādītāji²²

Gads	Ārējās nelīdzsvarotības					Iekšējās nelīdzsvarotības					
	Tekošā konta bilance, % no IKP, 3 gadu vidējā	Starptautiskā investīciju bilance, % no IKP	Reālais efektīvais valūtas kurss (HICP deflat.), izmaiņas 3 gados	Eksporta tirgus daļa, % izmaiņas 5 gados	Darba spēka vienības izmaksas, % izmaiņas 3 gados	Mājokļu cenu izmaiņas, % gadā	Privātā sektora kredītu plūsma, % no IKP	Privātā sektora parāds, % no IKP	Vīspārējās valdības sektora parāds, % no IKP	Vidējais bezdarbības līmenis 3 gados	Finanšu sektora saistības, % izmaiņas
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Sliekšnis	-4/+6%	-35%	-/+ 5% eirozona -/+ 11% ne-eirozona	-6%	+9% eirozona +12% ne-eirozona	+6%	15%	160%	60%	10%	19%
2001	-7,1	-37,6	13,3	14,9	-1,4	-1,0	8,9	50	14	13,6	20,2
2002	-6,4	-41,3	5,1	13,9	-4,9	71,7	9,8	54	14	13,1	24,7
2003	-7,5	-43,8	-7,1	10,1	2,1	21,6	14,3	62	15	12,4	23,6
2004	-9,3	-52,3	-6,9	29,8	10,5	-3,4	18,1	75	15	11,8	35,6
2005	-11,2	-59,6	-4,4	43,5	29,2	23,1	26,4	95	13	10,7	41,0
2006	-16,0	-69,9	4,8	32,0	42,9	9,2	43,0	122	11	9,3	47,8
2007	-19,2	-74,7	11,1	45,7	71,4	24,0	36,6	128	9	7,8	36,7
2008	-19,4	-79,0	24,0	41,1	79,4	-13,0	14,3	132	20	7,3	7,8
2009	-9,0	-82,7	23,7	31,7	42,0	-39,3	-6,1	147	37	10,9	-8,1
2010	-0,5	-80,3	8,7	13,9	-0,3	-9,3	-8,7	140	45	15,3	-0,1
2011	3,1	-73,3	-0,6	23,6	-15,0	4,9	-2,5	125	42	18,1	-4,5

Iekrāsotās ailes norāda uz attiecīgo rādītāju neizpildi, pēc kuriem būtu nepieciešams uzsākt preventīvos pasākumus nelīdzsvarotību novēršanai.

EK atzīmē, ka Latvijā pēc lielo nelīdzsvarotību izveidošanās, un tām sekojošās krīzes 2008.-2009.gadā, ārējā konkurētspēja ir būtiski paaugstinājusies, ko nodrošinājusi ekonomikas iekšējā korekcija, kas ietvēra algu un strādājošo skaita samazināšanu, fiskālo konsolidāciju, privātā sektora parādu sloga samazināšanos un plaša spektra izaugsmi veicinošas strukturālās reformas, un attiecībā uz lielāko daļu indikatoru sistēmā iekļauto rādītāju, ir vērojama pozitīva attīstība. Kopumā EK secina, ka šobrīd makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras sakarā nav nepieciešams veikt padziļinātāku analīzi par Latviju, jo tā pēdējo gadu laikā jau ir veikusi ievērojamas makroekonomisko nelīdzsvarotību korekcijas, t.sk. finanšu palīdzības ietvaros. Bet attiecībā uz nākotni ir jāņem vērā, ka šāda procedūra eksistē un var tikt piemērota arī Latvijas gadījumā.

²² Datu avots: EK

Atsevišķu Latvijas rādītāju dinamika un prognozes

Pašlaik Latvija neizpilda noteiktos līmeņus divos rādītājos – neto starptautisko investīciju bilances rādītājā un bezdarba rādītājā. Divu rādītāju neizpilde ir viens no labākajiem rezultātiem starp ES valstīm, jo visos 11 rādītājos robežsliekšņos līdz šim nav iekļāvusies neviena ES valsts, bet vienā rādītājā neizpilde ir Čehijai. Vislielākās nelīdzsvarotības ES ir Īrijā, Spānijā, Kiprā un Portugālē, kur robežsliekšņi ir pārsniegti sešos rādītājos no 11. Neskatoties uz pašreiz salīdzinoši labo situāciju un to, ka Latvijai līdz šim nav ierosināta padziļinātās izpētes procedūra, pastāv iespēja, ka tuvāko gadu laikā Latvijai var rasties grūtības iekļauties vēl vairāku rādītāju noteiktajos robežlīmeņos, tajā skaitā attiecībā uz tekošā konta bilanci, reālo efektīvo valūtas kursu, darbaspēka vienības izmaksām un mājokļu cenām.

Latvijas augstais **neto starptautisko investīciju bilances** deficīts lielā mērā ir saistīts ar iepriekšējos gados uzkrātajām lielajām ārvalstu tiešajām investīcijām, kas veido apmēram pusi no kopējā deficīta, kamēr ārējā parāda sastāvdaļa tajā pēdējos gados ir strauji samazinājusies.

Bilances negatīvā vērtība un tās attiecība pret IKP būtiski palielinājās straujās ekonomiskās izaugsmes periodā laikā līdz 2008.gadam, un to noteica investīciju pieaugums privātajā sektorā, kā arī nekustamā īpašuma nozares nesamērīgi straujā attīstība, kas balstījās uz ārvalstīs aizņemtajiem līdzekļiem. Banku un uzņēmumu saistību samazināšanās 2009.gadā un ārējo aktīvu pakāpenisks pieaugums 2009. un 2010.gadā ietekmēja neto starptautiskās investīciju bilances negatīvās vērtības sarukumu absolūtā izteiksmē, tomēr līdz ar IKP kritumu tās negatīvā attiecība pret IKP turpināja palielināties. 2011.gadā nozīmīgi pieauga ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā, tāpēc starptautisko investīciju bilances negatīvā vērtība absolūtā izteiksmē palielinājās, taču straujās ekonomiskās izaugsmes rezultātā tās attiecība pret IKP saruka. 2012.gadā, lai gan ārvalstu tiešo investīciju apjoms saglabāja pieaugumu, starptautisko investīciju bilances negatīvais saldo samazinājās pakāpeniska banku un uzņēmumu aktīvu pieauguma dēļ.

Investīciju nepieciešamība Latvijā gan aizņemto līdzekļu, gan ārvalstu tiešo investīciju veidā bremsēs šī rādītāja strauju turpmāku samazināšanos absolūtajā izteiksmē, tomēr pakāpenisks IKP pieaugums noteiks tā samazināšanos relatīvā izteiksmē. Neskatoties uz to, nākamajos gados neto starptautiskās investīciju bilances negatīvā vērtība joprojām būs augstāka par indikatoru sistēmā noteikto robežsliekšni.

Par **bezdarba rādītāju** – straujās Latvijas ekonomikas izaugsmes laikā, sākot no 2004. gada, bezdarba līmenis bija krasi samazinājies, atrodoties zem indikatora noteiktā pieļaujamā maksimālā līmeņa. Ekonomiskās krīzes ietekmē bezdarba līmenis strauji pieauga, īslaicīgi pārsniedzot 20%. Līdz ar ekonomiskās izaugsmes atjaunošanos vērojams spēcīgs nodarbinātības kāpums, un bezdarba līmenis samazinās, šā gada otrajā ceturksnī noslīdot līdz 11,4%. Ņemot vērā to, ka Latvija patlaban ir visstraujāk augošā ekonomika ES un darba tirgus norises par dažiem ceturkšņiem atpaliek no IKP dinamikas, bezdarba rādītājs vidējā termiņā turpinās

samazināties. Tomēr, ņemot vērā, ka šis rādītājs iekļauj trīs iepriekšējo gadu vidējo līmeni, tuvākajos gados tas vēl pārsniegs šī rādītāja pieļaujamo robežsliekšni.

Par **tekošā konta bilances rādītāju** – laikā līdz 2009.gadam tekošā konta deficīts Latvijā uzrādīja izteikti pieaugošu tendenci, 2006. un 2007.gadā pārsniedzot 20% no IKP. Mainoties ekonomikas struktūrai, 2009. un 2010.gadā tekošajā kontā bija izveidojies pārpalikums un kopš 2010.gada rādītāju sistēmā izmantotā tekošā konta bilances pēdējo trīs gadu vidējā vērtība iekļaujas pieļaujamajās robežās. Tomēr, tā kā Latvijas attīstībai nepieciešamā finansējuma būtiska daļa nāk no ārvalstīm, perspektīvā gaidāmās papildus investīcijas Latvijas tautsaimniecībā un ES fondu apguve palielinās tekošā konta negatīvo bilanci un iespējama šī rādītāja neizpilde atsevišķos laika periodos.

Par **reālā efektīvā valūtas kursa rādītāju** - Latvijas tautsaimniecības konkurētspēja no izmaksu viedokļa laikā kopš 2009.gada ir būtiski uzlabojusies un pašlaik Latvija sekmīgi iekļaujas rādītāja pieļaujamajās robežās. Kopš 2010.gada vidus reālā kursa rādītāji ir stabilizējušies, jo cenu līmeņa pieaugums dažādu faktoru ietekmē bija vērojams gan Latvijā, gan galvenajās tās tirdzniecības partnervalstīs. Papildus tam 2011.gadā Latvijā cenu kāpumu noteica arī netiešo nodokļu pieaugums, kas tiešā veidā neietekmē konkurētspēju un kura ietekme turpmākajos gados būs mazinājusies. 2012. un 2013.gadā inflācija Latvijā pakāpeniski pazeminājās līdz ļoti zemam līmenim, turpinot paaugstināt ārējo konkurētspēju, tomēr tuvāko gadu perspektīvā cenu pieaugums atkal kļūs straujāks un turpmāks reālā efektīvā valūtas kursa samazinājums varētu balstīties tikai uz darba ražīguma pieaugumu.

Vienības darbaspēka izmaksu rādītājs raksturo algu izmaiņas salīdzinājumā ar darba ražīguma kāpumu. Straujās ekonomiskās izaugsmes laikā līdz 2009.gadam algu pieaugums būtiski pārsniedza produktivitātes pieaugumu, izraisot strauju vienības darbaspēka izmaksu kāpumu un samazinot Latvijas tautsaimniecības konkurētspēju. Savukārt no 2010.gada, pēc iekšējās devalvācijas procesa realizācijas, produktivitātes pieaugums būtiski pārsniedza darba samaksas pieaugumu, atjaunojot Latvijas ekonomikas ārējo konkurētspēju. Vidējā termiņā ir prognozējams, ka algu pieaugums būs atbilstošs produktivitātes kāpumam, un vienības darbaspēka izmaksu pieaugums nepārsniegs pieļaujamo robežsliekšni. Tomēr situācija darba tirgū un iespējamā darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētība prasmju un ģeogrāfiskās pieejamības ziņā, kā arī darbaspēka novecošanās atsevišķās profesijās vidējā termiņā var radīt problēmas darbaspēka resursu nodrošināšanā un radīt pieaugošu algu spiedienu, apgrūtinot iekļaušanos noteiktajā darbaspēka izmaksu pieauguma limitā, kas eirozonas valstīm ir zemāks nekā eirozonā neietilpstošām valstīm.

1.4. Makroekonomiskās attīstības scenārijs²³

Likumprojekts „Par valsts budžetu 2014. gadam” un likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” izstrādāts, pamatojoties uz FM šā gada jūnijā sagatavotajām vidēja termiņa makroekonomisko rādītāju prognozēm. Prognožu izstrādes procesā FM ir veikusi konsultācijas ar Latvijas komercbanku ekspertiem un saskaņojusi prognozes ar EM un LB. FM ir veikusi arī konsultācijas ar SVF un EK ekspertiem par sagatavotajām prognozēm.

Balstoties uz IKP datiem par 2013. gada pirmo ceturksni un īstermiņa ekonomikas indikatoriem par otro ceturksni, Finanšu ministrija ir aktualizējusi makroekonomiskās attīstības prognozes, palielinot IKP izaugsmes prognozi 2013. un 2014. gadam no 4,0% līdz 4,2% un saglabājot nemainīgu izaugsmes prognozi 2015. un 2016. gadam 4,0% apmērā.

IKP izaugsmes prognozes palielināšanu noteica labāki nekā iepriekš prognozēts ekonomiskās izaugsmes rādītāji 2013. gada pirmajā ceturksnī, kā arī pozitīvais lēmums par Latvijas uzņemšanu eirozonā. Vienlaikus neskaidrības par AS „Liepājas metalurģs” turpmāko darbību un arvien negatīvā ekonomiskā situācija eirozonā nav ļāvusi palielināt IKP prognozes lielākā apmērā. FM izstrādātais makroekonomiskās attīstības scenārijs uz veidots piesardzīgiem pieņēmumiem, sabalansējot pozitīvos un negatīvos riskus izaugsmei. Atbilstoši makroekonomiskās attīstības scenārijam Latvijas ekonomika arī vidējā termiņā saglabās savu pozīciju kā viena no straujāk augošajām ekonomikām ES, un vidējā termiņā Latvijas IKP pieaugums būs ap 4%, kas ir līdzvērtīgs sagaidāmajam IKP potenciālajam pieaugumam šajā periodā. Scenārijs paredz, ka nodarbināto skaits turpinās pakāpeniski palielināties, tomēr IKP pieaugumu, tāpat kā iepriekšējos gados, vairāk nodrošinās produktivitātes palielinājums, nevis strādājošo skaita pieaugums. Tomēr līdz ar nodarbinātības pakāpenisku paaugstināšanos bezdarba līmenis vidējā termiņā pazemināsies, ko papildus ietekmēs arī darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās. Scenārijā tiek pieņemts, ka vidējā termiņā darba samaksas pieaugums būs līdzvērtīgs produktivitātes pieaugumam. Tāpat scenārija ietvaros netiek prognozētas būtiskas pasaules energoresursu un pārtikas cenu izmaiņas, savukārt patēriņa cenu izmaiņas galvenokārt noteiks Latvijas attīstības līmenim atbilstošs pamatinflācijas pieaugums, kā arī paredzamās administratīvi regulējamo cenu un nodokļu politikas izmaiņas.

²³ Makroekonomiskās attīstības scenārijs izstrādāts 2013. gada jūnijā, balstoties uz pieejamo statistisko informāciju. Scenārijs izstrādāts sadarbībā ar LB un EM, kā arī konsultējoties ar EK un SVF.

1.5.tabula. Makroekonomisko rādītāju prognozes 2013.–2016. gadam

	2012	2013p	2014p	2015p	2016p
IKP, milj. euro	22084	23240	24764	26392	28136
pieaugums faktiskajās cenās, %	8,7	5,2	6,6	6,6	6,6
pieaugums salīdzināmās cenās, %	5,6	4,2	4,2	4,0	4,0
IKP deflators (gads pret gadu), %	3,0	1,0	2,3	2,5	2,5
PCI (gads pret gadu), %	2,3	0,4	2,3	2,5	2,5
Tautsaimniecībā nodarbināto mēn. vid. bruto darba samaksa, euro	684,4	714,5	750,9	790,1	831,1
pieaugums faktiskajās cenās, %	3,7	4,4	5,1	5,2	5,2
pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,3	4,0	2,7	2,7	2,6
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	885,6	908,1	921,3	933,1	945,5
pieaugums, %	2,8	2,5	1,5	1,3	1,3
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīv.	14,9	12,1	10,6	9,3	7,9

Šā gada otrā ceturkšņa IKP pieaugums 4,4% apmērā liecina, ka izaugsme 2013. gadā sasniegs prognozēto, tomēr IKP izaugsme 2013. gada pirmajā pusē parāda, ka izaugsme arvien vairāk balstās uz iekšējo pieprasījumu un ar to saistītajām nozarēm, savukārt eksportējošo nozaru izlaidē vērojams kritums. Līdz ar to lielākie riski joprojām saistās ar ārējo vidi un situāciju eirozonā, jo tikai iekšējais pieprasījums ilgstoši nespēs uzturēt esošos izaugsmes tempus. Tādēļ pozitīvi vērtējami otrā ceturkšņa izaugsmes dati ES, kur salīdzinājumā ar pirmo ceturksni IKP palielinājies par 0,4%, uzrādot pirmo pozitīvo pieaugumu kopš 2011. gada beigām. Tas kopā ar pēdējo mēnešu uzlabojumiem ekonomikas sentimenta indikatoros norāda uz pakāpenisku situācijas uzlabošanos Eiropā, kas ļautu Latvijai saglabāt stabilus ekonomikas attīstības tempus arī turpmāk. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka parādu līmenis ES joprojām ir augsts un daudzās valstīs arvien vērojami ievērojami budžeta deficīti, tādēļ ekonomikas atkopšanās temps var nebūt straujš. Tomēr, ja eirozonas ekonomikā turpināsies tikpat straujš uzlabojums, kāds tas vērojams kopš otrā ceturkšņa sākuma, Latvijas uzņēmējiem var būt ierobežotas iespējas strauji palielināt izlaides apjomus, jo iepriekš ārējai videi pasliktinoties, uzņēmēji kļuvuši piesardzīgi un šobrīd atliek investīciju projektus. Tā rezultātā investīcijas 2013. gada pirmajā pusē kritušās par 7,7%, tomēr, kā rāda jaudu noslodzes rādītāji, daudzās nozarēs ražošanas jaudu noslogojums ir tuvu vēsturiski augstākajam līmenim un, pieaugot ārējam pieprasījumam, ražotājiem var trūkt kapacitātes ražošanas apjomu palielināšanai. Līdzās šiem riskiem papildus nenoteiktību rada problēmas lielākajā Latvijas metālu ražošanas uzņēmumā AS „Liepājas Metalurģis”, kur ražošanas apturēšana 2013. gadā pirmajā pusē negatīvi ietekmēja eksporta un apstrādes rūpniecības attīstību. Jāatzīmē gan, ka AS „Liepājas metalurģis” darbības apturēšanas negatīvo ietekmi šajā periodā ir kompensējis iekšējā patēriņa pieaugums, kā rezultātā ekonomikas izaugsmes tempi saglabājušies augstā līmenī. Tas nozīmē, ka šī uzņēmuma veiksmīgas restrukturizācijas gadījumā tas varētu veicināt pat straujāku izaugsmi, nekā šobrīd prognozēts.

1.4.1. IKP izlietojums

Atšķirībā no iepriekšējiem diviem gadiem, kad galvenie izaugsmes virzītāji bija eksports un investīcijas, 2013. gadā izaugsmi galvenokārt noteiks iekšējais patēriņš, savukārt eksportā gaidāms vien neliels pieaugums, bet investīcijās pat kritums. Tas lielākoties saistīts ar ārējās ekonomiskās vides pasliktināšanos pēdējo divu gada laikā. Tomēr gaidāms, ka ārējā vide pakāpeniski uzlabosies, par ko jau liecina šā gada otrā ceturkšņa ES ekonomikas attīstība. Iepriekšējie divi gadi ir parādījuši, ka Latvijas eksportētāji spēj būt elastīgi un ar savu konkurētspēju palielināt eksporta apjomus arī sarežģītās situācijās, tādēļ, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai ES, tiek prognozēts eksporta pieauguma tempu palielinājums. Savukārt augstie jaudu noslodzes rādītāji lielākajās Latvijas rūpniecības apakšnozarēs norāda uz nepieciešamību pēc jaunām investīcijām turpmākajos gados. Papildus tam sagaidāms, ka vidējā termiņā arī privātā patēriņa pieaugums turpinās palielināties un tā īpatsvars IKP saglabāsies nemainīgs.

1.6. tabula. IKP izlietojums (pieauguma tempi 2000. gada cenās, % pret iepriekšējo periodu)

	2012	2013p	2014p	2015p	2016p
IKP	5,6	4,2	4,2	4,0	4,0
Sabiedriskais patēriņš	-0,2	0,5	1,0	1,5	1,5
Privātais patēriņš	5,4	4,7	4,3	4,0	4,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana	12,3	-0,9	5,3	6,0	6,0
Preču un pakalpojumu eksports	8,3	3,3	5,7	5,7	5,8
Preču un pakalpojumu imports	2,9	1,4	5,6	6,0	6,0

Privātā patēriņa attīstība vidējā un ilgā termiņā pamatā saistīta ar iedzīvotāju ienākumu izmaiņām, ko nosaka vidējās darba algas un nodarbinātības pieaugums. Papildus ieņēmumu izmaiņām privātā patēriņa attīstību var ietekmēt arī tādi faktori kā kreditēšana, patērētāju konfidence un uzkrājumu līmeņa izmaiņas. Scenārija ietvaros tiek pieņemts, ka nav gaidāmas būtiskas izmaiņas mājsaimniecību uzkrājumu līmenī un kreditēšanas tendencēs, kā rezultātā privātā patēriņa pieaugums faktiskajās cenās būs vienāds ar algu fonda izmaiņām. Šā gada pirmajā pusē privātais patēriņš palielinājies par 6,4%, nedaudz pārsniedzot IKP pieauguma tempu, un sagaidāms, ka 2013. gadā kopumā privātais patēriņš palielināsies par 4,7 procentiem, savukārt vidējā termiņā būs līdzvērtīgs IKP pieaugumam.

Sabiedriskā patēriņa pieaugums vidējā termiņā atspoguļo valdības fiskālās politikas prioritātes 2014. – 2016. gadam, kas paredz nodokļa sloga turpmāku samazināšanu un fiskālās disciplīnas ievērošanu. Atbilstoši izvēlētajai fiskālajai politikai nodokļu ieņēmumu pieaugums būs būtiski zemāks, nekā izdevumu palielinājums, kā rezultātā nav gaidāms būtisks izdevumu pieaugums, un vidējā termiņā sabiedriskā patēriņa pieaugums būs zemāks, nekā IKP pieaugums. Fiskālās politikas ietekme uz sabiedrisko patēriņu sadalīta starp reālo pieaugumu un sabiedriskā patēriņa deflatora izmaiņām, paredzot, ka pēdējos divos gados vērojamā

tendence turpināsies arī vidējā termiņā un lielākā daļa sabiedriskā patēriņa izmaiņu atspoguļosies sabiedriskā patēriņa deflatorā.

Pēc divu gadu strauja investīciju pieauguma 2013. gada pirmajā pusē atkal bija vērojams investīciju kritums. Īstermiņā investīciju kritums skaidrojams ar situācijas pasliktināšanos ārējā vidē un uzņēmēju nogaidošo nostāju, kā arī vairāku lielu investīciju projekti realizācijas beigām, kas veido negatīvu bāzes efektu 2013. gadā. Ņemot vērā situācijas uzlabošanos eirozonā un vēsturiski rekordaugstos jaudu noslodzes rādītājus atsevišķās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs, vidējā termiņā sagaidāms, ka investīciju pieaugums atkal kļūs pozitīvs. Atbilstoši makroekonomiskās attīstības scenārijam investīciju apjoms 2013. gadā samazināsies par 0,9%, savukārt 2014. gadā gaidāms investīciju pieaugums par 5,3%, bet vidējā termiņā investīcijas palielināsies par 6% gadā.

Līdz ar ārējās ekonomiskās vides pasliktināšanos un AS „Liepājas metalurģs” darbības apturēšanu, eksporta pieauguma tempi 2013. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem kļuvuši ievērojami lēnāki. Šo faktoru ietekmē gaidāms, ka eksporta apjoms 2013. gadā varētu palielināties par 3,3%, savukārt vidējā termiņā eksporta pieauguma tempi būs atkarīgi no pieprasījuma izmaiņām Latvijas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs un no ekonomiskās situācijas ES kopumā, kā arī Latvijas uzņēmēju konkurētspējas. Sagaidāms, ka, uzlabojoties situācijai ārējā ekonomiskajā vidē, eksporta apjomi vidējā termiņā varētu palielināties par 5,7 – 5,8 procentiem. Importa apjomi ir tieši atkarīgi no iekšzemes pieprasījuma, ko veido valdības un privātais patēriņš, investīcijas, kā arī eksports. Paredzams, ka 2013. gadā īslaicīgs investīciju apjoma samazinājums, kā arī izmaiņas re-eksportā neļaus importam augt straujāk par 1,4%. Savukārt atkal palielinoties investīciju nepieciešamībai, kā arī privātajam patēriņam saglabājot stabilus pieauguma tempus, imports vidējā termiņā pieaugs nedaudz straujāk nekā eksports.

1.4.2. IKP no ražošanas aspekta

No nozaru viedokļa tiek prognozēts, ka vidējā termiņā izaugsme būs sabalansēta un līdzīgi pieauguma tempi gaidāmi gan uz iekšējo, gan uz ārējo pieprasījumu vērstajās nozarēs. Sagaidāms, ka straujākos pieauguma tempus vidējā termiņā turpinās uzrādīt rūpniecība, kur izlaidi turpinās noteikt eksporta attīstība. Atbilstoši prognozēm vidējā termiņā rūpniecības pieauguma tempi būs aptuveni 5% un tās īpatsvars IKP struktūrā turpinās palielināties. Tomēr 2013. gadā rūpniecības attīstību negatīvi ietekmēs problēmas AS „Liepājas metalurģs” un ārējās ekonomiskās vides pasliktināšanās.

1.7. tabula. IKP sadalījumā pa nozarēm (pieauguma tempi 2000. gada cenās, % pret iepriekšējo periodu)

	2012	2013p	2014p	2015p	2016p
IKP	5,6	4,2	4,2	4,0	4,0
Lauksaimn., medn., mežs. un zvejn.	6,9	0,8	1,2	4,0	4,0
Rūpniecība	6,8	0,0	4,8	4,8	5,0
Būvniecība	14,6	9,3	5,6	4,0	4,0
Tirdzniecība, transports, viesnīcas	6,0	4,5	4,4	4,0	4,0
Finanšu un komercpakalpojumi	2,9	6,0	3,8	3,9	3,8
Sabiedriskie pakalpojumi*	-0,6	2,2	2,9	2,4	2,7
Citi pakalpojumi	5,9	5,4	4,5	3,8	3,8

Sagaidāms, ka otra straujāk augošā nozare būs būvniecība, kas saistīts ar tās zemo līmeni pēckrīzes periodā un investīciju nepieciešamību. Vidējā termiņā būvniecības īpatsvars IKP saglabāsies būtiski zem pirmskrīzes līmeņa.

Sabiedrisko pakalpojumu nozares attīstību noteiks valdības fiskālās politikas prioritātes, kuras paredz budžeta deficīta un nodokļu likmju samazināšanu, kā rezultātā izdevumu pieaugums būs ierobežots.

1.4.3. Nodarbinātība un bezdarbs

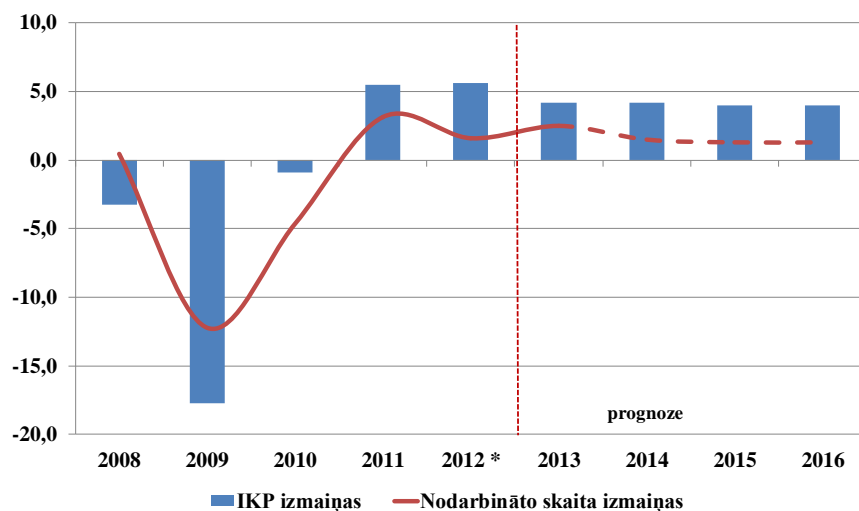
Līdz ar krīzes pārvarēšanu un ekonomiskās izaugsmes atsākšanos Latvijā arvien jūtāmāk uzlabojas situācija darba tirgū. Jaunu darba vietu veidošanās kļūst straujāka, atspoguļojot iepriekšējos gados uzrādīto spēcīgo ekonomikas izaugsmi, un tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2013.gada pirmajā pusē bijis par 3,2% lielāks nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits turpinās augt arī vidējā termiņā, tomēr izaugsmes tempi kļūs lēnāki, gadā nepārsniedzot 1,3-1,5%, un tāpat ir sagaidāma darba meklētāju īpatsvara tālāka samazināšanās, ko ietekmēs gan nodarbinātības pieaugums, gan ekonomiskās aktivitātes samazināšanās. Tomēr atgriešanās pie pirmskrīzes laikā sasniegtajiem rekordaugstajiem nodarbinātības un rekordzemajiem bezdarba rādītājiem tuvāko gadu laikā nav prognozējama.

1.8. tabula. Darba tirgus rādītāji

	2012	2013	2014	2015	2016
				prognoze	
Darba meklētāju īpatsvars, %	14,9	12,1	10,6	9,3	7,9
Nodarbinātības pieaugums, %	1,6	2,5	1,5	1,3	1,3

Latvijā ir labi novērojama Okuna likuma (*Okun's law*) sakarība – jo augstāka ekonomiskā izaugsme, jo labāki ir nodarbinātības rādītāji, un otrādi. No teorētiskā viedokļa darba tirgus darbojas kā automātiskais stabilizators – tas ir mazāk jūtīgs uz ekonomikas cikla svārstībām un IKP izmaiņu temps ir ievērojami straujāks nekā

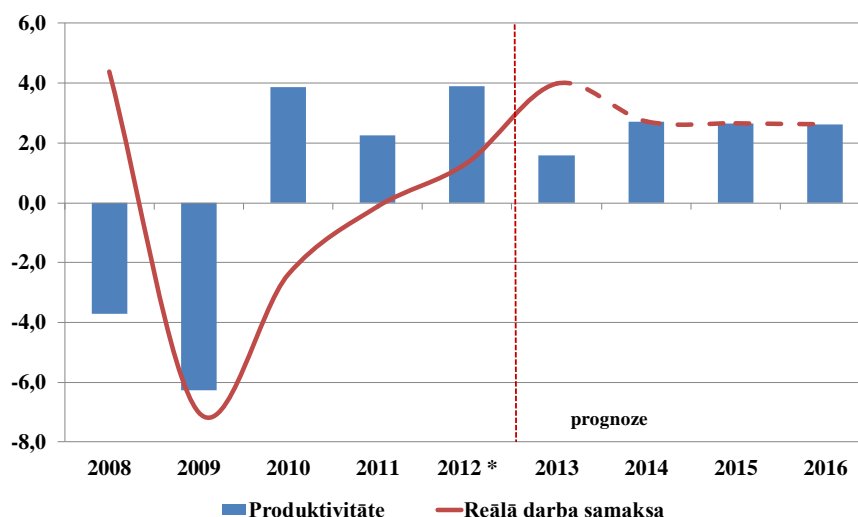
nodarbinātības pieauguma temps, un izmaiņas ekonomikas izaugsmē darba tirgus rādītājos atspoguļojas ar zināmu laika nobīdi.

* - nodarbināto skaita izmaiņas no 2012.gada rēķinātas pēc tautas skaitīšanas rezultātiem

1.40. att. Nodarbinātības un IKP izmaiņas, %

Laikā pēc Latvijas pievienošanās ES līdz pat 2007. gadam IKP palielinājās daudz straujāk nekā tautsaimniecībā nodarbināto skaits, nodrošinot strauju produktivitātes pieaugumu. 2008. gadā ekonomiskās krīzes ietekmē produktivitātes pieaugums kļuva negatīvs, bet 2010. gadā, līdz ar izmaksu samazināšanas un restrukturizācijas pasākumiem, produktivitāte uzrādīja strauju pieaugumu, turpinot palielināties arī 2011. un tam sekojošajos gados. Būtiski, ka produktivitātes pieaugums pēdējos gados ir bijis straujāks nekā reālās darba samaksas pieaugums, uzlabojot Latvijas konkurētspēju ārējos tirgos, un prognozējams, ka arī turpmākajos gados reālā darba samaksas pieaugums nepārsniegs produktivitātes pieaugumu.

* - produktivitātes pieauguma tempi no 2012. gada rēķināti pēc tautas skaitīšanas rezultātiem

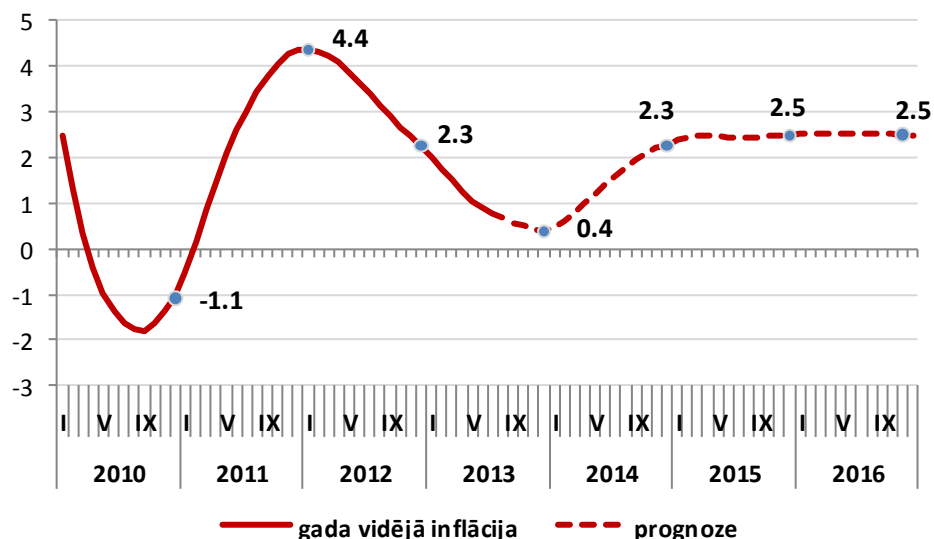
1.41. att. Produktivitātes un reālās darba samaksas izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Produktivitātes paaugstināšanos turpinās veicināt krīzes laikā realizētā uzņēmumu darbības restrukturizācija, investīciju atjaunošanās, kā arī valsts sektorā

īstenotās strukturālās reformas. Tajā pašā laikā atsāksies arī straujāks reālās darba samaksas pieaugums, atspoguļojot spēcīgo ekonomikas izaugsmi, kas atsākusies pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes.

1.4.4. Inflācija

2013. gada vidējo inflāciju pārsvarā ietekmēja salīdzinoši zemā naftas produktu un ar to saistīto enerģētikas pakalpojumu cena (attiecinot pret rekordaugstajiem rādītājiem 2012. gadā), stabilās pārtikas cenas un noturīgi zemā pamatinflācija. Prognozētā gada vidējā inflācija 2013. gadā ir 0,4%, kas ir uzskatāma par ļoti zemu inflāciju uz veselīgās IKP izaugsmes fona, tomēr ir jāņem vērā, ka cenu pazeminošā ietekme ir pārsvarā no importētās inflācijas, kas neliecina par Latvijas ekonomikas aktivitātes kritumu.

1.42. att. Gada vidējā inflācijas prognoze, %

Turpmākajos gados ir gaidāms neliels naftas un pārtikas cenu pieaugums, tomēr noteicošie faktori – 2014. gadā ir elektroenerģijas tirgus tarifu pārskatīšana un *euro* ieviešana. Gada vidējā inflācija 2014. gadā pakāpsies līdz 2,3%, kas vēl arvien ir uzskatāma par samērā zemu inflāciju, ja ņem vērā elektroenerģijas tarifu un eiro ieviešanas cenu kāpuma vienreizējo raksturu. Savukārt 2015. gadā jau vairāk pieņemsies spēkā tieši pamatinflāciju veicinošie efekti un atbilstoši prognozētā gada vidējā inflācija 2015. gadā ir 2,5 procenti.

1.4.5. Maksājumu bilance un ārējā tirdzniecība

Pēdējos gados maksājumu bilances tekošā konta dinamiku galvenokārt nosaka preču un pakalpojumu eksporta un importa attīstība. Lai arī gada pirmajā pusē ārējās tirdzniecības deficīts ir samazinājies un noteicis tekošā konta samazināšanos, līdz ar ārējā pieprasījuma un līdz ar to eksporta pieaugumu, nepieciešamība pēc jaunām investīcijām un starppatēriņa noteiks importa pieaugumu tempu palielināšanos.

Prognozējams, ka maksājumu bilances tekošais konts 2013. un 2014. gadā saglabāsies negatīvs 2-3% apmērā no IKP.

Importa apjomi ir tieši atkarīgi no iekšzemes pieprasījuma, ko veido privātais un valdības patēriņš, investīcijas, kā arī eksporta, kas tieši ietekmē starppatēriņa preču importu. Prognozējams, ka, pieaugot ārējām pieprasījumam, importa izaugsme līdz ar investīciju apjomu pieaugumu un lielāku nepieciešamību pēc starppatēriņa precēm atkal kļūs straujāka. Vienlaikus uzlabojoties situācija darba tirgū un augot iedzīvotāju ienākumiem, privātais patēriņš turpinās stabili palielināties, un, ņemot vērā lielo importa preču īpatsvaru patēriņa struktūrā, dos augšupvērstu efektu importa pieaugumā. Balstoties uz iepriekš minētajiem pieņēmumiem, prognozējams, ka preču un pakalpojumu imports faktiskajās cenās 2013. gadā palielināsies par 3,3%, bet 2014. gadā – par 6,7%.

2013. gada pirmajā pusē vāja ārējā pieprasījuma ietekmē eksporta pieauguma tempi pakāpeniski turpināja samazināties. Lai arī pirmie pozitīvie signāli liecina, ka Eiropas ekonomika varētu iziet no ieilgušās recesijas fāzes, prognozējams, ka 2013. gadā ārējais pieprasījums saglabāsies zems, kā arī eksporta izaugsmi ierobežos pagājušā gadā bāzes sasniegtais līmenis. Savukārt 2014. gadā, uzlabojoties ārējai ekonomiskajai situācijai, negatīvā ārējā pieprasījuma ietekme turpinās mazināties. Vidējā termiņā turpinās palielināties ārpuscenas konkurētspējas (eksporta kvalitāte, komplicētība u.c.) faktoru nozīme tirgus daļu palielināšanā. Ja iepriekš konkurētspējas pieaugums notika uz izmaksu samazināšanās rēķina, likvidējot plaisu starp atalgojumu un produktivitāti, ko noteica nozīmīgās korekcijas darba tirgū, turpmāk uz darbaspēka izmaksu samazināšanos balstītās konkurētspējas uzlabošanas iespējas ir izsmeltas. Tādēļ, lai turpmāk nodrošinātu Latvijas eksporta konkurētspēju, izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti, kvalitatīvi uzlabojot arī eksporta struktūru. Līdz ar to preču un pakalpojumu eksporta pieaugums faktiskajās cenās 2013. gadā tiek prognozēts 5,5% apmērā, bet 2014. gadā 6,7% apmērā.

Izmaiņas finanšu kontā pamatā noteiks līdzšinējie faktori - valsts un komercbanku parādu restrukturizācija, kā arī ārvalstu tiešo investīciju ieplūde. Atjaunojoties tautsaimniecības izaugsmei, strauji pieauga ārvalstu tiešo investīciju pieaugums, 2012. gadā investīciju plūsmas kļuva nedaudz mērenākas, un šī tendence saglabājās arī 2013. gada pirmajā pusē. Prognozējams, ka līdz ar ārējā pieprasījuma pieaugumu, ārvalstu tiešo investīciju plūsma kļūs straujāka. Pozitīvu efektu ārvalstu tiešo investīciju ieplūdē radīs Latvijas pievienošanās eirozonai, ievērojami mazinot valūtas risku.

1.4.6. Makroekonomiskā scenārija riski

Makroekonomiskā scenārija izpildi, līdzīgi kā iepriekšējos gados, nozīmīgi ietekmēs ārējās vides turpmākā attīstība. Neskatoties uz pēdējo mēnešu pozitīvajiem datiem, atsevišķu eirozonas valstu finanšu ilgtspēja joprojām tiek apšaubīta un lielākajā daļā valstu nepieciešami turpmāki fiskālās konsolidācijas pasākumi. Tādējādi situācija Eiropā saglabājas nestabila, kā rezultātā šis vienlaikus ir

nozīmīgākais gan pozitīvais, gan negatīvais risks Latvijas ekonomikas attīstībai. Atšķirībā no Eiropas, ASV ekonomikā turpinās stabils pieaugums, lai gan nav skaidrības par pasaules lielākās ekonomikas turpmāko fiskālo un monetāro politiku. Šī neskaidrība jau šobrīd ietekmējusi vairākas attīstības valstis, kur sākusies finanšu kapitāla aizplūde un pasliktinājušās turpmākās izaugsmes perspektīvas.

Papildus ārējās vides riskiem makroekonomiskā scenārija izpildi ietekmēs arī iekšējie faktori – uzņēmumu nākotnes redzējums un lēmumi par investīciju projektu īstenošanu, lai palielinātu ražošanas jaudas, situācija darba tirgū, kreditēšanas attīstība u.c. faktori, kas tiešā veidā ietekmē valsts kredītreitingu, procentu likmes, konfidences rādītājus un iekšzemes pieprasījumu. Tāpat Latvijas ekonomikas turpmāko attīstību būtiski ietekmēs AS „Liepājas metalurģis” darbība, kuras veiksmīga atjaunošana vai pilnīga darbības apturēšana var nozīmēt attiecīgi straujāku vai lēnāku ekonomikas izaugsmi nekā šobrīd prognozēts 2013. un 2014. gadā.

Makroekonomiskos riskus, kas noteiks tautsaimniecības attīstību, var iedalīt negatīvajos un pozitīvajos. Makroekonomiskās attīstības scenārijs ir balstīts uz konservatīviem pieņēmumiem par ārējā un iekšējā pieprasījuma pieaugumu un ņem vērā gan iekšējos, gan ārējos riskus. Jāņem vērā, ka vairāku risku vienlaicīga īstenošanās var pastiprināt to efektu.

Negatīvie riski

- **Situācija eirozonā joprojām saglabājas nestabila.** Pēdējo mēnešu laikā ekonomikas indikatori eirozonā un ES kopumā ir būtiski uzlabojušies, tomēr vēl ir pārargri spriest, vai šie uzlabojumi ir ilgtspējīgi. Joprojām saglabājas risks, ka vāja ekonomikas izaugsme eirozonā varētu saglabāties ilgstošu laika periodu. Šādā situācijā jauni satricinājumi finanšu tirgos vai valstu nespēja turpināt īstenot strukturālās reformas var atgriezt eirozonas ekonomiku recesijā, kas var negatīvi ietekmēt Latvijas ekonomikas attīstību.
- **Investīciju kritums un izaugsmes atkarība no iekšējā patēriņa.** Pasliktinoties ārējai ekonomiskajai videi, uzņēmēji ir kļuvuši piesardzīgi un 2013. gada pirmajā pusē investīciju pieaugums ir kļuvis negatīvs. Īstermiņā šādu kritumu kompensējis privātais patēriņš, tomēr šāda izaugsme nav ilgtspējīga. Investīciju kritums nozīmē, neskatoties uz to, ka jaudu noslodzes rādītāji daudzās rūpniecības apakšnozarēs sasnieguši vēsturiski augstākos līmeņus un var būtiski ierobežot iespējas palielināt ražošanas apjomus, ja situācija eirozonā turpinās uzlaboties. Savukārt lēnāks kā prognozēts bezdarba līmeņa samazinājums, patērētāju sentimenta pasliktināšanās, uzņēmēju piesardzība algu paaugstināšanā, parādsaistību samazināšana un piesardzība jaunu kredītu ņemšanā, vai augstāka kā prognozēts inflācija var kavēt privātā patēriņa pieaugumu.
- **Paredzamais elektroenerģijas cenu pieaugums Latvijā** un neskaidrības, kas saistās ar enerģētikas politikas ietekmi uz izmaksām nākotnē, ir viens no negatīvajiem riskiem ražotāju konkurētspējai un investīciju piesaistei.

- Darbaspēka izmaksu pieaugums, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās, darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētības prasmju un ģeogrāfiskās pieejamības ziņā, darbaspēka novecošanās atsevišķās profesijās vidējā termiņā var radīt problēmas darba devējiem **darbaspēka resursu nodrošināšanā**, mazināt Latvijas eksporta apjomu kāpumu, eksporta konkurētspēju, kā arī investīcijas.
- Augšupvērsti **pasaules energoresursu un izejvielu cenu** šoki, kā arī pieprasījuma puses faktori vietējā tirgū var veicināt straujāku kā prognozēts cenu pieaugumu.
- **Neskaidrība par turpmāko fiskālo un monetāro politiku ASV.** Neskatoties uz stabiliem pieauguma tempiem, politiskās nesaskaņas par turpmāko ASV fiskālo politiku var atkal novest pie straujiem un nepārdomātiem izdevumu samazinājumiem, kas var negatīvi ietekmēt ne tikai ASV, bet arī pasaules ekonomikas attīstību. Papildus tam ASV Federālo rezervju sistēmas paziņojumi radījuši neskaidrību arī par turpmāko monetāro politiku, kas pēdējos mēnešus jau radījis būtiskas kapitāla plūsmas prom no attīstības valstīm, pastiprinot šo valstu ekonomiskās problēmas.
- **Izaugsmes tempu samazināšanās lielajās attīstības valstīs.** Lai gan situācija attīstītajās valstīs sakusi uzlaboties, izaugsme tādās lielajās attīstības valstīs kā Ķīna, Indija un Brazīlija ir kļuvusi lēnāka. Kaut gan šo valstu attīstība tiešā veidā neietekmē Latviju, to ekonomiskajām problēmām var būt būtiska ietekme uz pasaules ekonomikas attīstību kopumā, kas pastarpināti var skart arī Latviju.
- **Izaugsme tempu mazināšanās Igaunijā un Krievijā.** Lai gan kopumā Latvijas tirdzniecību partnervalstu izaugsme kļuvusi straujāka, pēdējo ceturkšņu laikā ievērojami mazinājušies izaugsmes tempi Igaunijā un Krievijā, kas ir būtiski Latvijas eksporta tirgi. Īpaši Krievijā ekonomikas problēmas visticamāk ir strukturālas, kas nozīmē ka ekonomiskā situācija var strauji uzlaboties un ilgākā laikā negatīvi ietekmēt arī Latvijas ekonomiku.

Pozitīvie riski

Galvenie pozitīvie riski Latvijas ekonomikas attīstībai saistīti ar negatīvo risku neīstenošanos.

- **Situācijas uzlabošanās eirozonā.** Lai gan situācija eirozonā arvien ir viens no galvenajiem negatīvajiem riskiem Latvijas ekonomikas attīstībai, straujāka ekonomikas atkopšanās tieši pretēji var ļaut Latvijas ekonomikai attīstīties straujāk, nekā prognozēts.
- Augstāka kā prognozēts **pasaules ekonomikas attīstība**, t.sk. ASV un attīstības valstīs, var dot papildu stimulu augsto ienākumu valstīm, t.sk. veicināt eirozonas krīzes pārvarēšanu.
- Neskatoties uz situācijas pakāpenisku uzlabošanos, uzņēmumiem un mājsaimniecībām **izsniegto kredītu apjoms turpina samazināties.** Kreditēšanas apjomu straujāks pieaugums var ļaut uzņēmumiem palielināt

investīcijas un mājsaimniecībām nedaudz palielināt patēriņu, jo šobrīd daļa no ienākumiem aiziet esošo kredītu nomaksai. Tādā veidā tiktu pozitīvi ietekmēti eksporta un investīciju, kā arī privātā patēriņa apjomi, sevišķi vidējā termiņā.

- **ES fondu apgušanas** intensitātes pieaugums un **uzņēmēju uzkrātie līdzekļi** pēdējo divu gadu laikā ir pozitīvs risks investīciju pieaugumam Latvijas ekonomikā.
- Latvijas **plānotā pievienošanās eirozonai 2014.gadā** vidējā termiņā ir būtisks pozitīvs risks jaunu investoru piesaistei, palielinoties valsts atpazīstamībai un uzticamībai. Valūtas riska mazināšanās var veicināt arī straujāku eksporta kāpumu. Līdz ar iestāšanos eirozonā gaidāms arī turpmāks Latvijas kredītreitinga uzlabojums. Šie faktori var veicināt investīciju ieplūdes, kas, iespējams, palielinās apstrādes rūpniecības un eksporta jaudu.
- **Privātā patēriņa pieaugums.** Darba algu pieaugums, nodokļu sloga samazināšana, zema inflācija un konfidences kāpums saistībā ar ekonomisko attīstību pēdējo divu gadu laikā un plānoto *euro* ieviešanu, var attiecīgi dot augstāku kā prognozēts privātā patēriņa izaugsmi.
- Lejupvērsti **pasaulē energoresursu un izejvielu cenu šoki**, kā arī lēnāks kā prognozēts aktivitātes un algu pieaugums darba tirgū Latvijā rada pozitīvu risku, ka inflācija būs zemāka par prognozēto.
- **Latvijas tirdzniecības partnervalstu ekonomikas attīstības** perspektīvas kopumā tomēr ir labākas nekā ES kopumā, kas var pozitīvi ietekmēt Latvijas eksporta attīstību.

2.Fiskālā politika

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis 2014.-2016.gadā ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Dzīves kvalitāte ietver gan iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, gan pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Būtiski ir nodrošināt, ka valstī būs apstākļi dzīves kvalitātes uzlabošanai ne tikai šobrīd, bet arī turpmāk. Tāpēc fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet publiskie resursi 2014.-2016.gadā tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt arī turpmākos 10 un 50 gadus. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai, piemēram, ieguldot resursus zinātnē.

No augstāk minētā izriet Latvijas fiskālās politikas specifiskie mērķi 2014. – 2016.gadā:

1. Nodrošināt atbildīgu un ilgtspējīgu fiskālo politiku, ievērojot fiskālo disciplīnu;
2. Kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicināt valsts ekonomikas attīstību.

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis un specifiskie mērķi ir tieši saistīti ar Latvijas Nacionālais attīstības plānu 2014.-2020.gadam (turpmāk- NAP 2014-2020) un rada nepieciešamos fiskālos apstākļus, lai īstenotu dzīvē NAP 2014-2020 redzējumu²⁴:

„Latvijas valsts ir dibināta latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību īstenošanai. Latvija ir atvērta un draudzīga visu tautību iedzīvotājiem, kas pieņem Latvijas pastāvēšanas jēgu – latviešu tautas, tās valodas un kultūras attīstību savā zemē. Latvija 2020. gadā būs latviska un pašapzinīga, droša un iedzīvotājiem draudzīga, zaļa un sakopta, pārtikusi, efektīva un konkurētspējīga valsts, kurā dzīvo čakli, izglītoti, radoši, veseli un laimīgi cilvēki.”

²⁴ NAP 2014-2020 [5].

2.1. Mērķis: atbildīga un ilgtspējīga fiskālā politika, ievērojot stingru fiskālo disciplīnu

2.1.1. Ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nodrošināšana

Līdz ar Fiskālās disciplīnas likuma (turpmāk - FDL) apstiprināšanu 2013.gada sākumā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP, kā to paredz FDL. Aņņemšanās nodrošināt sabalansētu budžetu ekonomiskā cikla ietvaros ir nostiprināta arī pašreizējās valdības deklarācijā un starptautiskajā Līgumā par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā, ko Saeima ar kvalificēto balsu vairākumu (atbilstoši Satversmes 68.pantam) ratificēja 2012.gada 31.maijā. Latvija strukturālo deficītu 0,5 % no IKP apmērā, kas ir arī Latvijas Vidēja termiņa budžeta mērķis (turpmāk - VTM) sasniedza 2012.gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficīta samazināšana, bet gan noturēšana VTM līmenī, pieļaujot tikai tādas atkāpes un tādā apmērā, kas atbilst ES regulās noteiktajos gadījumos (Stabilitātes un izaugsmes pakts). Ekonomiskajā ciklā sabalansēts budžets ir vidēja termiņa budžeta 2014. - 2016.gadam politikas princips.

2.1.2. FDL fiskālo nosacījumu ieviešana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā

Likumprojekts „**Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam**” ir veidots atbilstoši FDL un tajā tiek izmantota lejupvērstās plānošanas metode (*top-down*). Lejupejošās plānošanas metodē vispirms tiek noteikts maksimālais pieļaujamais strukturālais deficīts un maksimālais vispārējās valdības izdevumu pieaugums pret iepriekšējo gadu un tad tiek aprēķināts, cik lielus izdevumus valsts budžetā katru gadu var plānot.

Pieļaujamais strukturālā deficīta mērķis tiek noteikts par pamatu ņemot nacionālo VTM (-0,5%) un izmantojot iespējamās novirzes iemaksu palielinājumam 2.pensiju līmenī. Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī tiek veikts 3 posmos: 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,50% no IKP), 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,27% no IKP) un 2016.gadā palielinot iemaksas no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,29% no IKP).

Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 16.novembra Regula (ES) Nr. 1175/2011, ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu (Regula Nr. 1175/2011) 9.pants cita starpā nosaka: „*Nosakot korekcijas vidēja termiņa budžeta mērķa sasniegšanai dalībvalstīm, kas šo mērķi vēl nav sasniegušas, kā arī ļaujot dalībvalstīm, kuras to ir sasniegušas, uz laiku novirzīties no šā mērķa ar noteikumu, ka ir saglabāta pienācīga drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsaucēs vērtību un ir paredzams, ka programmas darbības termiņā budžeta stāvoklis atkal*

būs atbilstīgs vidēja termiņa budžeta mērķim, Padome un Komisija ņem vērā to būtisko strukturālo reformu īstenošanu, kuras tieši pozitīvi ietekmē budžetu ilgtermiņā, tostarp palielinot ilgtspējīgas izaugsmes potenciālu, un tādējādi pārbaudāmi veicina publisko finanšu ilgtermiņa stabilitāti. Īpaša uzmanība tiek pievērsta pensiju reformām, ar ko ievieš vairāku līmeņu sistēmu, kurā ietverts obligāts, pilnībā finansēts pensiju līmenis. Dalībvalstīm, kas īsteno šādas reformas, ir ļauts pilnībā neveikt vidēja termiņa budžeta mērķu sasniegšanai vajadzīgās korekcijas vai novirzīties no mērķa kopumā, novirzei atspoguļojot apmēru, kādā reforma papildus tieši ietekmē valsts kopbudžeta bilanci, ar noteikumu, ka tiek saglabāta pienācīga drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsaucēs vērtību.”

Saskaņā ar šīs regulas nosacījumiem dalībvalsts drīkst atkāpties no VTM par lielumu, kas atbilst reformas fiskālai ietekmei un šī atkāpe ir „jādzēš” nākamo 3 gadu laikā.

Saskaņā ar šo nosacījumu, 2014.gadā un 2015.gadā strukturālā deficīta mērķis tiek noteikts 1,0% no IKP apmērā un 2016.gadā 0,9% no IKP apmērā. Latvija pilnībā dzēsīs atkāpes un atgriezīsies pie VTM 2019.gadā. Atkāpju veidošanas un samazināšanas scenārijs parādīts 2.1. tabulā.

2.1. tabula. Strukturālās bilances atkāpju no VTM lielumi saistībā ar iemaksu palielināšanu 2.pensiju līmenī un šo atkāpju samazināšanas scenārijs

VTM		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
		-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%
Pieļaujamās atkāpes lielums no VTM	Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī no 2% uz 4%	-0,500%	-0,500%	-0,250%	0,000%			
	Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī no 4% uz 5%			-0,274%	-0,137%	-0,069%	0,000%	
	Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī no 5% uz 6%				-0,286%	-0,191%	-0,095%	0,000%
Strukturālās bilances mērķis		-1,0%	-1,0%	-1,0%	-0,9%	-0,8%	-0,6%	-0,5%

2013.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 2% uz 4%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc Eiropas Kontu sistēmas (turpmāk - EKS) ir 0,5% no IKP, līdz ar to, saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2013.gadā ir 0,5% un strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP. 0,5% atkāpi, saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts,

ka 2014.gadā atkāpe paliek 0,5% no IKP apmērā, 2015.gadā 0,25% un 2016.gadā atkāpe ir 0%.

2015.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 4% uz 5%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS metodoloģijas ir 0,274% no IKP, līdz ar to, saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2015.gadā ir 0,274%. Šo atkāpi, saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2016.gadā atkāpe ir 0,137% no IKP apmērā, 2017.gadā 0,069% un 2018.gadā atkāpe ir 0%.

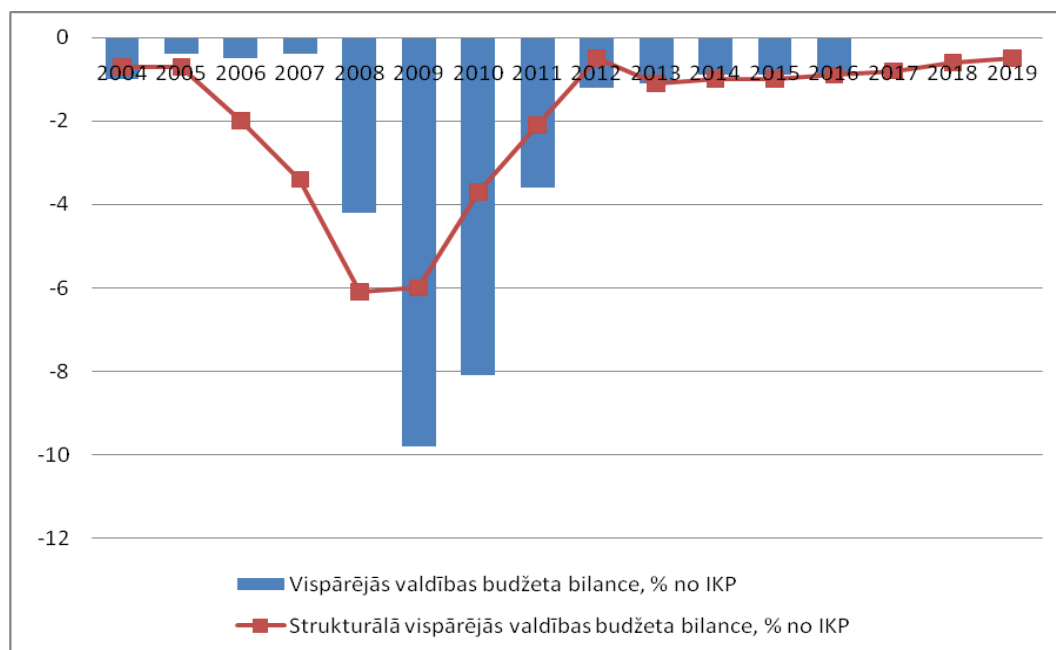
2016.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 5% uz 6%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS sistēmas metodoloģijas ir 0,286% no IKP, līdz ar to, saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2016.gadā ir 0,286%. Šo atkāpi, saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2017.gadā atkāpe ir 0,191% no IKP apmērā, 2018.gadā 0,095% un 2019.gadā atkāpe ir 0%.

Summējot trīs augstāk minētās pieļaujamās atkāpes, iegūst strukturālās bilances mērķus, kas attiecīgi 2013.-2015. gados ir -1,0% no IKP un tālāk samazinās, līdz 2019.gadā atgriežas pie VTM -0,5% no IKP.

Jāatzīmē, ka strukturālās bilances mērķis nevienā gadā nepārsniedz Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto minimālo VTM, kas Latvijas gadījumā ir -1% no IKP un tiek ievērota pietiekama drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsauces vērtību, kas Latvijas gadījumā ir -1,8% no IKP strukturālajā izteiksmē²⁵.

Fiskālās attīstības scenārijs paredz, ka izlaižu starpība noslēdzas 2013.gadā un bilances cikliskā komponente 2013.gadā ir nulle, bet 2014.gadā, 2015.gadā un 2016.gadā tā ir +0,1% no IKP. Scenārijs neparedz laika posmā no 2014. līdz 2016.gadam vienreizējos pasākumus, līdz ar to vispārējās valdības deficīts 2014.gadā un 2015. gadā tiek prognozēts 0,9% no IKP, bet 2016.gadā 0,8% no IKP apmērā.

²⁵ Stabilitātes un izaugsmes pakts nosaka maksimāli iespējamo strukturālo deficītu, lai nodrošinātu, ka nepastāv risks, ka nominālais deficīts varētu pārsniegt Māstrihtas kritēriju 3% robežu, jeb tā saucamā drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsauces vērtību. Šī drošības rezerve katrai dalībvalstij ir specifiska un Latvijai tā ir 1,8% no IKP. Saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, jebkura atkāpe nedrīkst būt tik liela, lai pārsniegtu šo drošības rezervi, tātad Latvijai jebkura kumulatīvā atkāpe no VTM nedrīkst pieļaut strukturālo deficītu, kas būtu lielāks par 1,8% no IKP.

2.1. att. Vispārējās valdības budžeta bilance (atbilstoši EKS metodoloģijai) 2004. – 2016. gadā un strukturālā bilance (strukturālās bilances mērķis) 2004. – 2019. gadā, % no IKP.

Likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” pirmo reizi tiek sagatavots definējot koriģētos maksimāli pieļaujamus valsts budžeta izdevumus, kā to paredz FDL noteiktie principi. FDL pārejas noteikumos ir noteikts, ka uz likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” pirmajiem diviem gadiem neattiecas izdevumu pārmantojamības nosacījums kā tas būtu, ja iepriekšējais vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekts tiktu gatavots atbilstoši FDL nosacījumiem - koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi tiek aprēķināti pielietojot FDL 15. pantā definētos nosacījumus, kas paredz vienlaicīgu bilances nosacījuma un izdevumu pieauguma nosacījuma ievērošanu.

Lai būtu iespējams aprēķināt koriģētos maksimāli pieļaujamus valsts budžeta izdevumus, ir nepieciešams sākt ar maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu noteikšanu, kura aprēķināšanas vispārējos principus nosaka FDL 15. pants, bet nesniedz detalizētu aprēķināšanas algoritmu, līdz ar to detalizētāks izvērsums ir sniegts zemāk.

Aprēķinu algoritms tiek uzsākts ar minimāli plānojamās vispārējās valdības strukturālās bilances mērķa definēšanu, kas jau ir ticis izdarīts, ņemot vērā augstāk minētos principus, ko paredz FDL un Stabilitātes un izaugsmes pakts. 2014.gadā un 2015.gadā strukturālā deficīta mērķis tiek noteikts 1,0% no IKP apmērā un 2016.gadā 0,9% no IKP apmērā.

Turpmākie algoritma soļi paredz aprēķināt vispārējās valdības budžeta bilances apmēru, ko veic no minimāli plānojamās vispārējās valdības strukturālās bilances mērķa, kas izteikts nominālā izteiksmē pieskaitot vispārējās valdības budžeta bilances ciklisko komponenti un, ja tādi ir, vienreizējos un citus pagaidu pasākumus (*one-off*

and other temporary measures). Līdz ar to tiek iegūta vispārējās valdības budžeta bilance, kas 2014.gadā ir -222,9 milj. *euro*, 2015. gadā ir -237,5 milj. *euro* un 2016.gadā ir -225,1 milj. *euro*.

Tālāk ir nepieciešams veikt valsts budžeta bilances aprēķināšanu, ko iegūst no iepriekš aprēķinātās vispārējās valdības budžeta bilances atskaitot prognozēto pašvaldību budžeta bilanci, prognozēto atvasināto publisko personu un budžeta nefinansēto iestāžu budžeta bilanci, kā arī EKS korekciju apjomu. Veicot iepriekš minētās darbības, tiek iegūta valsts budžeta bilance katram gadam. Tās apmērs 2014.gadā ir -147,4 milj. *euro*, 2015. gadā ir 389,6 milj. *euro* un 2016.gadā ir -447,0 milj. *euro*.

Pēdējais solis, lai aprēķinātu maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus, ir atņemt no prognozētajiem valsts budžeta ieņēmumiem iepriekš aprēķināto valsts budžeta bilanci, tādējādi iegūstot FDL 15.pantā definētos maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus, kas 2014.gadā ir 7151,8 milj. *euro*, 2015. gadā ir 7017,3 milj. *euro* un 2016.gadā ir 7456,3 milj. *euro*.

Kad ir iegūti maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, FDL nosaka, ka no tiem ir nepieciešams izslēgt izlīdzinātos izdevumus, kuru aprēķināšanu nosaka FDL 18.pants. Atbilstoši FDL 18. panta 2.punktā noteiktajam, izdevumu izlīdzināšana tiek piemērota:

- ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem;
- valsts budžeta izdevumiem, kas saistīti ar tās valsts parāda daļas apkalpošanu, kura ietilpst Valsts kases (turpmāk - VK) kompetencē.

Izdevumu izlīdzināšanas mērķis ir vidējā termiņā novērst augsti svārstīgu valsts budžeta izdevumu kategoriju ietekmi uz kopējo valsts budžeta izdevumu apmēru, tādējādi plānošanas fāzē nodrošinot izdevumu stabilitāti vidējā termiņā. Atbilstoši FDL pārejas noteikumiem, izdevumu izlīdzināšanu ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem sāk piemērot no 2016.gada, bet valsts budžeta izdevumiem, kas saistīti ar tās valsts parāda daļas apkalpošanu, kura ietilpst VK kompetencē – no 2017.gada, līdz ar to likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” izdevumu izlīdzināšanu veic tikai ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem un tikai 2016.gadam.

Izdevumu izlīdzināšana ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem tiek veikta par pamatu izmantojot finansējuma apmēru 2014. – 2020.gada programmēšanas periodam, par kuru tika panākta gala vienošanās ES daudzgadu budžeta 2014. – 2020.g sarunu ietvaros (skat. tabulu zemāk).

2.2.tabula. Finansējums ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem 2014. – 2020.gada programmēšanas periodam

<i>milj. euro</i>	Kohēzijas politika	Lauku attīstība	Tiešmaksājumi	Kopā
Publiskais attiecināmais finansējums	3 679,7	848,6	1 447,3	5 975,6
Apmaksājamā daļa (ES līdzfinansējuma daļa)	3 352,4	678,9	1 206,7	5 238,0
Neapmaksājamā daļa (LV līdzfinansējuma daļa)	327,3	169,7	240,6	737,6

Kā to nosaka FDL, lai iegūtu izlīdzināto izdevumu apmēru konkrētajam gadam (šajā gadījumā 2016.gadam), ir nepieciešams kopējo ārvalstu finanšu palīdzības programmas plānošanas perioda neapmaksājamo izdevumu apmēru dalīt ar perioda gadu skaitu, kas šajā gadījumā ir 7 gadi, un pieskaitīt 2016.gada apmaksājamo izdevumu apmēru, kas tiek aprēķināts, summējot attiecīgajā gadā valsts budžetā paredzētā kopējā izdevumu apmēra katram konkrētajam ES fondam reizinājumu ar prognozēto ES līdzfinansējuma apmēru procentos attiecīgajam ES fondam. Piemērojot augstāk minēto algoritmu, iegūst, ka 2016.gadā izlīdzināto izdevumu apmērs ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem ir 1069,8 milj. *euro*.

Pēc izlīdzināto izdevumu noteikšanas ir iespējams noteikt koriģētos maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus, no maksimāli pieļaujamiem valsts budžeta izdevumiem atskaitot izlīdzināto izdevumu apmēru. Koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi 2014.gadā ir 7151,8 milj. *euro*, 2015. gadā ir 7017,3 milj. *euro* un 2016.gadā attiecīgi 6386,5 milj. *euro*.

2.3.tabula. Fiskālie rādītāji, kas tiek izmantoti koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanai

		2014	2015	2016
0	IKP, faktiskajās cenās, milj. <i>euro</i>	24763,6	26391,8	28136,3
1	Strukturālās bilances mērķis, % no IKP	-1,0%	-1,0%	-0,9%
2	Cikliskā komponente, % no IKP	0,1%	0,1%	0,1%
3	vienreizējie un pagaidu pasākumi	0	0	0
4=1+2+3	Vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, % no IKP	-0,9%	-0,9%	-0,8%
5=4*0	Vispārējās valdības nominālā bilance, milj. <i>euro</i>	-222,872821	-237,526100	-225,090167
6	Pašvaldību budžeta bilance, milj. <i>euro</i>	-22,337063	-19,199971	-19,188555
7	Atvasināto personu un budžeta nefinansētu iestāžu budžeta bilance, milj. <i>euro</i>	-9,737823	-1,986064	6,059051
8	EKS korekcijas, milj. <i>euro</i>	-43,253323	-605,955736	235,020147
9=5-6-7-8	Valsts budžeta bilance, milj. <i>euro</i>	-147,544612	389,615671	-446,980810
10	Valsts budžeta ieņēmumi, milj. <i>euro</i>	7004,260643	7406,901441	7009,344696
11=10-9	Maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, milj. <i>euro</i>	7151,805255	7017,285770	7456,325506
12=12.1+12.2	Izlīdzinātie izdevumi (ES fondi), milj. <i>euro</i>			1069,823066
12.1	t.sk. 2014 - 2020 neatmaksājamā daļa/7			149,935316
12.2	atmaksājamā daļa			919,887750
13=11-12	Koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, milj. <i>euro</i>	7151,805255	7017,285770	6386,502440

Fiskālās attīstības scenārijs ir testēts arī attiecībā pret izdevumu pieauguma nosacījumu. Regulas Nr. 1175/2011 9.pants nosaka: „*Vidēja termiņa budžeta mērķi sasniegušo dalībvalstu ikgadējais izdevumu pieaugums nepārsniedz IKP iespējamā pieauguma vidēja termiņa atsaucē līmeni, ja vien pārsniegums nav saskaņots ar diskrecionāriem ieņēmumu pasākumiem. Izdevumu kopsummā neiekļauj procentu izdevumus, izdevumus saistībā ar Eiropas Savienības programmām, kas ir pilnībā izlīdzināti ar ienākumiem no Savienības fondiem, un nediskrecionāras izmaiņas saistībā ar bezdarbnieku pabalstu izdevumiem. IKP iespējamā pieauguma vidēja termiņa atsaucē līmeni nosaka, pamatojoties uz nākotnes prognozēm un pagātnes izvērtējumiem. Prognozes regulāri atjaunina. Komisija dara zināmu atklātībai šo prognožu aprēķināšanas metodi.*”

Saskaņā ar FM veiktajiem aprēķiniem²⁶, reālais koriģētais vispārējās valdības izdevumu pieaugums 2014.gadā pret 2013. gadu ir 1,50%, bet vidējā potenciālā IKP pieaugums 2,04%. Reālais koriģētais vispārējās valdības izdevumu pieaugums 2015.gadā pret 2014. gadu ir 1,50%, bet vidējā potenciālā IKP pieaugums 2,64%. Reālais koriģētais vispārējās valdības izdevumu samazinājums 2016.gadā pret 2015. gadu ir 1,07 %, bet vidējā potenciālā IKP pieaugums 3,23%.

Līdz ar to izstrādātais fiskālās attīstības scenārijs ir saskaņā ar Regulā Nr. 1175/2011 un FDL noteikto izdevumu pieauguma nosacījumu.

Lai nodrošinātu stabilu un mazāk svārstīgu fiskālās politikas plānošanu vidējā termiņā, FDL kā pamatprincipu paredz nākamajiem vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projektiem koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu pārmantojamību. Tajā pašā laikā tiek noteikta koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu precizēšana FDL 5. panta 1. punktā noteiktajos gadījumos.

FDL 5.panta pirmā punkta 1. apakšpunkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamajos valsts budžeta izdevumos precizē, ja rodas izmaiņas valsts pamatbudžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozēm. Lai šo likuma normu varētu pielietot, ir nepieciešams fiksēt valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozes koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas brīdī, tātad prognozes, saskaņā ar kurām, ir izstrādāts likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”. Līdz ar to šo paskaidrojumu:

- 1) 1.pielikumā ir sniegta informācija par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo valsts sociālo pabalstu saņēmēju prognozēm;
- 2) 2.pielikumā ir sniegta informācija par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo izdienas pensiju saņēmēju prognozēm;
- 3) 3.pielikumā ir sniegta informācija par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo piemaksu pie vecuma un invaliditātes pensiju saņēmēju prognozēm;
- 4) 4.pielikumā ir sniegta informācija par no Militārpersonu pensiju fonda izmaksājamo izdienas pensiju saņēmēju prognozēm.

²⁶ Ievērojot korekciju sakarā ar atkāpi no VTM saistībā ar iemaksu palielinājumu 2.pensiju līmenī.

FDL 5.panta pirmā punkta 2. apakšpunkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus precizē, ja rodas izmaiņas valsts speciālā budžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingenta, kā arī pensiju un pabalstu vidējā apmēra prognozēm. Lai šo likuma normu varētu pielietot, ir nepieciešams fiksēt sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingenta, kā arī pensiju un pabalstu vidējā apmēra prognozes koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas brīdī, tāpat prognozes, saskaņā ar kurām ir izstrādāts likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”. Šī informācija ir sniegta 5.pielikumā.

2.2. Mērķis: Kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicināt valsts ekonomikas attīstību

2.2.1.Vidēja termiņa budžeta prioritārie attīstības virzieni

Fiskālās politikas mērķi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicināt valsts ekonomikas attīstību var sadalīt divos apakšmērķos: (1) iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošana; (2) labvēlīgas vides nodrošināšana ekonomikas attīstībai.

Pašlaik pastāv vai tuvākajos gados radīsies vairāki apstākļi, kas būtiski var kavēt augstāk minētā mērķa sasniegšanu.

Iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspektā ir pamats analizēt vidējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un dzīves kvalitātes atšķirības iedzīvotājiem ar atšķirīgu ieņēmumu lielumu. Būtisks rādītājs, vērtējot dzīves kvalitāti, ir IKP uz vienu iedzīvotāju, kas Latvijai ir viens no zemākajiem ES, savukārt, Džini koeficients, kas raksturo ieņēmumu nevienlīdzību, Latvijā ir viens no augstākajiem ES.

Viens no būtiskākajiem uzdevumiem likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” ir iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana. Būtiskākie pasākumi šajā jomā ir IIN neapliekamā minimuma palielināšana, IIN atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošajām personām, valsts sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošana, kā arī paredzot, ka daļa no ieņēmumiem no Subsīdētās enerģijas nodokļa tiks novirzīti mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai kompensētu izdevumu kāpumu elektroenerģijai sakarā ar starta tarifa atcelšanu elektroenerģijas tirgus atvēršanas dēļ.

Iedzīvotāju dzīves kvalitāti nosaka ne tikai IKP uz vienu iedzīvotāju un ienākumu nevienlīdzība, bet arī citi faktori, tai skaitā sabiedrības veselība un brīvā laika pavadīšana. No šāda aspekta likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” ir būtiski palielināts finansējums kultūrai un veselībai. Jāatzīmē, ka saskaņā ar valdības funkciju klasifikāciju (COFOG) valsts funkcijas „veselība” finansējums pret IKP Latvijā ir viens no zemākajiem ES un tā palielināšana, visticamāk, būs ne tika šī likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta

ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”, bet arī turpmāko vidēja termiņa budžeta ietvara likumu uzdevums.

2014.gadā tiek prognozēts elektroenerģijas OIK sadārdzinājums, kas, bez kompensējošā mehānisma, novestu pie elektroenerģijas cenas palielinājuma, kas negatīvi ietekmētu mājsaimniecības. Likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” paredz Subsidētās enerģijas nodokļa ieņēmumus izmantot, lai daļēji apmaksātu izdevumus par subsidētās enerģijas obligāto iepirkumu un tādejādi bremsētu elektroenerģijas cenas kāpumu.

Otrs fiskālās politikas apakšmērķis - labvēlīgas vides nodrošināšana ekonomikas attīstībai, ir būtisks ne tikai, lai nodrošinātu stabilus pamatus dzīves kvalitātes ilgtspējai, bet arī, lai radītu tūlītēju efektu uz dzīves kvalitāti, palielinot nodarbinātību un iedzīvotāju ienākumus. Viens no fiskāli nozīmīgākajiem pasākumiem likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” šajā aspektā ir darbaspēka nodokļa samazināšana, tiesa, modificētākā variantā, salīdzinot ar to, kā tas bija plānots iepriekš. IIN likmes samazināšanas vietā par 2% 2014.gadā likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” paredzēts IIN likmi saglabāt 24% apmērā, bet par 0,5% samazināt darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmi, par 0,5% samazināt darba ņēmēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmi un palielināt IIN neapliekamo minimumu un IIN atvieglojumus par apgādībā esošām personām.

Subsidētās enerģijas nodokļa ieņēmumu izmantošana, lai daļēji apmaksātu izdevumus par subsidētās enerģijas obligātā iepirkumu un tādejādi bremsētu elektroenerģijas cenas kāpumu, novērš negatīvo ietekmi no cenu kāpuma gan mājsaimniecībām, gan uzņēmējdarbībai un tādejādi sekmē abus apakšmērķus.

Sakārtota infrastruktūra ir būtisks faktors dzīves kvalitātei un ekonomikas attīstībai. Valsts ekonomiskā krīze ir negatīvi ietekmējusi autoceļu stāvokli. Lai arī autoceļu uzlabošanā tiek ieguldīti apjomīgi ES fondu līdzekļi, autoceļu stāvoklis nav uzskatāms par apmierinošu. Saskaņā ar Pasaules ekonomikas foruma (WEF) Globālās konkurētspējas ziņojumu²⁷, kas ietver datus par 2011.- 2012.gadu, ceļu kvalitātes ziņā Latvija 144 pasaules valstu konkurencē ierindota 99.vietā.

Augstāk minētie dzīves kvalitāti ietekmējoši apstākļi ir analizēti NAP 2014-2020 un ir noteikti šajā attīstības plānā, kā uzdevumi, kas risināmi 2014-2020 periodā. Tā, piemēram, iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana ir skatīta cilvēka drošumspējas prioritātē, bet darbaspēka nodokļu samazināšana ir plānots kā uzdevums rīcības virzienā „Cienīgs darbs”.

Likuma par budžetu un finanšu vadību 16².panta otrās daļas pirmais punkts paredz, ka vidēja termiņa budžeta ietvara likumā katram likuma perioda gadam norāda vidēja termiņa budžeta prioritāros attīstības virzienus nacionālajā attīstības

²⁷ http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.

plānā un valsts aizsardzības koncepcijā noteikto mērķu sasniegšanai un prioritāšu ieviešanai.

Ņemot vērā augstāk minēto, likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” ir noteikti šādi divi prioritārie attīstības virzieni:

1) ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, nodrošinot nozaru finansējumu valsts budžeta iespēju robežās;

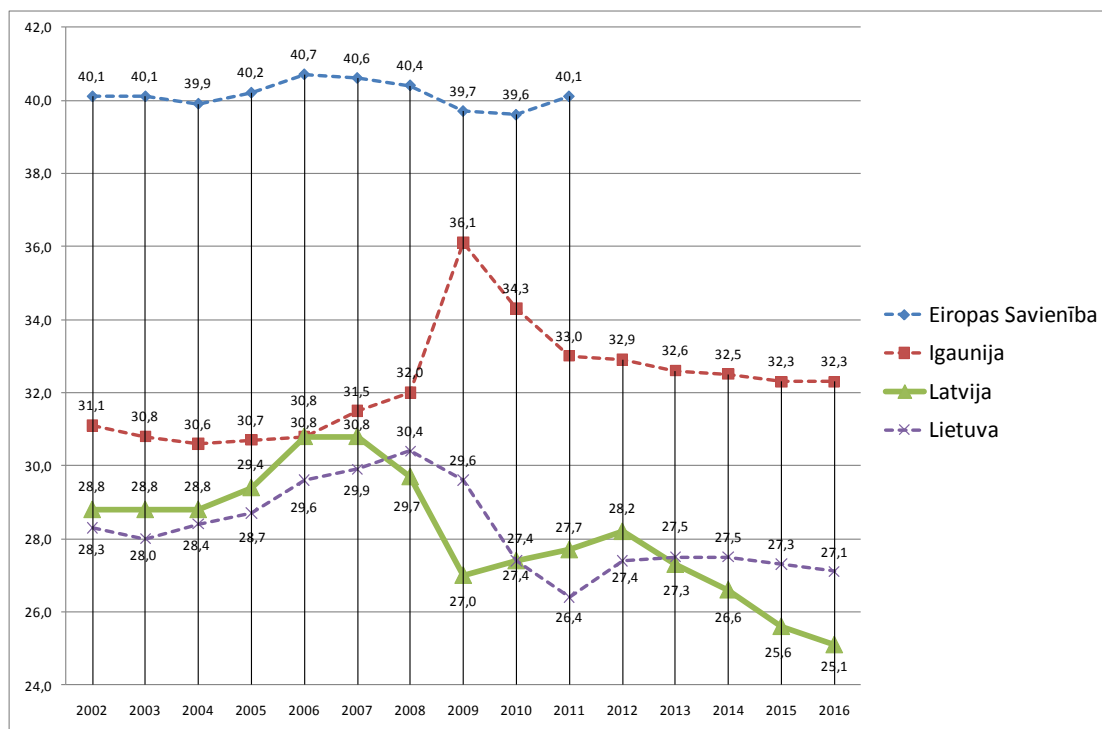
2) darbaspēka nodokļu sloga pārskatīšana, kas mērķēta uz iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanu un dzīves kvalitātes paaugstināšanu, it īpaši ģimenēs ar bērniem.

Dzīves kvalitātes ilgtspējas priekšnosacījums ir valsts stabilitāte un drošība. Latvija, kā NATO dalībvalsts, ir uzņēmusies saistības kāpināt izdevumus aizsardzībai līdz 2% no IKP. Lai arī tuvākajā nākotnē šo līmeni sasniegt nav iespējams, ir svarīgi nodrošināt valsts fiskālajām iespējām adekvātus izdevumus valsts aizsardzībai.

2.2.2. Pieejamais publisko resursu apjoms 2014.-2016.gadā vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem.

Valsts budžeta bāzes izdevumi nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī un pie nosacījuma, ja nerodas negatīvi ārēji apstākļi, kas samazinātu dzīves kvalitāti, var teikt, ka tā paliek nemainīgā līmenī. Tātad, lai novērstu negatīvu apstākļu ietekmi uz sabiedrības vidējo dzīves kvalitāti, vai, lai to paaugstinātu, nepieciešams papildus publisko finanšu resursi, bet, lai samazinātu nevienlīdzību dzīves kvalitātē, nepieciešama publisko finanšu resursu pārdale.

Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu. Latvijā nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP ir viena no zemākajām ES un pie pašreiz spēkā esošās nodokļu politikas prognozes liecina, ka turpmākajos gados nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP turpinās samazināties.

2.2. att. Nodokļu ieņēmumu (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995) attiecība pret IKP procentos. Datu avots – Eurostat līdz 2011.gadam un valstu konverģences un stabilitātes programmas 2012.-2016.gadiem.

Pieņemot lēmumu par darbaspēka nodokļa samazināšanu, Latvija 2014. - 2016.gadā kā galveno prioritāti ir izvēlējusies ekonomikas attīstību. Šajā situācijā publiski pieejamie resursi relatīvi pret IKP ir ievērojami zemāki, kā citās ES valstīs, padarot sarežģītu uzdevumu atrast finanšu resursus valsts sniegto pakalpojumu attīstībai atbilstoši ES pieņemtajiem standartiem.

Kā jau tika minēts, likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” ir veidots saskaņojot *lejupvērsto plānošanas* pieeju, atbilstoši FDL, nosakot strukturālās bilances mērķus vidējam termiņam, un *augšupvērsto plānošanas* pieeju, kas balstīta vispārējās valdības sektora ieņēmumu un izdevumu prognozēs. Maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, kas aprēķināti saskaņā ar strukturālās bilances mērķi, vispārīgā gadījumā atšķiras no valsts budžeta bāzes izdevumiem, kas nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Ja starpība jeb „Fiskālā telpa” ir pozitīva, to var izmantot jauno politikas iniciatīvu finansēšanai. Saskaņā ar likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” un likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” sagatavošanas grafiku, sākotnēji šī starpība tika aprēķināta un izskatīta 2013.gada 30.jūlija Ministru kabineta (turpmāk - MK) sēdē. „Fiskālās telpas” lielums 2013.gada 30.jūlijā 2014.gadam bija 68 966 763 lati, 2015.gadam 126 467 704 lati un 2016.gadam 335 641 597 lati.

Izstrādājot virkni ieņēmumus palielinošu pasākumu, „Fiskālās telpa” tika palielināta un 2013.gada 27.augustā tā sasniedza 2014.gadam 172 458 821 latus, 2015.gadam 236 470 128 latus un 2016.gadam 424 234 234 latus. Nozīmīgākie ieņēmumus palielinošie pasākumi miljonos latu ir:

2.4.tabula. Būtiskākie ieņēmumus palielinoši pasākumi (virs LVL 1 milj.)

	Ieņēmumus palielinošais pasākums	miljoni euro 2014	miljoni euro 2015	miljoni euro 2016
1	Subsidētās enerģijas nodokļa ieviešana	41,3	53,4	61,2
2	Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana	36,7	35,9	35,9
3	VID darbības uzlabošana	15,8	24,5	22,8
4	Dividendes (likmes paaugstināšana 2014 no 80% uz 90%; 2015 no 70% uz 80%)	9,2	10,0	0,0
5	Dabas resursu nodokļa bāzes paplašināšana	7,0	6,7	6,4
6	PVN (par nodrošinājumu)	6,7	6,7	6,7
7	IIN (Kapitāla nod.admin.uzlabošana)	5,4	5,4	5,4
8	Papildus prognozētie ieņēmumi no dividendēm	4,6	0,0	0,0
9	Autoceļu lietošanas nodeva par valsts galveno autoceļu lietošanu	4,3	11,4	15,7
10	Akcīzes nodokļa likmes palielināšana autogāzei	4,0	4,3	4,4
11	Autoratlīdzības ienākumu nošķiršanas no darba ienākumiem kontroles uzlabošana	2,6	2,6	2,6
12	Izložu un azartspēļu nodoklis (likmju paaugstināšana)	2,4	2,7	2,7

Augstāk minētie ieņēmumus palielinošie pasākumi ļauj palielināt nodokļu ieņēmumus pret IKP 2014.gadā un 2015.gadā par 0,6% no IKP un 2016.gadā par 0,5% no IKP.

Minētie ieņēmumus palielinošie pasākumi ļāva būtiski palielināt „Fiskālo telpu” un līdz ar to palielināt finansējumu vidēja termiņa budžeta prioritāro attīstības virzienu īstenošanai. Būtiskākais finansējuma palielinājums ir veikts šādās jomās:

2.5.tabula. Jomas, kurām visbūtiskāk palielināts finansējuma (virs LVL 10 milj.) un būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi

Jomas	Būtiskākā pasākumi miljonos euro attiecīgi 2014., 2015. un 2016.gados	2014 miljoni euro	2015 miljoni euro	2016 miljoni euro
Veselība		40,6	47,5	49,6
Ekonomikas attīstība	tai skaitā Elektroenerģijas ražošanas atbalsta fonda (EAF) izveide konkurētspējīgas elektroenerģijas kopējās cenas nodrošināšanai (33,1;52,9;61,3)	40,1	54,9	63,4
Satiksmes	tai skaitā Valsts autoceļu fondam (30,8;47,0;65,5)	37,6	47,3	65,8
Kultūra		17,5	20,5	23,3
Aizsardzība		16	36,1	41
Finanses	tai skaitā nodokļu iekasēšanas uzlabošanai (9,8;16,9;11,3)	15,4	26,5	20
Iekšlietas		13,9	17,9	32,4
Labklājība	tai skaitā valsts sociālajiem pabalstiem (6,7;14,0;14,7)	13,4	20,7	21,8
Izglītība un zinātne	tai skaitā zinātnes bāzes finansējuma palielināšanai (4,4;12,2;16,4)	9,6	18,8	24,9

3.Kopbudžeta nodokļu²⁸ un nenodokļu ieņēmumu prognozes

Nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam ir sagatavotas, ņemot vērā aktuālākos tautsaimniecības attīstības rādītājus un to prognozes, ieņēmumu izpildi 2013. gadā, MK atbalstītās nodokļu likumdošanas izmaiņas, minimālā darba algas paaugstināšanu no 284,57 *euro* (200 latiem) līdz 320 *euro* (224,90 latiem) ar 2014. gada 1. janvāri, kā arī citus nodokļu ieņēmumus ietekmējošus pasākumus.

Papildu ieņēmumi paredzami, uzlabojot uzņēmumu reģistrācijas kārtību, t.i., samazinot „fiktīvo” uzņēmumu rašanos, kuri lielākoties tiek dibināti dalībai nodokļu krāpšanas shēmās, tādējādi samazinot nodokļu izkrāpšanas riskus. Tāpat arī paredzami papildus ieņēmumi, pilnveidojot aplokšņu algu novēršanas pasākumus, jo īpaši cīnoties ar tiem nodokļu maksātājiem, kuri nodokļu jomā esošo regulējumu nepiemēro atbilstoši tā ekonomiskai būtībai. Tāpat ir paredzēts uzlabot IIN iekasēšanu no kapitāla pieauguma saistībā ar nekustamā īpašuma atsavināšanu.

Saskaņā ar likumprojektu „Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums” ar 2014.gada 1.janvāri tiks ieviests subsidētās enerģijas nodoklis.

3.1. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi

Kopējie kopbudžeta nodokļu ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija 4 267,6 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2013. gada plānu ir par 125,2 milj. *euro* jeb 3,0 % vairāk. Nodokļu ieņēmumu pieaugumu noteica gan iedzīvotāju un uzņēmumu ekonomiskās aktivitātes pieaugums, gan nodokļu politikas izmaiņu un administrēšanas pasākumu pozitīvā ietekme.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā kopbudžeta ieņēmumi tiek plānoti 6 663,5 milj. *euro*, 2015. gadā 6 905,2 milj. *euro* un 2016. gadā 7 109,8 milj. *euro* apmērā.

3.1. tabula. Kopbudžeta ienākuma nodokļa ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Kopbudžeta ienākuma nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016. gadam”	6341,8*	6663,5	6905,2	7 109,8
Kopbudžeta ienākuma nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	6209,8	6378,2	6539,2	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	132,0	285,3	366,0	-

²⁸ neieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā

<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %</i>	2,1%	4,5%	5,6%	-
% no IKP	27,3%	26,9%	26,2%	25,3%

*Prognoze

Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi sadalījumā pa veidiem laika periodā no 2012. līdz 2016. gadam ir sniegti 3.1. tabulā.

3.2. tab. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi, milj. euro²⁹

Nodokļa veids	2012	2013	2013	2014	2015	2016
	Fakts	Plāns*	Prognoze	Plāns**		
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	1 883,9	1911,1	1 943,8	1 984,7	2 024,2	2 074,3
Pievienotās vērtības nodoklis	1 588,8	1602,8	1 642,4	1 770,7	1 890,0	2 008,7
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1 240,2	1242,0	1 302,4	1 361,9	1 394,8	1 431,0
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	347,0	379,9	382,0	403,9	427,2	435,0
Akcīzes nodoklis	703,8	721,8	723,2	745,9	764,4	778,7
Nekustamā īpašuma nodoklis	167,0	169,3	169,3	169,3	169,3	169,3
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	67,8	69,4	72,7	74,1	76,4	48,2
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis	16,7	20,5	18,4	18,8	19,4	19,9
Muitas nodoklis	31,9	33,9	28,6	29,7	30,8	31,7
Izložu un azartspēļu nodoklis	27,9	28,4	29,0	31,9	32,5	32,9
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis	8,9	9,2	9,8	10,5	11,2	12,0
Dabas resursu nodoklis	17,4	20,1	18,8	26,5	26,9	27,4
Elektroenerģijas nodoklis	1,3	1,3	1,4	1,3	1,1	1,0
Subsidētās enerģijas nodoklis***				34,1	36,9	39,7

* saskaņā ar likumprojektu „Par valsts budžetu 2013. gadam”

**saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”

***2014. gadā tiks ieviests jauns nodoklis - Subsidētās enerģijas nodoklis

2011. gadā darba ņēmēja **sociālās apdrošināšanas iemaksu** likme, ja darba ņēmējs tiek apdrošināts visiem sociālās apdrošināšanas veidiem, tika palielināta no 9% uz 11%, savukārt, lai būtiski nepieaugtu darbaspēka nodokļu slogs, vienlaicīgi

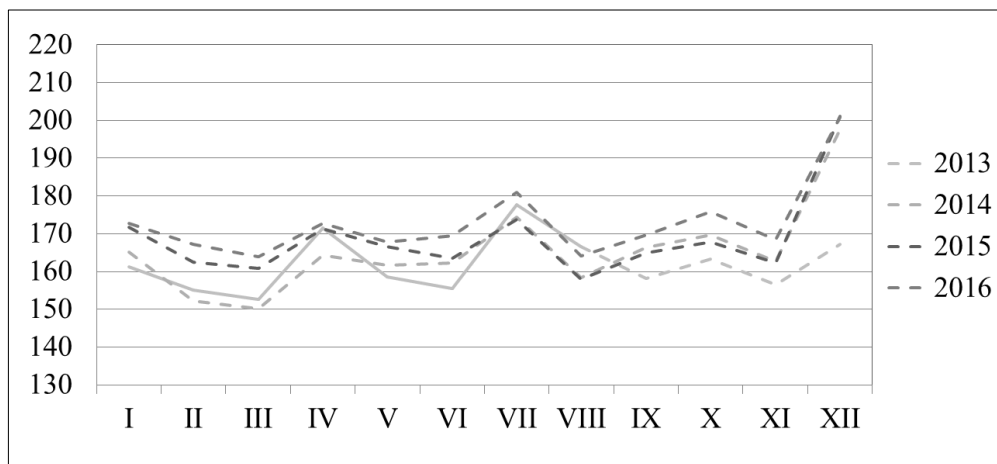
²⁹ ieskaitot transportlīdzekļu nodokli un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokli, kas stājas spēkā ar 01.01.2011.

par 1 procentpunktu tika samazināta IIN likme, kā arī paaugstināts neapliekamais minimums un atvieglojums par apgādībā esošu personu.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas 2013. gada astoņos mēnešos veidoja 30,4% no kopbudžeta nodokļu ieņēmumiem. 2013. gada astoņos mēnešos valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi bija 1 298,8 milj. *euro*, kas ir par 45,1 milj. *euro* jeb 3,6% vairāk kā plānots. Salīdzinājumā ar 2012. gada attiecīgo periodu valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi ir par 68,7 milj. *euro* jeb 5,6% vairāk. Sociālās apdrošināšanas iemaksu pieaugumu galvenokārt noteica nodarbinātības un darba samaksas pieaugums.

Saskaņā ar VID datiem, 2013. gada jūlijā darba ņēmēju, par kuriem veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas, skaits pieaudzis par 1,5% salīdzinājumā ar 2012. gada jūliju. 2013. gada astoņos mēnešos salīdzinājumā ar 2012. gada attiecīgo periodu par 2,5 procentpunktiem ir pieaudzis to darba ņēmēju vidējais īpatsvars, kuru ienākumi ir virs 711,44 *euro* (500 latiem), kā arī 2013. gada astoņos mēnešos salīdzinājumā ar 2012. gada attiecīgo periodu nodarbināto vidējie ienākumi pieauguši par 7,2 procentiem.

Saskaņā ar NVA informāciju, 2013. gada 31. augustā reģistrētais bezdarba līmenis valstī bija 9,3 %, kas ir par 1,9 procentpunktiem mazāk nekā 2012. gada 31. augustā.

3.1. att. Sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi tiek plānoti 1 984,7 milj. *euro*, 2015. gadā 2 024,2 milj. *euro* un 2016. gadā 2 074,3 milj. *euro* apmērā.

Sagatavojot valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu plānu vidējam termiņam, galvenokārt tika ņemta vērā darba samaksas fonda pieauguma tempa palielināšanās, salīdzinot ar 2013. gadu, ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi, kā arī MK sēdēs atbalstītās izmaiņas likumdošanā. Būtiskākās likumdošanas izmaiņas attiecas uz valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas likmes samazināšanu no 35,09% līdz 34,09%, kur darba devēja valsts sociālās obligātās apdrošināšanas

iemaksas samazinās no 24,09% līdz 23,59%, savukārt darba ņēmēja no 11% līdz 10,50% (fiskālā ietekme 2014. gadā -59,0 milj. *euro*, 2015. gadā -67,2 milj. *euro* un 2016. gadā -71,0 milj. *euro*).

Tā pat kā IIN ieņēmumus arī 2014. gada valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu plānā ņemts vērā minimālās mēneša darba algas paaugstināšana no 284,57 *euro* (200 latiem) līdz 320 *euro* (224,90 latiem), kas veido pozitīvu fiskālo ietekmi 2014., 2015. un 2016. gadā +21,1 milj. *euro* apmērā.

2014. gada IIN ieņēmumus ietekmēs arī citas izmaiņas, tostarp arī MK sēdēs atbalstītie likumprojekti:

- Saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšana ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām (fiskālā ietekme 2014., 2015. un 2016. gadā +13,9 milj. *euro*);
- Valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām (fiskālā ietekme 2014., 2015. un 2016. gadā +5,4 milj. *euro*);
- VID administrēšanas kapacitātes uzlabošanas rezultātā plānotie papildus iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi:
 - saskaņā ar MK 2013. gada 30. jūlija protokola Nr.41 114§ lēmumu, lai nodrošinātu prioritāro pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošanu (fiskālā ietekme 2014. gadā +0,3 milj. *euro*, 2015. gadā +0,6 milj. *euro*, 2016. gadā +0,5 milj. *euro*);
- Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas griestu noteikšana (fiskālā ietekme 2015. un 2016. gadā -33,7 milj. *euro*).

3.3. tabula. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	1 94 3,8*	1 984,7	2 02 4,2	2 074 ,3
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	1 91 1,1	1972,9	2037 ,9	
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i>	32,7	11,8	-13,7	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %	1,7%	0,6%	- 0,7%	-
% no IKP	8,4%	8,0%	7,7%	7,4%

*Prognoze

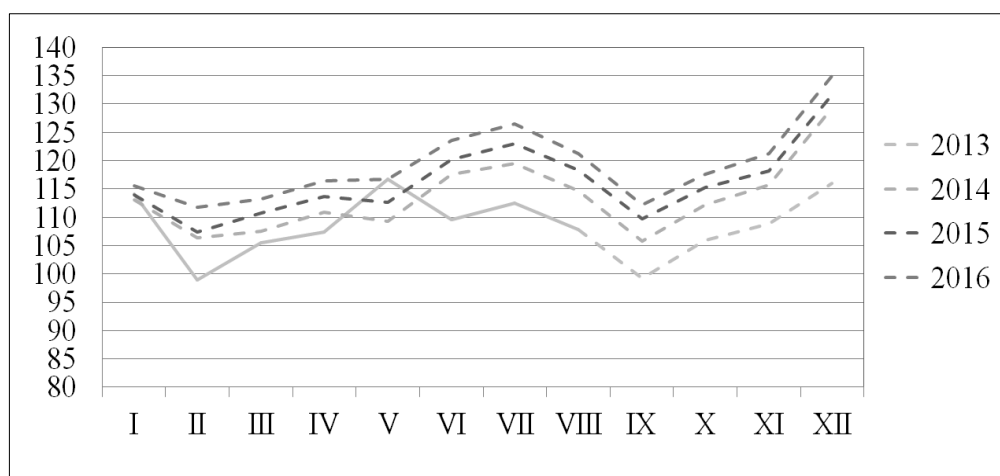
IIN ieņēmumus galvenokārt ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto skaits, darba samaksa, ar IIN neapliekamā minimuma un atvieglojumu apmērs, kā arī minimālā darba alga.

2011. gada 1. janvārī, IIN likme tika noteikta 25% apmērā, iepriekšējo 26% vietā. Tāpat, lai samazinātu IIN slogu, 2011. gadā tika noteikts lielāks neapliekamo ienākumu apmērs - neapliekamais minimums 64,03 *euro* (45 latu) apmērā iepriekšējo 49,80 *euro* (35 latu) vietā, atvieglojums par apgādībā esošu personu tika palielināts no 89,64 *euro* (63 latiem) līdz 99,60 *euro* (70 latiem).

2013. gadā IIN likme tika samazināta no 25% līdz 24 procentiem. Savukārt sākot ar 2013. gada 1. jūliju atvieglojumi par apgādāmajām personām tika paaugstināti no 99,60 *euro* (70 latiem) uz 113,83 *euro* (80 latiem).

IIN ieņēmumu izpilde 2013. gada astoņos mēnešos pārsniedza plānotos ieņēmumus par 55,2 milj. *euro* jeb 6,7 procentiem. Kopējie IIN ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija 877,1 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2012. gada astoņiem mēnešiem ir par 56,7 milj. *euro* jeb 6,9% vairāk. Tas skaidrojams ar straujāku darba tirgus atkopšanos - nodarbinātības un darba samaksas pieaugumu, kā arī ar īstenotajiem ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumiem. Saskaņā ar NVA informāciju reģistrētā bezdarba līmenis 2013. gada augusta beigās bija 9,3%, kas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir par 2,0 procentpunktiem mazāk.

Saskaņā VID datiem³⁰ iesniegtie paziņojumi par fiziskajām personām izmaksātajām summām septiņos mēnešos, ieturētais IIN no procentu ienākumiem ir 3,5 milj. *euro*, kas ir par 10,5 % mazāk nekā pērn šajā periodā, bet no dividendēm ieturēti 31,9 milj. *euro*, kas ir par 43,6 % vairāk.

3.2. att. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

³⁰ Norādītās summas 2012. gada decembra un 2013. gada septiņu mēnešu paziņojumos. Dati uz 16.09.2013.

2014. gadā IIN ieņēmumu sadalījums starp valsts budžetu un pašvaldību budžetiem ir šāds: pašvaldību budžetiem — 80 procentu apmērā un valsts budžetam — 20 procentu apmērā.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” IIN ieņēmumi 2014. gadā tiek plānoti 1 361,9 milj. *euro*, (t.sk., pašvaldību budžetā 1 089,5 milj. *euro*, valsts budžetā 272,4 milj. *euro*) 2015. gadā 1 394,8 milj. *euro*, (t.sk., pašvaldību budžetā 1 115,8 milj. *euro*, valsts budžetā 278,0 milj. *euro*), un 2016. gadā 1 431,0 milj. *euro* apmērā, (t.sk., pašvaldību budžetā 1 114,8 milj. *euro*, valsts budžetā 286,2 milj. *euro*).

IIN ieņēmumu vidēja termiņa plāna pamatā ņemtas vērā darba samaksas fonda prognozes palielināšanās tendences un MK 2013. gada sēdēs atbalstītās likumdošanas izmaiņas saskaņā ar grozījumiem likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”. Būtiskākās likumdošanas izmaiņas attiecas uz IIN likmes saglabāšanu 2014. gadā, atstājot 2013. gada līmenī, kas rada pozitīvu fiskālo ietekmi attiecībā uz iepriekšējo prognozi 2014. gadam. Savukārt 2015. gadā un 2016. gadā ik gadu IIN likme tiks samazināta par 1 procentpunktu, 2016. gadā sasniedzot 22 procentus. Lai samazinātu darbaspēka nodokļu slogu un sniegtu atbalstu ģimenēm ar bērniem, ar 2014. gada 1. janvāri nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu tiks paaugstināts no 113,83 *euro* (80 latiem) līdz 165 *euro* (115,96 latiem), un neapliekamais minimums tiks paaugstināts no 64,03 *euro* (45 latiem) līdz 75 *euro* (52,71 latiem). 2014. gadā fiskālā ietekme no IIN likmes saglabāšanas 2013. gada līmenī +102,8 milj. *euro*, 2015. gadā no likmes samazināšanas līdz 23% +154,1 milj. *euro*, un 2016. gadā IIN likmes samazināšana līdz 22% radīs +115,8 milj. *euro* lielu fiskālo ietekmi. Neapliekamā minimuma paaugstināšana 2014. gadā radīs -17,7 milj. *euro*, 2015. gadā -19,1 milj. *euro* un 2016. gadā -18,4 milj. *euro* negatīvu fiskālo ietekmi. Par apgādībā esošas personas atvieglojuma palielināšanu 2014. gadā - 35,3 milj. *euro*, 2015. gadā 35,8 milj. *euro* un 33,0 milj. *euro* negatīvu fiskālo ietekmi.

IIN ieņēmumu vidēja termiņa plānā ņemts vērā minimālās mēneša darba algas paaugstināšana no 284,57 *euro* (200 latiem) līdz 320 *euro* (224,90 latiem), kas 2014. gadā veidos pozitīvu fiskālo ietekmi +11,8 milj. *euro*, 2015. un 2016. gadā 10,7 milj. *euro* apmērā.

Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana veidos pozitīvu fiskālo ietekmi uz IIN 2015. gadā +2,3 milj. *euro* un 2016. gadā +2,1 milj. *euro*.

Tāpat 2014., 2015. un 2016. gada IIN ieņēmumus ietekmēs arī citas izmaiņas, tostarp arī MK sēdēs atbalstītie likumprojekti:

- Saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšana ar IIN (fiskālā ietekme 2014. gadā + 7,8 milj. *euro*, 2015. gadā + 7,1 milj. *euro*, 2016. gadā + 7,0 milj. *euro*);
- Kapitāla nodokļa administrēšanas uzlabošana (fiskālā ietekme 2014., 2015. un 2016. gadā + 5,4 milj. *euro*);

- Pensiju indeksācija (fiskālā ietekme 2014., 2015. un 2016.gadā gadā + 6,4 milj. *euro*);
- Valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar IIN (fiskālā ietekme 2014. gadā +2,0 milj. *euro*, 2015. un 2016. gadā +1,8 milj. *euro*);
- VID administrēšanas kapacitātes uzlabošanas rezultātā plānotie papildus IIN ieņēmumi:
 - saskaņā ar MK 2013. gada 30. jūlija protokola Nr.41 114§ lēmumu, lai nodrošinātu prioritāro pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošanu (fiskālā ietekme 2014. gadā +0,7 milj. *euro*, 2015. gadā +1,5 milj. *euro*, 2016. gadā +1,4 milj. *euro*);
- Pensionāra (mēneša) neapliekamā minimuma izteikšana veselos *euro*, noapaļošanu veicot par labu nodokļa maksātājam (fiskālā ietekme 2014. gadā -0,2 milj. *euro*, 2015. un 2016. gadā -0,1 milj. *euro*);
- 2014., 2015. un 2016.gadā no IIN atbrīvotas saņemtās summas, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai (fiskālā ietekme 2015. un 2016. gadā – 2,2 milj. *euro*).
- Papildu atvieglojumi invalīdiem, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem tiek izteikts veselos *euro*, noapaļošanu veicot par labu nodokļa maksātājam (fiskālā ietekme 2014. gadā -29,2 tūkst. *euro*, 2015. un 2016. gadā -26,6 tūkst. *euro*).

3.4. tabula. IIN ieņēmumi

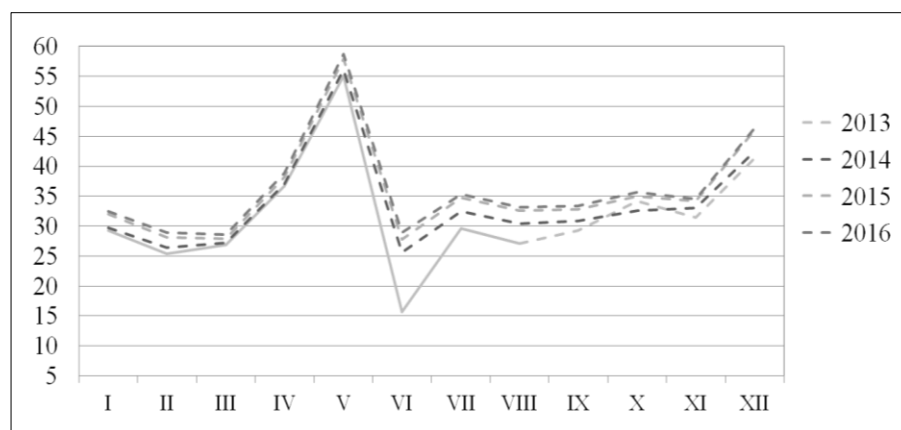
	2013	2014	2015	2016
IIN, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	1 30 2,4*	1 36 1,9	1 39 4,8	1 43 1,0
IIN, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	1 24 2,0	1 20 9,8	1 17 8,4	
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i>	60,5	152, 1	216, 4	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %	4,9	12,6	18,4	-
% no IKP	5,6	5,5	5,3	5,1

*prognoze

Uzņēmuma ienākuma nodokļa (turpmāk – UIN) ieņēmumi saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā tiek plānoti 403,9 milj. *euro*, 2015. gadā 427,2 milj. *euro* un 2016. gadā 435,0 milj. *euro* apmērā.

UIN ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija par 8,9 milj. *euro* jeb 3,5% mazāka nekā plānots. 2013. gada astoņos mēnešos UIN ieņēmumi bija 245,7 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2012. gadu atbilstošo periodu ir par 13,0 milj. *euro* jeb 5,6% vairāk.

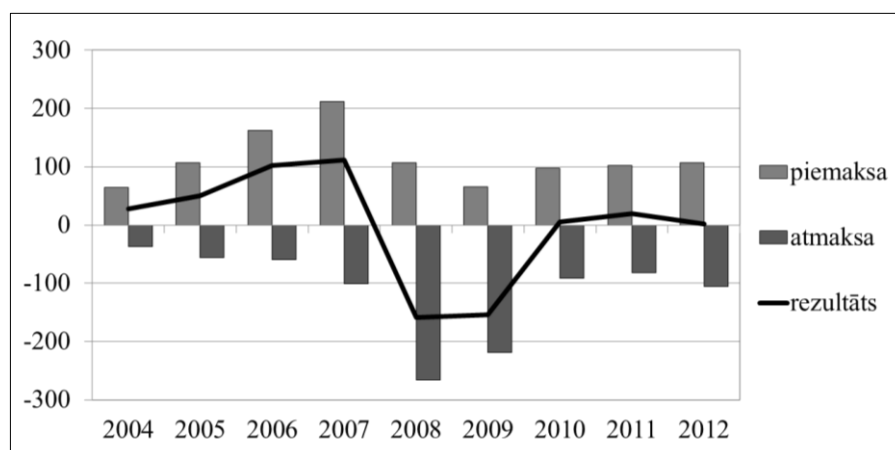
UIN ievērojamais pieaugums ir skaidrojams ar uzņēmumu peļņas pieaugumu, līdz ar to UIN iemaksas būtiski pieaugušas.

3.3. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Par peļņas samazinājumu 2012. gadā liecina iesniegto UIN deklarāciju dati³¹ - salīdzinājumā ar 2011. gadu par 352,8 milj. *euro* jeb 9,1% samazinājusies taksācijas gada peļņa pirms nodokļa aprēķināšanas.

Pēc UIN deklarāciju datiem par 2012. gadu samazinājusies atmaksājāmā summa, kas ir deklarēta 105,8 milj. *euro* apmērā un tas ir par 23,7 milj. *euro* jeb 28,8% mazāk salīdzinājumā ar deklarācijām par 2011. gadu, savukārt piemaksājāmā summa deklarēta 107,5 milj. *euro* apmērā, kas ir par 5,4 milj. *euro* jeb 5,3% vairāk nekā deklarētā piemaksājāmā summa par 2011. gadu.

3.4. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa piemaksājāmās un atmaksājāmās summas no valsts budžeta, milj. euro

³¹ Valsts ieņēmumu dienesta dati uz 10.08.2013.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” UIN ieņēmumi 2014. gadā tiek plānoti 403,9 milj. *euro*, 2015. gadā 427,2 milj. *euro* un 2016. gadā 435,0 milj. *euro* apmērā.

Vidēja termiņa UIN ieņēmumu prognozes tika sagatavotas, pamatojoties uz uzņēmumu finansiālās darbības rezultātu uzlabošanos un MK sēdēs atbalstītās likumdošanas izmaiņas:

- UIN/atlaižu ieviešana vai atcelšana (fiskālā ietekme 2015. gadā - 10,8 milj. *euro*, 2016. gadā -15,0 milj. *euro*), no tiem:
 - Atvieglojums par jaunajām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām (termiņa pagarināšana līdz 2020. gadam) (fiskālā ietekme 2015. gadā - 24,2 milj. *euro*, 2016. gadā - 24,0 milj. *euro*);
 - Atvieglojums pētniecības un attīstības izmaksām (no 2014. gada 1. jūlija) (fiskālā ietekme 2015. gadā -3,3 milj. *euro*, 2016. gadā - 6,6 milj. *euro*);
 - Atlaide par atbalstāmo investīciju projektiem (termiņa pagarināšana līdz 2020. gadam) (fiskālā ietekme 2015. gadā -0,7 milj. *euro*, 2016. gadā -1,8 milj. *euro*);
 - Zaudējumu pārņemšana uzņēmumu grupā (atvieglojums atcelts ar 2014. gada 1. janvāri) (fiskālā ietekme 2015. un 2016. gadā +12,8 milj. *euro*);
 - Apliekamā ienākuma samazinājums par nosacītu kredītprocentu summu (atvieglojums atcelts ar 2014. gada 1. janvāri) (fiskālā ietekme 2015. un 2016. gadā +4,6 milj. *euro*);
 - Atvieglojums pētniecības un attīstības izmaksām (atvieglojums atcelts ar 2015. gada 1. janvāri) (fiskālā ietekme 2016. gadā +0,03 milj. *euro*);
 - Atvieglojums, kas atļauj ar UIN apliekamo ienākumu samazināt par summām, kas izmaksātas subsīdiju veidā kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai, noteikt līdz 2016.gadam (ieskaitot) (regulējums izlīdzināts ar iedzīvotāju ienākuma nodokli).
- UIN papildus fiskālās ietekmes no citu nodokļu atbalstīto likumprojektu izmaiņām
 - saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšana ar darba nodokļiem (fiskālā ietekme 2014., 2015. un 2016. gadā -7,4 milj. *euro*),
 - VID administrēšanas kapacitātes uzlabošanas (saskaņā ar MK 2013. gada 30. jūlija protokola Nr.41 114§ lēmumu, lai nodrošinātu prioritāro pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošanu (fiskālā ietekme

2014. gadā +0,6 milj. *euro*, 2015. gadā +1,2 milj. *euro*, 2016.gadā +1,1 milj. *euro*),
- kases aparātu izmantošanas kārtības izmaiņas (fiskālā ietekme 2015. gadā +2,8 milj. *euro*, 2016. gadā +3,6 milj. *euro*);
 - nodokļu kontroles un administrēšanas efektivitātes paaugstināšana, lai novērstu izvairīšanos no nodokļu nomaksas, t.i., samazināt fiktīvo uzņēmumu skaitu, kas saistīti ar riska adresēm un riska personām (fiskālā ietekme 2014. gadā +4,3 milj. *euro*., 2015. gadā +4,3 milj. *euro*, 2016. gadā 4,0 milj. *euro*);
 - valsts sociālo obligāto apdrošināšanas iemaksas likmes samazināšanas ietekme uz uzņēmuma ienākuma nodokli (fiskālā ietekme 2014. gadā +1,7 milj. *euro*, 2015. gadā +2,0 milj. *euro* un 2016. gadā +2,1 milj. *euro*),
 - valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar darba nodokļiem (fiskālā ietekme 2014., 2015. un 2016. gadā - 2,6 milj. *euro*),
 - PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojuma atcelšanu vieglajām pasažieru automašīnām (fiskālā ietekme 2014. gadā +0,1 milj. *euro*, 2015. un 2016. gadā +0,3 milj. *euro*).

3.5. tabula. UIN ieņēmumi

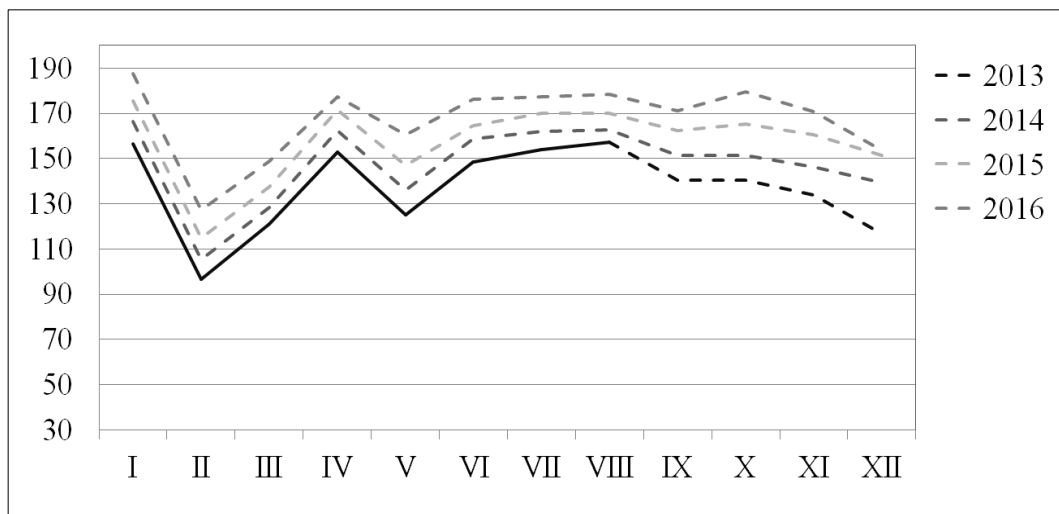
	2013	2014	2015	2016
UIN, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	382,0*	403,9	427,2	435,0
UIN, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	379,9	395,6	412,2	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	2,1	8,4	15,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %</i>	0,6%	2,1%	3,6%	-
% no IKP	1,6%	1,6%	1,6%	1,5%

*Prognoze

PVN ieņēmumi ir nozīmīgs valsts pamatbudžeta ieņēmumu avots, kas 2013. gada astoņos mēnešos veidoja 52,4 % no valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumiem.

PVN ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija par 26,1 milj. *euro* jeb 2,4 % vairāk nekā plānots. 2013. gada astoņos mēnešos PVN ieņēmumi bija 1 111,5 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir par 66,9 milj. *euro* jeb 6,4 % vairāk, kas skaidrojams ar mazumtirdzniecības apgrozījuma un saimnieciskās darbības apjomu pārejās tautsaimniecības nozarēs pakāpenisku palielināšanos.

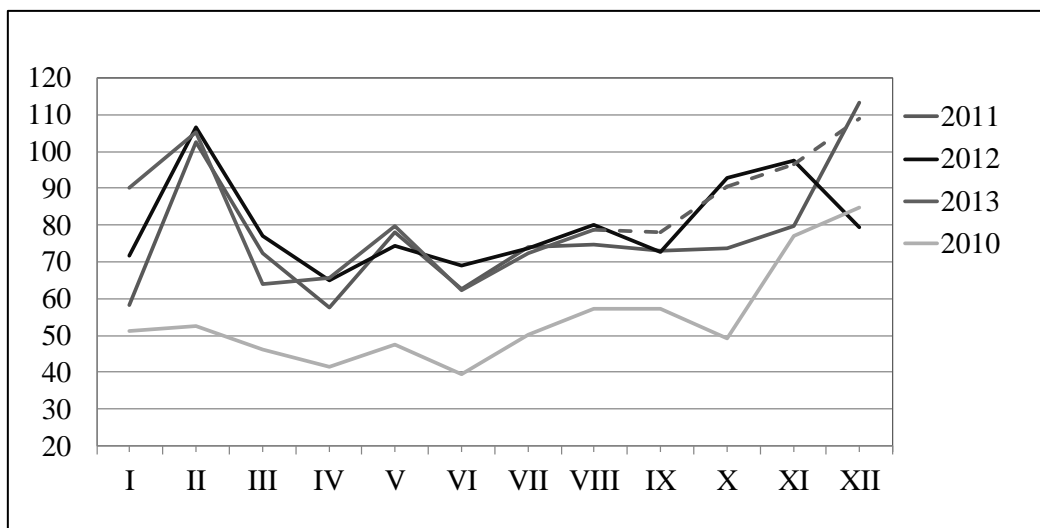
Saskaņā ar CSP datiem mazumtirdzniecības uzņēmumu kopējais apgrozījums faktiskajās cenās 2013. gada astoņos mēnešos salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu palielinājās par 7,2 procentiem.

3.5. att. PVN ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

PVN ieņēmumu izpildi būtiski ietekmē nodokļa atmaksas. Saskaņā ar VID informāciju 2013. gada astoņos mēnešos PVN atmaksas faktiski tika veiktas 617,5 milj. euro apmērā, t.i., par 0,4 milj. euro jeb 0,1 % vairāk nekā 2012. gada atbilstošajā periodā.

Savukārt PVN bruto iemaksas 2013. gada astoņos mēnešos bija 1 729,0 milj. euro, t.i., par 67,3 milj. euro jeb 4,0 % vairāk kā 2012. gada atbilstošajā periodā.

3.6. att. PVN atmaksu dinamika, milj. euro (Datu avots: Valsts ieņēmumu dienests)

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā PVN ieņēmumi tiek plānoti 1 770,7 milj. euro, 2015. gadā 1 890,0 milj. euro un 2016. gadā 2 008,7 milj. euro apmērā.

PVN ieņēmumu prognozes 2014. – 2016. gadam ir sagatavotas, ņemot vērā prognozējamās tautsaimniecības attīstības tendences, privātā patēriņa pieaugumu, PVN izpildi 2013. gadā, kā arī plānotās izmaiņas likumdošanā un ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus.

- Plānotās likumdošanas izmaiņas un to ietekme:
 - luksus auto priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojums (fiskālā ietekme 2014. gadā +1,4 milj. *euro*, 2015. gadā +1,4 milj. *euro*, 2016. gadā +1,3 milj. *euro*);
 - priekšnodokļa atskaitīšana par saimnieciskai darbībai izmantojamām automašīnām (fiskālā ietekme 2014. gadā -1,7 milj. *euro*, 2015. gadā -1,8 milj. *euro*, 2016. gadā -1,8 milj. *euro*);
 - PVN par nodrošinājumu ieviešana (fiskālā ietekme 2014. gadā +6,7 milj. *euro*, 2015. gadā +6,7 milj. *euro*, 2016. gadā +6,7 milj. *euro*);
- PVN papildus fiskālās ietekmes no citu nodokļu atbalstīto likumprojektu izmaiņām:
 - PVN ietekme no akcīzes nodokļa palielinājuma autogāzei (fiskālā 2014. gadā ietekme +0,7 milj. *euro*; 2015. gadā +0,7 milj. *euro*, 2016. gadā +0,8 milj. *euro*);
 - PVN ietekme no subsidētas elektroenerģijas nodokļa ieviešanas (fiskālā ietekme 2014. gadā +7,1 milj. *euro*, 2015. gadā +9,5 milj. *euro*, 2016. gadā +9,5 milj. *euro*);
 - kases aparātu izmantošanas kārtības izmaiņas (fiskālā ietekme 2015. gadā +2,8 milj. *euro*, 2016. gadā +2,8 milj. *euro*);
- Nodokļu kontroles un administrēšanas efektivitātes paaugstināšana, lai novērstu izvairīšanos no nodokļu nomaksas, t.i., samazināt fiktīvo uzņēmumu skaitu, kas saistīti ar riska adresēm un riska personām (fiskālā ietekme 2014. gadā +13,1 milj. *euro*, 2015. gadā +13,1 milj. *euro*, 2016. gadā +14,0 milj. *euro*);
- VID administrēšanas kapacitātes uzlabošanas rezultātā plānotie papildus PVN ieņēmumi
 - saskaņā ar MK 2013. gada 30. jūlija protokola Nr.41 114§ lēmumu, lai nodrošinātu prioritāro pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošanu, palielināti ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa (fiskālā ietekme 2014. gadā +10,5 milj. *euro*, 2015. gadā +15,7 milj. *euro*, 2016. gadā +14,7 milj. *euro*);
- Atgriezeniskais efekts no minimālās algas paaugstināšanas (fiskālā ietekme 2014. gadā +3,8 milj. *euro*, 2015. gadā +3,9 milj. *euro*, 2016. gadā +3,9 milj. *euro*).

3.6. tabula. PVN ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
PVN, milj. euro, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	1 642,4*	1 770,7	1 890,0	2 008,7
PVN, milj. euro, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	1 602,8	1 698,0	1 792,3	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. euro</i>	39,6	72,7	97,7	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %</i>	2,5%	4,3%	5,5%	-
% no IKP	7,1%	7,2%	7,2%	7,1%

*Prognoze

Kopējā ekonomiskās situācijas pasliktināšanās 2009. un 2010. gadā bija izraisījusi akcīzes preču realizācijas apjomu kritumu, kas tiešā veidā ietekmēja **akcīzes nodokļa** ieņēmumu samazinājumu. Uzlabojoties Latvijas ekonomikai, 2011.gadā ieņēmumi no akcīzes nodokļa pakāpeniski ir palielinājušies.

Saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2013.gadam” kopējie akcīzes nodokļa ieņēmumi 2013. gadā tika plānoti 721,8 milj. euro apmērā. Akcīzes nodokļa ieņēmumu izpilde 2013. gada astoņos mēnešos pārsniedza plānotos ieņēmumus par 3,7 milj. euro jeb 0,8 procentiem, kas saistīts ar sekmīgu perioda ieņēmumu plāna izpildi visiem akcīzes preču veidiem, izņemot akcīzes nodokli alum. Salīdzinājumā ar 2012. gada 8 mēnešu izpildi, akcīzes nodokļa ieņēmumi palielinājās par 18,2 milj. euro jeb 4,0 procentiem.

2013. gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa **naftas produktiem** ieņēmumi bija 254,1 milj. euro, nodrošinot plāna izpildi 100,3% apmērā. Salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa no naftas produktiem ieņēmumi ir palielinājušies par 5,9 milj. euro jeb 2,4 procentiem.

Saskaņā ar VID informāciju naftas produktu kopējā patēriņa apjoms 2013. gada 7 mēnešos salīdzinājumā ar 2012. gada attiecīgo periodu pieaudzis par 2,4%, t.sk. dīzeļdegvielas patēriņš pieaudzis par 4,7%, sašķidrinātās naftas gāzes patēriņš par 35,5%, savukārt benzīna patēriņš samazinājies par 8,3%, bet degvielleļļas patēriņš par 60,6 procentiem.

2013. gada 8 mēnešos ieņēmumu no akcīzes nodokļa naftas produktiem struktūrā lielākais īpatsvars bija ieņēmumiem no dīzeļdegvielas (68,4%) un ieņēmumiem no benzīna (29,6%), bet ieņēmumi no sašķidrinātās naftas gāzes sastādīja 1,6 procentus. Salīdzinot ar 2012.gada atbilstošo periodu, pieaudzis ieņēmumu no dīzeļdegvielas īpatsvars un sašķidrinātās naftas gāzes īpatsvars, bet ieņēmumu no benzīna īpatsvaram joprojām ir tendence samazināties.

Akcīzes nodokļa ieņēmumi no **alkoholiskajiem dzērieniem** šī gada 8 mēnešos bija 82,6 milj. euro, kas ir par 1,5 milj. euro jeb 1,9% vairāk kā plānots. Salīdzinot ar

2012.gada atbilstošo periodu, ieņēmumi no akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem ir pieauguši par 8,1 milj. *euro* jeb 10,9 procentiem.

Saskaņā ar VID informāciju 2013. gada septiņos mēnešos patēriņam nodoti par 2,1% vairāk alkoholisko dzērienu, salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo periodu, t.sk. stiprie alkoholiskie dzērieni par 4,5% vairāk.

Šī gada astoņos mēnešos ieņēmumu no alkoholiskajiem dzērieniem struktūrā lielākais īpatsvars bija ieņēmumiem no pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem (87,4%), bet ieņēmumu no vīna un raudzētajiem dzērieniem īpatsvars bija 10,5%. Salīdzinot ar 2012.gada attiecīgo periodu, ieņēmumu no pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem īpatsvars ir palielinājies par 1,7 procentpunktiem.

2013. gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa **alum** ieņēmumi bija 16,3 milj. *euro*, kas ir par 2,3 milj. *euro* jeb 12,5% mazāk kā plānots. Salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa ieņēmumi ir samazinājušies par 0,9 milj. *euro* jeb 5,2 procentiem.

Saskaņā ar VID informāciju alus produktu kopējais realizācijas apjoms 2013. gada septiņos mēnešos salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir samazinājies par 1,0%, kas ir galvenais akcīzes nodokļa no alus plāna neizpildes iemesls. Vienlaikus ir palielinājies mazo alus darītavu ražotā alus daudzums, taču tajās brīvētajam alum tiek piemērota tikai ½ no akcīzes nodokļa likmes, līdz ar to samazinās akcīzes nodokļa ieņēmumi.

Akcīzes nodokļa **tabakas izstrādājumiem** ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija 99,6 milj. *euro*. Salīdzinot ar 2012. gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa tabakas izstrādājumiem ieņēmumi ir palielinājušies par 3,1 milj. *euro* jeb 3,2 procentiem.

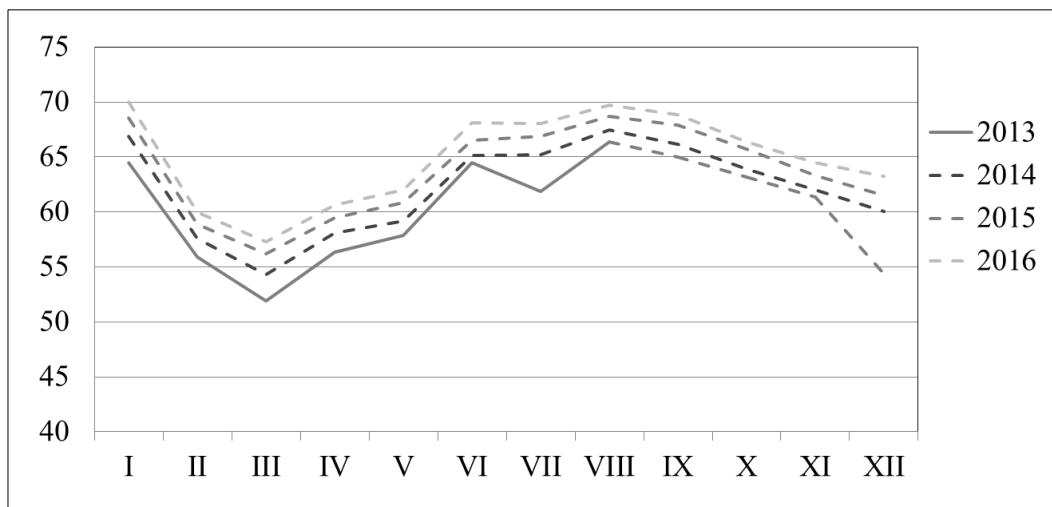
Saskaņā ar VID informāciju kopējais patēriņam Latvijā nodoto cigarešu apjoms 2013. gada septiņos mēnešos salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 0,5 procentiem.

2013. gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa ieņēmumi **par kafiju un bezalkoholiskajiem dzērieniem** bija 9,7 milj. *euro*, kas ir par 0,2 milj. *euro* jeb 2,0% vairāk kā plānots. Salīdzinājumā ar 2012. gada attiecīgo periodu akcīzes nodokļa ieņēmumi par kafiju un bezalkoholiskajiem dzērieniem ir palielinājušies par 0,5 milj. *euro* jeb 5,5 procentiem.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju kafijas patēriņš 2013. gada septiņos mēnešos salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 6,3%, bet bezalkoholisko dzērienu patēriņš tai pat periodā ir palielinājies par 6,8 procentiem.

2013. gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa ieņēmumi par **dabasgāzi** bija 16,8 milj. *euro*, kas ir par 1,6 milj. *euro* jeb 10,6% vairāk kā plānots. Salīdzinot ar 2012.gada atbilstošo periodu, akcīzes nodoklis par dabasgāzi iekasēts par 1,6 milj. *euro* jeb 10,4% vairāk.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” akcīzes nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2014. gadā 745,9 milj. *euro*, 2015.gadā 764,4 milj. *euro*, bet 2016. gadā 778,7 milj. *euro*.

3.7. att. Akcīzes nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

Vidējā termiņa akcīzes nodokļa ieņēmumu plāns tika sagatavots, pamatojoties uz:

- prognozēto patēriņa pieaugumu visiem akcīzes preču veidiem, izņemot benzīnam, degvielleļļai un tabakas izstrādājumiem;
- iepriekšējos gados pieņemtajām likumdošanas izmaiņām:
 - Saskaņā ar 2011.gada 14.aprīļa grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2014.gada 1.janvāri tiek paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigaretēm no 35,57 *euro* līdz 39,84 *euro* par 1000 cigaretēm, procentuālā likme tiek samazināta no 34,0% līdz 33,5% no maksimālās mazumtirdzniecības cenas, savukārt minimālais akcīzes nodokļa līmenis par 1000 cigaretēm tiek paaugstināts no 73,99 *euro* līdz 79,68 *euro*. Ar 2014. gada 1. janvāri tiek paaugstināta arī akcīzes nodokļa likme par 1000 cigāriem vai cigarillām no 36,99 *euro* uz 39,84 *euro*, bet akcīzes nodokļa likme smēķējamai tabakai tiek paaugstināta no 48,38 *euro* uz 55,49 *euro* par 1000 gramu tabakas;
 - Saskaņā ar 2011.gada 14.aprīļa grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2016.gada 1.janvāri tiek paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigaretēm no 39,84 *euro* līdz 42,69 *euro* par 1000 cigaretēm, procentuālā likme tiek samazināta no 33,5% līdz 33,0% no maksimālās mazumtirdzniecības cenas, savukārt minimālais akcīzes nodokļa līmenis par 1000 cigaretēm tiek paaugstināts no 79,68 *euro* līdz 85,37 *euro*. Ar 2016. gada 1. janvāri tiek paaugstināta arī akcīzes nodokļa likme par 1000 cigāriem vai cigarillām no 39,84 *euro* uz 42,69 *euro*;

- likumdošanā paredzētajām izmaiņām akcīzes nodokļa jomā:
 - Saskaņā ar 2013. gada 16. aprīļa grozījumiem MK 2011. gada 3. maija noteikumos Nr.344 "Kārtība, kādā no akcīzes nodokļa atbrīvo dīzeļdegvielu (gāzeļļu), ko izmanto lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lauksaimniecības zemes apstrādei un meža vai purva zemes apstrādei, kurā kultivē dzērvenes vai mellenes, kā arī zemes apstrādei zem zivju dīķiem" palielināts maksimālais kopējais dīzeļdegvielas daudzums, kam piemēro atbrīvojumu no akcīzes nodokļa 2013./2014. saimnieciskajā gadā. Fiskālā ietekme 2014. gadā -3,9 milj. *euro*;
 - Saskaņā ar MK 2013. gada 13. augusta sēdē nolemto ar 2014. gada 1. janvāri paredzēts palielināt akcīzes nodokļa likmi sašķidrinātajai naftas gāzei no 128,06 *euro* līdz 161,0 *euro* par 1000 kilogramiem sašķidrinātās naftas gāzes. Fiskālā ietekme no akcīzes nodokļa paaugstināšanas sašķidrinātajai naftas gāzei un no tā rezultātā sagaidāmā benzīna patēriņa stabilizēšanās 2014. gadā + 3,3 milj. *euro*, 2015. gadā +3,6 milj. *euro*, 2016. gadā + 3,6 milj. *euro*;
 - Saskaņā ar MK 2013. gada 13. augusta sēdē nolemto 2014. gadā paredzēts saglabāt akcīzes nodokļa atbrīvojumu lauksaimniecībā izmantojamās zemes segto platību (siltumnīcu) un rūpniecisko mājputnu novietņu (kūts) un inkubatoru siltumapgādei, kā arī paredzēts ar 2014. gada 1. janvāri piemērot samazinātu akcīzes nodokļa likmi dabasgāzei 5,65 *euro*, ko izmanto rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes (kas atbilst apstiprinātiem attiecīgajiem regulā Nr.1893/2006 noteiktajiem NACE klasifikācijas kodiem) tehnoloģisko iekārtu darbināšanai un tehnoloģiski nepieciešamā klimata nodrošināšanai minētās rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes telpās. Fiskālā ietekme no minētajām izmaiņām 2014., 2015. un 2016. gadā -1,8 milj. *euro*.

3.7. tabula. Akcīzes nodokļa ieņēmumi

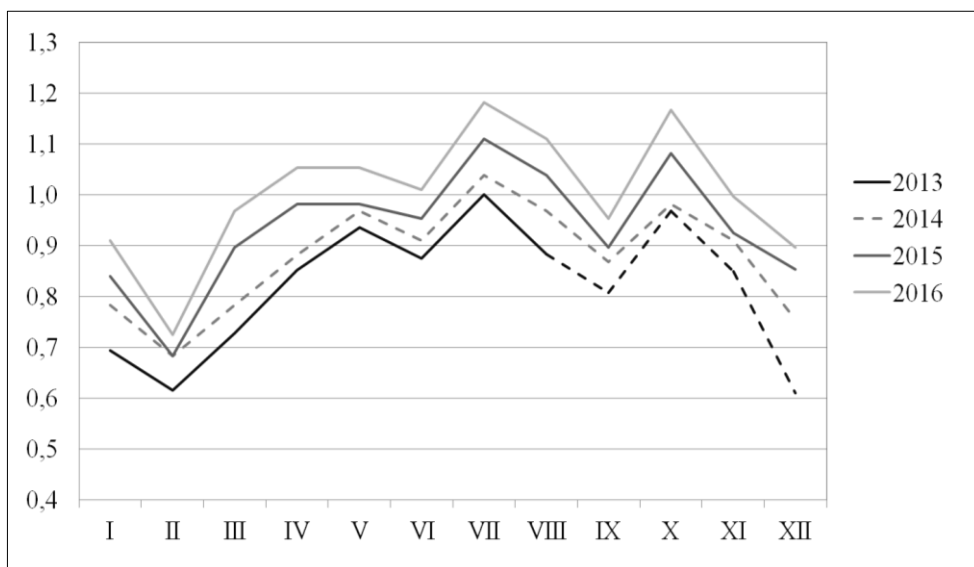
	2013	2014	2015	2016
Akcīzes nodoklis, milj. euro , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	723,2*	745,9	764,4	778,7
Akcīzes nodoklis, milj. euro , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. euro	721,8	744,8	755,8	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. euro	1,3	1,1	8,7	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %	0,2%	0,2%	1,1%	-
% no IKP	3,1%	3,0%	2,9%	2,8%

*Prognoze

Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis

Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija par 0,5 milj. euro jeb 7,6 % vairāk nekā plānots. 2013. gada astoņos mēnešos vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi bija 6,6 milj. euro, kas salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir par 0,7 milj. euro jeb 11,3 % vairāk, kas skaidrojams ar pirmo reizi reģistrēto vieglo automobiļu un motocikla skaita pieaugumu.

Saskaņā ar Ceļu satiksmes drošības direkcijas (turpmāk - CSDD) informāciju 2013. gada astoņos mēnešos pirmo reizi reģistrēto vieglo automobiļu skaits Latvijā bija 36 394, kas salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir par 10,6 procentiem vairāk.

3.8. att. Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi, milj. euro

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 10,5 milj. *euro*, 2015. gadā 11,2 milj. *euro* un 2016. gadā 12,0 milj. *euro* apmērā.

Vidēja termiņa vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumu prognozes tika sagatavotas, ņemot vērā 2013. gada ieņēmumu no vieglo automobiļu un motociklu nodokļa izpildes tendences, kā arī pirmo reizi reģistrēto vieglo automobiļu un motocikla skaits, par ko tiek maksāts nodoklis.

3.8. tabula. Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	9,8*	10,5	11,2	12,0
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	9,2	9,8	10,4	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	0,6	0,7	0,8	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %</i>	6,5%	7,1%	7,7%	-
% no IKP	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%

*Prognoze

Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis

Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija par 1,9 milj. *euro* jeb 3,9 % vairāk nekā plānots. 2013. gada astoņos mēnešos transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi bija 50,4 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir par 2,8 milj. *euro* jeb 6,0 % vairāk.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 74,1 milj. *euro*, 2015. gadā 76,4 milj. *euro* un 2016. gadā 48,2 milj. *euro* apmērā.

Vidēja termiņa transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu prognozes tika sagatavotas, ņemot vērā 2013. gada ieņēmumu no transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa izpildes tendences, reģistrēto transportlīdzekļu skaita pieaugums par kuriem maksājams nodoklis un Ministru kabineta sēdēs atbalstītās likumdošanas izmaiņas:

- Saskaņā ar 2012.gada 29.novembra grozījumiem likumā „Ceļu satiksmes likums” ar 2013.gada 1.janvāri Latvijā iepriekš neregistrētiem jauniem transportlīdzekļiem pirmreizējo valsts tehnisko apskati veic ne vēlāk kā 24 mēnešus pēc to pirmreizējās reģistrācijas, kā rezultātā veidojas

transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu nobīde 2014.gadā (fiskālā ietekme -936,2 tūkst. *euro*);

- Saskaņā ar 2012.gada 15.novembra grozījumiem likumā „Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums”, kas paredz ar 2016. gada 1.janvāri mainīt transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtību. Šobrīd transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis tiek maksāts par visu kārtējo gadu, faktiski avansa veidā. Savukārt izdarītie grozījumi paredz, ka ar 2016.gada 1.janvāri nodokli būs jāmaksā par faktisko transportlīdzekļa ekspluatācijas periodu, t.i., par tiem mēnešiem, kad tiek veikta transportlīdzekļa tehniskā apskate. (fiskālā ietekme -31,2 milj. *euro*).

3.9. tabula. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	72,7*	74,1	76,4	48,2
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	69,4	71,1	72,9	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	3,3	3,0	3,5	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %</i>	4,8%	4,2%	4,8%	-
% no IKP	0,3%	0,3%	0,3%	0,2%

*Prognoze

Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis

Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi 2013. gada astoņos mēnešos bija par -0,4 milj. *euro* jeb -3,0 % mazāk nekā plānots. 2013. gada astoņos mēnešos uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi bija 12,4 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2012. gada atbilstošo periodu ir par 4,1 milj. *euro* jeb 49,7 % vairāk, kas izskaidrojams ar uzņēmumu vieglo transportlīdzekļa nodokļa maksāšanas kārtības izmaiņām, kas stājās spēkā ar 2012. gada 1. maiju. Veicot transportlīdzekļa tehnisko apskati, nodokli iemaksā valsts budžetā par mēnešiem no attiecīgā taksācijas perioda sākuma līdz tam mēnesim (ieskaitot), kurā tiek veikta transportlīdzekļa valsts tehniskā apskate.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 18,8 milj. *euro*, 2015. gadā 19,4 milj. *euro* un 2016. gadā 19,9 milj. *euro* apmērā.

Vidēja termiņa uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumu prognozes tika sagatavotas, ņemot vērā komersantu rīcībā esošo vieglo

FMPask_01102013_ietv2014_2016; Likuma „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” paskaidrojumi

transportlīdzekļu skaitu, likumā paredzētās uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likmes, kas maksājamas par transportlīdzekli, kā arī nodokļa atbrīvojumi. Bez tam tika ņemtas vērā 2013. gada uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumu izpildes tendences, kā arī ņemtas vērā pieņemtās likumdošanas izmaiņas:

- Saskaņā ar 2012.gada 29.novembra grozījumiem likumā „Ceļu satiksmes likums” ar 2013.gada 1.janvāri Latvijā iepriekš neregistrētiem jauniem transportlīdzekļiem pirmreizējo valsts tehnisko apskati veic ne vēlāk kā 24 mēnešus pēc to pirmreizējās reģistrācijas, kā rezultātā veidojas uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumu nobīde 2014.gadā (fiskālā ietekme -109,6 tūkst. *euro*).

3.10. tabula. Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	18,4*	18,8	19,4	19,9
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”	20,5	20,5	21,2	
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i>	-2,1	-1,7	-1,8	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %	-10,2%	-8,3%	-8,5%	-
% no IKP	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

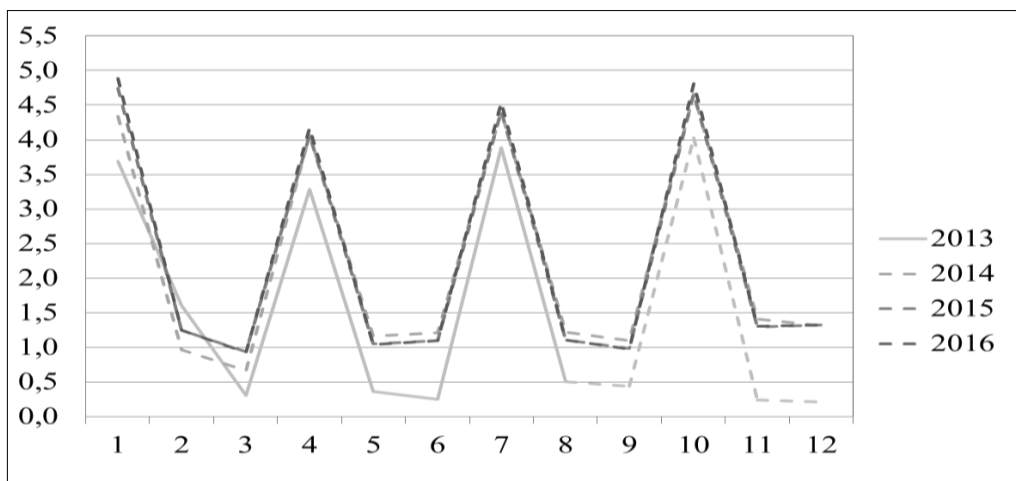
*Prognoze

Dabas resursu nodokļa ieņēmumi valsts pamatbudžetā un pašvaldību speciālajā budžetā 2013. gada astoņos mēnešos bija 13,9 milj. *euro*, kas ir par 0,6 milj. *euro* jeb 4,0% mazāk kā plānots. Salīdzinot ar 2012.gada atbilstošo periodu, 2013.gada 8 mēnešos iekasēts par 1,4 milj. *euro* jeb 11,0% vairāk. Dabas resursu nodokļa ieņēmumu pieaugums galvenokārt saistīts ar kopējās ekonomiskās aktivitātes palielināšanos un atsevišķu nodokļa likmju paaugstināšanos 2013. gadā.

Dabas resursu nodokļa ieņēmumi valsts pamatbudžetā 2013. gada astoņos mēnešos bija 6,9 milj. *euro*, kas ir par 0,6 milj. *euro* jeb 7,8% mazāk kā plānots, bet pašvaldību budžetā ieņēmumi no dabas resursu nodokļa iekasēti plānotajā apmērā. Salīdzinot ar 2012. gada astoņiem mēnešiem, šī gada astoņos mēnešos valsts pamatbudžetā iekasēts par 0,5 milj. *euro* jeb 7,2% vairāk, savukārt pašvaldību speciālajā budžetā ieņēmumi no dabas resursu nodokļa ir palielinājušies par 0,9 milj. *euro* jeb 15,2 procentiem.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” kopējie dabas resursu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2014. gadā

26,5 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 16,0 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 10,5 milj. *euro*), 2015.gadā 26,9 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 16,5 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 10,4 milj. *euro*) un 2016.gadā 27,4 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 17,0 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 10,5 milj. *euro*) Dabas resursu nodokļa ieņēmumu plāns 2014., 2015. un 2016. gadam ir sagatavots, ņemot vērā iepriekšējo gadu izpildes tendences, kā arī Ministru kabineta 2013. gada 20. augusta sēdē pieņemto lēmumu par dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšanu un jaunu nodokļa objektu ieviešanu.

3.9. att. Dabas resursu nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Saskaņā ar MK 2013. gada 20. augusta sēdē nolemtu ar 2014. gada 1. janvāri paredzēts paaugstināt dabas resursu nodokļa likmes zemes dziļu resursiem, nodokļa likmi par sadzīves atkritumu apglabāšanu poligonos, paaugstināt likmes par videi kaitīgām precēm, iepakojumu un transportlīdzekļiem, par gaisa piesārņošanu un par piesārņojošo vielu emisijām ūdeņos.

Tāpat paredzēts ieviest jaunus dabas resursu nodokļa objektus: reklāmas izdevumi un materiāli; 2. un 3.klases uguņošanas ierīces un ūdens resursu lietošana elektroenerģijas ražošanai hidroelektrostacijā, kuras hidromezгла kopējā uzstādītā jauda ir mazāka par diviem megavatiem. Ieņēmumus no jaunajiem nodokļu objektiem paredzēts ieskaitīt valsts pamatbudžetā 100% apmērā. Fiskālā ietekme no dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšanas un jaunu objektu ieviešanas 2014. gadā +7,0 milj. *euro*, t.sk. valsts pamatbudžetā +6,2 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,8 milj. *euro*, 2015. gadā +6,7 milj. *euro*, t.sk. valsts pamatbudžetā +6,3 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,4 milj. *euro*, 2016. gadā +6,4 milj. *euro*, t.sk. valsts pamatbudžetā +6,4 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,1 milj. *euro*.

3.11. tabula. Dabas resursu nodokļa ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Dabas resursu nodoklis, milj. euro, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	18,8 *	26,5	26,9	27,4
Dabas resursu nodoklis, milj. euro, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. euro	20,1	20,7	21,3	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. euro</i>	-1,3	5,8	5,7	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %</i>	- 6,6%	28,1 %	26,5 %	-
<i>% no IKP</i>	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

*Prognoze

Izložu un azartspēļu nodokli maksā uzņēmumi, kas likumā „Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli” noteiktajā kārtībā saņēmuši speciālu atļauju izložu un azartspēļu organizēšanai un uzturēšanai. Ienākumi no azartspēļu nodokļa 75% apmērā tiek ieskaitīti valsts pamatbudžetā, bet 25% apmērā ieskaitāmi tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta azartspēle. Ienākumi no valsts mēroga izložu nodokļa tiek ieskaitīti valsts pamatbudžetā, bet no vietējā mēroga izložu nodokļa – tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta izloze.

2013. gada astoņos mēnešos izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi bija 19,7 milj. euro, kas ir par 0,7 milj. euro jeb 3,8% vairāk kā plānots un par 1,3 milj. euro jeb 7,3% vairāk kā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā kopējie izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 31,9 milj. euro apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 24,5 milj. euro, pašvaldību pamatbudžetā 7,4 milj. euro), 2015. gadā 32,5 milj. euro apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 25,0 milj. euro, pašvaldību pamatbudžetā 7,5 milj. euro) un 2016. gadā 32,9 milj. euro apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 25,3 milj. euro, pašvaldību pamatbudžetā 7,6 milj. euro).

Sagatavojot izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumu plānu 2014., 2015. un 2016. gadam, tika ņemtas vērā 2013. gada ieņēmumu no izložu un azartspēļu nodokļa izpildes tendences, prognozējamās tautsaimniecības attīstības tendences, kā arī MK 2013. gada 27. augusta sēdē nolemtais par azartspēļu nodokļa likmes paaugstināšanu.

Saskaņā ar minētajā MK sēdē nolemto ar 2014. gada 1. janvāri par 10% paredzēts paaugstināt azartspēļu nodokļa likmi ruletei, kāršu un kauliņu spēlēm, videospēlēm un mehāniskajiem automātiem. Fiskālā ietekme no likmes paaugstināšanas 2014.gadā +2,5 milj. euro, t.sk. valsts pamatbudžetā +1,9 milj. euro, pašvaldību budžetā +0,6 milj. euro, 2015.gadā +2,7 milj. euro, t.sk. valsts

pamatbudžetā +2,0 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,7 milj. *euro* un 2016.gadā +2,8 milj. *euro*, t.sk. valsts pamatbudžetā +2,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,7 milj. *euro*

3.12. tabula. Izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Izložu un azartspēļu nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	29,0 *	31,9	32,5	32,9
Izložu un azartspēļu nodoklis, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i>	28,4	28,7	29,0	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i>	0,5	3,2	3,6	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %	1,9%	11,0 %	12,3 %	-
% no IKP	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

*Prognoze

Saskaņā ar likumprojektu „Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums” ar 2014.gada 1.janvāri tiks ieviests **subsidētās enerģijas nodoklis**.

Subsidētās enerģijas nodokļa mērķis ir ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, lai tādejādi nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju un nepalielinātu mājsaimniecību enerģētisko nabadzību, kā arī nodrošinātu valsts budžetu ar papildu ieņēmumiem, kas ļautu finansiāli nodrošināt elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās enerģijas nodokļa mērķis ir veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka turpmāk tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Ar subsidētās enerģijas nodokli apliekami ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tiek pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvades vai sadales uzņēmumam) saskaņā ar Enerģētikas likuma 40. panta redakcijām, kas bija spēkā no 1998. gada 6. oktobra līdz 2005. gada 7. jūnijam, un attiecīgo Ministru kabineta noteikto kārtību.

Subsidētās enerģijas nodoklim tiek noteiktas trīs diferencētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās enerģijas nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājam.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā subsidētās enerģijas nodokļa ieņēmumi tiek plānoti

34,1 milj. *euro* apmērā, 2015. gadā 36,9 milj. *euro* apmērā un 2016. gadā 39,7 milj. *euro* apmērā.

3.2. Valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi

Valsts budžetā atbilstoši likumdošanā noteiktajam tiek ieskaitīti dažādi nenodokļu ieņēmumi – valsts nodevas, naudas sodi un citi maksājumi.

Lielāko daļu no nenodokļu ieņēmumiem valsts pamatbudžetā veido ieņēmumi no dividendēm (no valsts (pašvaldību) kapitāla izmantošanas), no valsts nodevas par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem, no speciāliem mērķiem paredzētajām valsts nodevām, kā arī procentu ieņēmumiem.

2013. gada astoņos mēnešos nenodokļu ieņēmumi valsts pamatbudžetā tika iekasēti 368,8 milj. *euro* apmērā.

Lielākos valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumus 2013. gada astoņos mēnešos veidoja:

- ieņēmumi no dividendēm (maksājumiem par valsts kapitāla izmantošanu) – 158,5 milj. *euro*. Lielākos maksājumus par valsts kapitāla izmantošanu veica VAS „Latvijas valsts meži” 49,4 milj. *euro*, AS „Latvenergo” 40,6 milj. *euro* un Latvijas Banka 24,2 milj. *euro*;
- ieņēmumi no valsts nodevām un maksājumiem par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem – 63,7 milj. *euro*. Būtiskākos ieņēmumus veidoja ieņēmumi no nodevas par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā 29,5 milj. *euro*, nodevas par pasu un personas apliecību izsniegšanu 11,8 milj. *euro*;
- procentu ieņēmumi no depozītiem un kontu atlikumiem – 22,8 milj. *euro*.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” 2014. gadā nenodokļu ieņēmumi tiek plānoti 400,1 milj. *euro*, 2015. gadā 398,6 milj. *euro* un 2016. gadā 339,6 milj. *euro* apmērā.

Ieņēmumu no dividendēm prognoze veidota, pamatojoties uz valsts kapitālsabiedrību sniegtajām 2013.gada pārskata gada peļņas prognozēm, kā arī, ņemot vērā 2013. gada 10. septembra MK noteikumus Nr.816 Grozījums MK 2009.gada 15. decembra noteikumos Nr.1471 "Kārtība, kādā tiek noteikta un ieskaitīta valsts budžetā izmaksājamā peļņas daļa par valsts kapitāla izmantošanu". Minētie noteikumi nosaka, ka kapitālsabiedrībām, kurās visas kapitāla daļas tieši vai pastarpināti pieder valstij, minimālo dividendēs izmaksājamo peļņas daļu 2014. gadā (par 2013. gada pārskata gadu) nosaka un aprēķina 90 procentu apmērā, un 2015.gadā (par 2014.gada pārskata gadu) – 80 procentu apmērā no attiecīgās kapitālsabiedrības tīrās peļņas.

Ieņēmumi 2014. gadā tiek plānoti 130,4 milj. *euro*, 2015. gadā 120,8 milj. *euro*, 2016. gadā 66,0 milj. *euro*.

Ieņēmumi no valsts nodevām par juridiskajiem un citiem pakalpojumiem 2014. gadā tiek plānoti 101,4 milj. *euro*, 2015. gadā 101,8 milj. *euro*, 2016. gadā 102,9 milj. *euro*. Plāns sagatavots, ņemot vērā ieņēmumu attīstības tendences un atbalstītos priekšlikumus:

- saskaņā ar MK 2013. gada 8. augusta protokola Nr.43 4§ lēmumu samazināti ieņēmumi no valsts nodevas par darbību veikšanu Uzņēmumu reģistrā (fiskālā ietekme 2014.-2016. gadā -0,1 milj. *euro* katru gadu);
- saskaņā ar MK 2013. gada 8. augusta protokola Nr.43 11§ lēmumu palielināti ieņēmumi no valsts nodevas par izmaiņu veikšanu komercreģistrā (fiskālā ietekme 2014.-2016. gadā +0,2 milj. *euro* katru gadu);
- saskaņā ar MK 2013. gada 8. augusta protokola Nr.43 11§ lēmumu palielināti ieņēmumi no valsts nodevas par vīzu izsniegšanu (fiskālā ietekme 2014. -2016. gadā +1,0 milj. *euro* katru gadu);
- saskaņā ar MK 2013. gada 27. augusta protokola Nr.46 102§ lēmumu palielināti ieņēmumi no valsts nodevas par uzturēšanās atļaujas un Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa Latvijas Republikā pieprasīšanai nepieciešamo dokumentu izskatīšanu un ar to saistītajiem pakalpojumiem (fiskālā ietekme 2014. -2016. gadā +1,1 milj. *euro* katru gadu);
- saskaņā ar MK 2013. gada 27. augusta protokola Nr.46 102§ lēmumu palielināti ieņēmumi no valsts nodevas par konsulāro amatpersonu sniegtajiem pakalpojumiem (fiskālā ietekme 2014. gadā +0,06 milj. *euro*, 2015. gadā +0,07 milj. *euro*, 2016. gadā +0,08 milj. *euro*);
- saskaņā ar MK 2013. gada 27. augusta protokola Nr.46 102§ lēmumu palielināti ieņēmumi no valsts nodevas par pilsonības reģistrācijas iesnieguma izskatīšanu (fiskālā ietekme 2014. -2016. gadā +0,5 milj. *euro* katru gadu);

Ieņēmumi no speciāliem mērķiem paredzētajām valsts nodevām 2014. gadā tiek plānoti 42,7 milj. *euro*, 2015. gadā 49,8 milj. *euro*, 2016. gadā 54,1 milj. *euro*. Ar 2014. gadu paredzētas izmaiņas šādos nodevu veidos:

- saskaņā ar 2013. gada 25. jūnija MK noteikumiem Nr.352 „Grozījumi MK 2011. gada 14. jūnija noteikumos Nr.450 "Noteikumi par valsts naftas produktu rezervju apmēru, apmēru, kādā maksājama valsts nodeva par drošības rezervju uzturēšanu, kā arī tās aprēķināšanas, maksāšanas un administrēšanas kārtību", palielināti valsts nodevas ieņēmumi par drošības rezervju uzturēšanu (fiskālā ietekme 2014.-2016. gadā +5,1 milj. *euro* katru gadu); ir mainīta naftas produktu drošības rezervju aprēķinu metode un nepieciešamais naftas produktu skaits, kas jāiekļauj aprēķinu metodē;
- saskaņā ar MK 2013. gada 20. augusta protokola Nr.45 105§ lēmumu paredzēts ieviest autoceļu lietošanas nodevu par valsts galveno autoceļu lietošanu no 2014. gada 1. jūlija transportlīdzekļiem un to sastāviem, kuru pilna masa ir lielāka par 3 500 kilogramiem un kuri paredzēti vai tiek izmantoti kravu autopārvadājumiem (fiskālā ietekme 2014. gadā +4,3 milj. *euro*, 2015. gadā +11,4 milj. *euro*, 2016. gadā +15,7 milj. *euro*);

Naudas sodi un sankcijas 2014. gadā tiek plānoti 18,0 milj. *euro*, 2015. gadā 19,7 milj. *euro*, 2016. gadā 19,7 milj. *euro*.

Prognozē ņemts vērā MK atbalstītais priekšlikums:

- saskaņā ar MK 2013. gada 30. jūlija protokola Nr.41 114§ lēmumu, lai nodrošinātu prioritāro pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošanu, palielināti ieņēmumi no naudas sodiem (fiskālā ietekme 2014. gadā +0,9 milj. *euro*, 2015.gadā +2,1 milj. *euro*, 2016.gadā +1,9 milj. *euro*).

3.13. tabula. Nenodokļu ieņēmumi

	2013	2014	2015	2016
Nenodokļu ieņēmumi, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”	449,7*	400,1	398,6	339,6
Nenodokļu ieņēmumi, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i>	402,3	360,7	354,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, milj. <i>euro</i></i>	47,4	39,4	44,6	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, %</i>	11,8%	10,9%	12,6%	-
<i>% no IKP</i>	1,9%	1,6%	1,5%	1,2%

*Prognoze

4. Valsts konsolidētais kopbudžets un vispārējās valdības budžeta bilance

Aprēķinot vispārējās valdības budžeta bilanci, tiek savstarpēji integrēta gan nacionālā budžeta uzskaites metodoloģija, gan EKS metodoloģija. Lai iegūtu vispārējās valdības budžeta bilances rezultātu:

- Aprēķina valsts konsolidētā kopbudžeta bilanci atbilstoši nacionālajai metodoloģijai;
- Aprēķina nepieciešamās bilances korekcijas atbilstoši EKS prasībām;
- Valsts konsolidētā kopbudžeta bilancei pieskaita EKS korekciju summu.

4.1. Valsts konsolidētais kopbudžets

Valsts konsolidētā kopbudžeta bilance jeb konsolidētā kopbudžeta finansiālā bilance ir konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu un izdevumu starpība, kur ieņēmumu un izdevumu uzskaitē tiek veikta atbilstoši naudas plūsmas principam (t.s. nacionālā metodoloģija). Naudas plūsmas princips paredz ieņēmumu un izdevumu atspoguļošanu tajā brīdī, kad ieņēmumos tiek saņemti vai izdevumos tiek izmaksāti naudas līdzekļi. Atbilstoši Likumam par budžetu un finanšu vadību konsolidētais kopbudžets ir valsts pamatbudžeta, valsts speciālā budžeta, pašvaldību pamatbudžetu un speciālo budžetu, no valsts budžeta daļēji finansētu atvasinātu publisku personu budžetu un budžeta nefinansētu iestāžu budžetu summa, no kuras atskaitīti transferti.

Atbilstoši jaunākajām konsolidētā kopbudžeta prognozēm vidējā termiņā tiek prognozēts finansiālais deficīts, bet 2015. gadā sagaidāms, ka ieņēmumi pārsniegs izdevumus, un veidosies pārpalikums. Šādu attīstību noteiks svārstības gan ieņēmumu, gan izdevumu pusē.

4.1. tabula. Konsolidētais kopbudžets 2010.-2016. gadā, milj. euro

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	<i>fakts</i>			<i>prognoze</i>			
Ieņēmumi kopā	6 550,7	7 236,0	8 171,2	8 315,5	8579,7	9017,1	8653,9
Nodokļu ieņēmumi	4 841,7	5 518,7	6 102,7	6 341,8	6 663,5	6 905,2	7 109,8
Nenodokļu ieņēmumi un citi ieņēmumi	855,2	773,1	864,7	829,1	782,9	788,1	733,7
Ārvalstu finanšu palīdzība	853,8	944,2	1 203,8	1 144,6	1133,2	1323,8	810,3
Izdevumi kopā	7 686,1	7 883,0	8 144,0	8 498,8	8750,2	8632,1	8906,0
Uzturēšanas izdevumi	7 132,0	7 024,0	7 306,0	7 698,3	8078,3	8181,4	8479,6
Kapitālie izdevumi	553,8	834,0	834,3	796,9	668,3	447,1	422,9
Pārējie izdevumi	0,3	25,1	3,7	3,6	3,6	3,6	3,6
Budžeta bilance	-1 135,5	-647,1	27,2	-183,3	-170,5	385,0	-252,1

Kopbudžeta ieņēmumos 2013.-2015. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tiek prognozēts pieaugums. Kopējo ieņēmumu pieaugumu šajā laika posmā pamatā

nodrošinās lielāki nodokļu ieņēmumi. Šādas nodokļu ieņēmumu prognozes ir izstrādātas, balstoties uz prognozētu stabilu ekonomikas izaugsmi vidējā termiņā, kā arī izmaiņām nodokļu politikā. Jāatzīmē, ka arī 2016. gadā saglabāsies pieaugums nodokļu ieņēmumos. Savukārt, ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi, noslēdzoties 2007.-2013. gada ES fondu plānošanas periodam, 2016. gadā būs ievērojami zemāki, kā ietekmē, arī 2016. gada kopējos ieņēmumos būs samazinājums, salīdzinot ar 2015. gadu.

Kopbudžeta izdevumi vidējā termiņā palielināsies, ko noteiks uzturēšanas izdevumu pieaugums. Savukārt kapitālie izdevumi tiek prognozēti mazākā apjomā, taču jāņem vērā, ka finanšu resursi ES fondu projektu īstenošanai tiek piešķirti, veicot pārdali no atsevišķas valsts budžeta apakšprogrammas un šobrīd pārdale no šīs apakšprogrammas vēl nav veikta. Taču, kad pārdale tiks veikta, kopējo bilanci tas neietekmēs. Kopbudžeta izdevumos tiek prognozēts pakāpenisks izdevumu pieaugums valsts pamatfunkciju īstenošanai 2013.-2016. gadā. Savukārt izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai sākot ar 2013. gadu pakāpeniski samazināsies un būs nedaudz lielāki 2016. gadā, kas skaidrojams ar plānoto ES fondu izdevumu plūsmu saistībā ar viena plānošanas perioda noslēgšanos un jauna perioda sākumu.

Apskatot valsts konsolidētā budžeta prognozes 2013.-2016. gadam pa budžeta līmeņiem var secināt, ka situācija pa gadiem būs atšķirīga. Valsts pamatbudžetā vidējā termiņā tiek plānots deficīts, izņemot 2015. gadā, kad tiek plānots pārpalikums. Savukārt valsts speciālajā budžetā, sākot ar 2014. gadu, tiek prognozēts pārpalikums. Pārpalikumu valsts speciālajā budžetā nodrošinās no valsts pamatbudžeta saņemtais transferts, lai no speciālā budžeta izmaksātu pensiju piemaksas. Savukārt no valsts budžeta daļēji finansētu atvasinātu publisku personu un budžeta nefinansētu iestāžu budžetā tiek prognozēts, ka deficīts pakāpeniski samazināsies un 2016. gadā būs neliels pārpalikums. Šāda attīstība skaidrojama ar to, ka līdz 2016. gadam pakāpeniski samazināsies izdevumi ES politikas instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai, kas saistīts ar 2007.-2013. gada ES fondu plānošanas perioda noslēgšanos. Tas nozīmē, ka šobrīd un arī turpmākajos gados papildu kārtējā gadā saņemtajiem ieņēmumiem notiks iepriekšējos gados saņemto avansa maksājumu izlietošana, kā rezultātā izdevumi pārsniegs ieņēmumus.

4.2. tabula. Valsts konsolidētā budžeta struktūra 2010.-2016. gadā, milj. euro³²

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	fakts			prognoze			
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Valsts konsolidētais budžets</i>							
Ieņēmumi kopā	5 389,9	5 997,5	6 836,0	6 893,8	7 109,2	7 515,3	7 118,8

³² ieskaitot ziedojumus un dāvinājumus.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	<i>fakts</i>			<i>prognoze</i>			
Nodokļu ieņēmumi	3 817,3	4 425,7	4 928,3	5 114,6	5386,9	5 602,1	5 777,7
Nenodokļu ieņēmumi un citi ieņēmumi	720,0	629,3	705,6	636,6	591,0	591,3	532,2
Ārvalstu finanšu palīdzība	852,5	942,6	1 202,1	1 142,7	1131,3	1322,0	808,9
Izdevumi kopā	6 630,7	6 578,9	6 719,8	7 013,6	7257,4	7111,2	7351,8
Uzturēšanas izdevumi	6 307,8	6 069,5	6 229,6	6 577,2	6891,2	6914,2	7192,9
Kapitālie izdevumi	322,9	506,4	490,2	436,4	366,2	197,0	158,9
Pārējie izdevumi	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Budžeta bilance	-1 240,8	-581,4	116,2	-119,8	-148,2	404,2	-233,0
<i>Valsts pamatbudžets</i>							
Ieņēmumi kopā	3 731,8	4 139,4	4 845,7	4 841,6	5 007,1	5 370,3	4 922,6
Nodokļu ieņēmumi	2 261,8	2 676,1	3 044,4	3 170,8	3 402,2	3 577,9	3 703,4
Nenodokļu ieņēmumi un citi ieņēmumi	618,4	521,8	606,2	534,5	480,0	476,5	416,2
Ārvalstu finanšu palīdzība	851,6	941,5	1 195,1	1 136,3	1 124,9	1 315,8	803,0
Izdevumi kopā	4 551,4	4 567,7	4 645,9	4 896,9	5 274,8	5 062,9	5 286,7
Uzturēšanas izdevumi	4 238,7	4 093,2	4 173,7	4 474,4	4 915,9	4 868,9	5 130,0
Kapitālie izdevumi	312,7	474,6	472,2	422,5	358,9	194,0	156,6
1	2	3	4	5	6	7	8
Pārējie izdevumi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Budžeta bilance	-819,6	-428,4	199,8	-55,4	-267,7	307,4	-364,1
<i>Valsts speciālais budžets</i>							
Ieņēmumi kopā	1 676,3	1 785,5	1 924,7	1 980,9	2 205,6	2 237,3	2 280,4
Nodokļu ieņēmumi	1 555,5	1 749,6	1 883,9	1 943,8	1 984,7	2 024,2	2 074,3
Nenodokļu ieņēmumi un citi ieņēmumi	120,8	35,9	40,8	37,1	220,9	213,2	206,1
Izdevumi kopā	2 154,0	1 963,2	1 995,1	2 028,3	2 076,3	2 138,5	2 155,3
Uzturēšanas izdevumi	2 154,0	1 963,1	1 994,4	2 027,5	2 075,5	2 137,7	2 154,5
Kapitālie izdevumi	0,0	0,1	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8
Pārējie izdevumi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Budžeta bilance	-477,7	-177,7	-70,4	-47,4	129,3	98,8	125,1
<i>No valsts budžeta daļēji finansētās atvasinātās publiskās personas un budžeta nefinansētās iestādes</i>							
Ieņēmumi kopā	328,9	334,4	347,1	331,9	293,7	275,8	262,9
Izdevumi kopā	271,9	315,7	364,2	348,9	303,4	277,8	256,9
Budžeta bilance	57,0	18,7	-17,1	-17,0	-9,7	-2,0	6,1

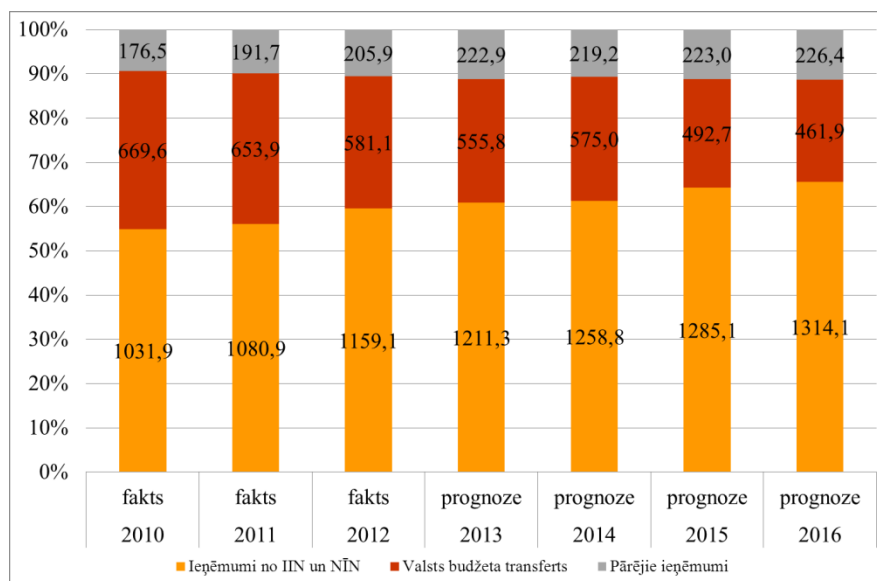
Pašvaldību konsolidētajā budžetā sākot ar 2011. gadu bija vērojams deficīts un arī 2013.-2016. gadā tiek prognozēts, ka deficīts saglabāsies. Deficīts pamatā ir saistīts ar ES politikas instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanu, jo tiek prognozēts, ka pašvaldības tērēs iepriekš saņemtos avansa maksājumus un tādējādi veidosies deficīts.

4.3. tabula. Pašvaldību konsolidētais budžets 2010.-2016. gadā, milj. euro

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	<i>fakts</i>			<i>prognoze</i>			
Ieņēmumi kopā	1 878,0	1 926,4	1 946,0	1 989,9	2 053,0	2 000,8	2 002,4

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	<i>fakts</i>			<i>prognoze</i>			
Nodokļu ieņēmumi	1 041,9	1 093,0	1 174,4	1 227,2	1 276,7	1 303,1	1 332,2
Nenodokļu ieņēmumi un citi ieņēmumi	834,8	831,8	769,9	760,8	774,5	695,9	668,8
Ārvalstu finanšu palīdzība	1,3	1,6	1,7	1,8	1,8	1,8	1,4
Izdevumi kopā	1 799,0	1 997,4	2 035,0	2 053,5	2 075,4	2 020,0	2 021,5
Uzturēšanas izdevumi	1 418,4	1 501,2	1 545,0	1 604,6	1 676,3	1 727,6	1 746,2
Kapitālie izdevumi	380,3	474,2	486,3	445,4	395,6	288,8	271,8
Pārējie izdevumi	0,3	22,0	3,7	3,6	3,6	3,6	3,6
Budžeta bilance	79,0	-71,0	-89,0	-63,6	-22,3	-19,2	-19,2

Valdības lēmums attiecībā uz darbaspēka nodokļu politikas izmaiņām, kas paredz iedzīvotāju ienākumu nodokļa likmes pakāpenisku samazināšanu, labvēlīgi ietekmē pašvaldību budžeta ieņēmumu attīstību vidējā termiņā. Ņemot vērā, ka iedzīvotāju ienākumu nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi ir lielākā pašvaldību ieņēmumu pozīcija, atjaunotās prognozes norāda uz stabiliem pašvaldību budžeta ieņēmumiem vidējā termiņā.

4.1. att. Pašvaldību konsolidētā budžeta ieņēmumu struktūra 2010.-2016. gadā, milj. euro

Tiek prognozēts, ka pašvaldību budžeta izdevumi pieaugs straujāk nekā ieņēmumi, jo šādas tendences novērotas arī iepriekšējos gados. Lielāki izdevumi tiek prognozēti gandrīz visās izdevumu pozīcijās, piemēram, subsīdijas un dotācijas, atalgojums, kā arī izdevumi precēm un pakalpojumiem. Savukārt izdevumi sociālajiem pabalstiem tiek prognozēti mazākā apmērā, ko nosaka darba tirgus rādītāju uzlabošanās. Tāpat kapitālie izdevumi tiek prognozēti mazākā apjomā, kas skaidrojams ar 2007.-2013. gada ES fondu plānošanas perioda noslēgšanos. Taču jāņem vērā, ka no valsts pamatbudžeta varētu tikt saņemts papildu finansējums ES fondu projektu īstenošanai, veicot pārdali no gadskārtējā budžetā iekļātajā, bet projektiem nesadalītā finansējuma.

4.2. EKS bilances korekcijas

Lai nodrošinātu iepriekš aprakstīto pāreju no nacionālās uzskaites budžeta bilances uz vispārējās valdības budžeta bilanci EKS izpratnē, būtiskākā loma ir metodoloģiski pareiziem bilances korekciju aprēķiniem. Ievērojot nacionālās budžeta uzskaites īpatnības, nozīmīgākie elementi bilances korekcijās ir:

- Vispārējam valdības sektoram pieskaitāmo uzņēmumu darbības rezultāti;
- Valsts un pašvaldību neatgūstamie ieguldījumi problemātisku uzņēmumu atbalstam;
- Uzkrājuma – laika nobīdes – metodes piemērošana ieņēmumiem un izdevumiem;
- Ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumu un izdevumu plūsmas neitralizēšana.

Praksē ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumu un izdevumu plūsmas neitralizēšana nozīmē atzīt papildu ieņēmumus, ja attiecīgajā gadā ārvalstu finanšu palīdzības izdevumi pārsniedz budžetā ieskaitītos ieņēmumus (EK un tamlīdzīgi pārskaitījumi Latvijas valstij), un pretēji – daļēji neatzīt uzskaitē attiecīgā gada ieņēmumus, ja tie pārsniedz veikto izdevumu apmēru. Rezultātā EKS palīdz no konsolidētā kopbudžeta izslēgt ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumus un izdevumus, jo tie nav saistīti ar valsts pamatfunkciju finansēšanu, izņemot nacionālā līdzfinansējuma izdevumu daļu. Ilgstošā laika periodā šī EKS korekcija ir budžeta bilances neitrāla, jo paredzēta vienīgi konsolidētā kopbudžeta bilances koriģēšanai starp gadiem.

Retrospektīvi vērtējot konsolidētā kopbudžeta bilances korekcijas, kas nodrošina budžeta rezultāta atspoguļošanu atbilstoši EKS principiem, jāsecina, ka pastāv nozīmīga atšķirība starp budžeta situāciju, kādu to uzrāda nacionāla budžeta uzskaitē un vienotā ES valdības finanšu uzskaitē. Valdības finanšu statistikas dati par periodu no 2007. līdz 2012. gadam liecina, ka ik gadu nacionālās metodoloģijas izpratnē budžeta bilance ir bijusi ar ievērojami zemāku deficīta līmeni, nekā to atspoguļo EKS. Jo īpaši tas raksturo situāciju 2009., 2010. un 2012. gadā, kad EKS budžeta bilance ik gadu uzrādīja par vairāk nekā 300 milj. *euro* negatīvāku rezultātu nekā nacionālais naudas plūsmas budžets. Kopumā periodā no 2007. līdz 2012. gadam dažādu EKS korekciju rezultātā vispārējā valdības budžeta bilance uzrādīja par 1 674,3 milj. *euro* negatīvāku budžeta rezultātu nekā tas uzskaitīts atbilstoši nacionālajai metodoloģijai konsolidētā kopbudžeta bilancē jeb vidēji - 279,1 milj. *euro* ik gadu.

Uzskatāmākie piemēri budžeta bilances korekcijām, kas laika posmā no 2007. līdz 2012. gadam EKS izpratnē ievērojami pasliktināja publisko finanšu situāciju, bija valsts tieši veiktie un principiāli neatgūstamie ieguldījumi (kapitāla pārvedumi) tādos problemātiskos uzņēmumos kā AS "Parex banka" (tagadējā AS „Reverta”), AS „Latvijas Hipotēku un zemes banka”, kā arī AS „Air Baltic Corporation” – kopumā vairāk kā 958,4 milj. *euro* papildu, budžeta deficītu palielinoši, izdevumi, kas

nacionālajā budžeta uzskaitē (konsolidētajā kopbudžetā) netika atspoguļoti kā izdevumi.

Tāpat izšķiroša nozīme apskatāmajā laika posmā vispārējās valdības deficīta palielinājumam attiecībā pret konsolidētā kopbudžeta deficītu ir bijusi vispārējās valdības sektoram pieskaitāmo uzņēmumu darbības rezultātiem, Dienvidu tilta I un II būvniecības kārtas izdevumu atzīšanai, kā arī valsts un pašvaldību uzkrāto procentu izdevumu pārsniegumam pār veiktajiem procentu maksājumiem. Kopumā minētie darījumi EKS korekciju rezultātā ir palielinājuši budžeta deficītu par 922,2 milj. *euro*.

Izstrādājot vidēja termiņa konsolidētā kopbudžeta un vispārējās valdības budžeta bilances prognozes ir jānovērtē dažādu iespējamo darījumu, kā arī citu EKS paredzēto aspektu potenciālā ietekme uz budžeta rezultātu – deficītu vai pārpalikumu. Vienlaikus jāpatur prātā, ka vispārējās valdības budžetam ir sektorāli ievērojami plašāks segums nekā konsolidētajam kopbudžetam, jo bez jau tipiski zināmām budžeta iestādēm EKS paredz, ka vispārējās valdības budžetā ir iekļaujami arī valsts un pašvaldību finansēti un kontrolēti komersanti, kas, izstrādājot vidēja termiņa prognozes, sasniedz 128 vienības. Raugoties no EKS prizmas uz vidēja termiņa budžeta bilanci prognozējams, ka arī turpmākajos gados, līdzīgi kā tas bijis līdz šim, EKS budžeta bilances rādītājs ievērojami atšķirsies no naudas plūsmas budžeta rezultāta. 2013. – 2015. gadā konsolidētā kopbudžeta deficīts, pielāgojot to EKS metodoloģijai, būs negatīvi koriģējams intervālā no 43,3 milj. *euro* līdz pat 606,0 milj. *euro*. Vienlaikus paredzams, ka 2016. gadā konsolidētā kopbudžeta bilancei būs piemērojama pozitīva EKS korekcija 235,0 milj. *euro* apmērā, ko noteiks nepieciešamība neitralizēt ārvalstu finanšu palīdzības (pamatā ES fondu) naudas plūsmas negatīvo rezultātu konsolidētajā kopbudžetā.

2013. – 2016. gadā būtiskākā nozīme konsolidētā kopbudžeta EKS bilances korekcijās ir prognozējama šādiem elementiem:

- Vispārējās valdības sektora uzņēmumu darbības rezultāts vidēji ik gadu palielinās budžeta deficītu par 34,8 milj. *euro*;
- 2013. gadā negatīva EKS budžeta bilances korekcija ir saistāma ar valsts galvoto saistību iestāšanās izdevumiem 73,6 milj. *euro* apmērā, kas izriet no AS „Liepājas metalurģs” neizpildītām kredītsaistībām, kā arī papildu negatīva korekcija saistībā ar valsts sniegto kredītlīnijas atbalstu AS „Air Baltic Corporation” 23,3 milj. *euro* apjomā, kas vēl nav ticis izmantots 2012. gadā;
- Balstoties uz valdības finanšu statistikas rādītājiem periodā līdz 2012. gadam, arī vidējā termiņā ir rezervētas budžeta deficīta manevra iespējas budžeta kreditoru palielinājuma gadījumā – vidēji ik gadu 29,0 milj. *euro*. Pēc būtības šāda veida EKS korekcija norāda uz konsolidētā kopbudžetā ietvertu institūciju saņemto un vienlaikus neapmaksāto preču un pakalpojumu piegāžu, kā arī cita veida neapmaksāto saistību (izdevumu) gadījumos;
- Tā kā ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumu un izdevumu naudas plūsma ir stipri svārstīga, jo īpaši plānošanas perioda noslēguma fāzē, kas iekrīt tieši šajā vidēja termiņa plānošanas posmā, ir nepieciešams neitralizēt naudas

plūsmas radīto nesabalansētību starp gadiem. Ja 2013.gadā būtiska nesabalansētība starp ārvalstu finansējuma ieņēmumiem un izdevumiem nav paredzama, tad 2014. gadā paredzama negatīva bilances korekcija vairāk kā 47 milj. *euro* apmērā, 2015.gadā – 610,3 milj. *euro*, savukārt, 2016. gadā pozitīva korekcija nedaudz vairāk kā 247,1 milj. *euro* apmērā. 2015. gadā šādu situāciju var pamatā veidot uzņemto ES fondu projektu virssaistību iestāšanās, kas faktiski nozīmē valsts budžeta izdevumu atzīšanu, par ko budžeta ieņēmumos nevaram sagaidīt pārskaitījumus no Eiropas Komisijas. Savukārt, 2016. gadā veidojas pretēja situācija, kur tiek plānots aktīvi uzsākt finansēt dažādus projektus, tai pat laikā naudas plūsmā vēl nesāņemot pienākošos valsts budžeta ieņēmumus, ko koriģē EKS, atzīstot šos ieņēmumus par saņemtiem pēc uzkrājuma principa jau tajā pat gadā, kad veikti atbilstošie izdevumi, t.i., 2016. gadā;

- Paredzama arī ietekme no citiem EKS elementiem, kas nav ietverti konsolidētā kopbudžeta bilancē, piemēram, valsts un pašvaldību ar privatizāciju saistītie ieņēmumi un izdevumi (pozitīva bilances korekcija prognozējama vidēji ap 10 milj. *euro* ik gadu), finanšu darījumu izslēgšana no kopbudžeta naudas plūsmas darījumiem, nodokļu ieņēmumu korekcijas laika nobīdes rezultātā un citi darījumi, kas paredzēti EKS metodoloģijā, taču nav atspoguļoti nacionālajā – naudas plūsmas – budžeta metodoloģijā.

4.3. Vispārējās valdības budžeta bilance

Vispārējās valdības budžeta bilance jeb neto aizdevumi vai aizņēmumi ir vispārējās valdības budžeta ieņēmumu un izdevumu starpība, kur ieņēmumu un izdevumu uzskaitē tiek veikta atbilstoši uzkrājuma principam un ievērojot EKS metodoloģiskās prasības. Saskaņā ar uzkrājuma principu darījumi tiek atzīti finanšu uzskaitē tad, kad tie notiek, neatkarīgi no tā, kad saņemta vai samaksāta nauda par tiem. Tieši šis valdības finanšu statistikas rādītājs ir fiskālās politikas un disciplīnas pamatā, jo precīzāk norāda uz valdības budžeta kopējo finansiālo stāvokli. Vispārējās valdības budžeta bilance ir starptautiski atzīts un salīdzināms raksturlielums, kas ir pamatā tik būtiskiem ES iedibinātiem procesiem kā Pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūra, kā arī Vienotā budžeta stāvokļa un ekonomikas politikas uzraudzība un koordinācija. Turklāt tuvākajos gados jau šobrīd pieņemtie Eiropas Savienības tiesību akti ciešākas budžeta procesa uzraudzības jomā attiecībā uz dalībvalstīm paredz arvien konsekvētāku EKS metodoloģijas ieviešanu nacionālā līmenī.

Saliekot kopā kopbudžeta prognozes ar EKS bilances korekcijām veidojas vispārējās valdības budžeta bilances prognozes. Atjaunotās vispārējās valdības budžeta bilances prognozes liecina, ka vidējā termiņā deficīts pakāpeniski samazināsies un 2016. gadā sasniegs 0,1% no IKP.

4.4. tabula. Vispārējās valdības budžeta bilance 2010.-2016. gadā

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	<i>fakts</i>			<i>prognoze</i>			
Konsolidētā kopbudžeta bilance, milj. <i>euro</i>	-1 135,5	-647,1	27,2	-183,3	-170,5	385,0	-252,1
EKS bilances korekcijas, milj. <i>euro</i>	-345,4	-76,6	-293,6	-195,1	-43,3	-606,0	235,0
Vispārējās valdības budžeta bilance, milj. <i>euro</i>	-1480,8	-723,6	-266,4	-378,5	-213,8	-221,0	-17,1
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-8,1%	-3,6%	-1,2%	-1,6%	-0,9%	-0,8%	-0,1%

5. Valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2013.gada aprīļa notifikācijas rezultātiem, kuri sagatavoti atbilstoši EKS metodoloģijai, vispārējās valdības parāds 2012.gada beigās sasniedza 8 977,2 milj.*euro* jeb 40,7% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni, galvenokārt, ietekmē centrālās valdības parāds, kas uz 2012.gada beigām bija 8 283,2 milj.*euro*.

Centrālās valdības parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus valsts parāda pārfinansēšanai, budžeta deficīta finansēšanai un finanšu resursu rezerves uzturēšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un ņemot vērā Latvijas valsts makroekonomikas, kapitāla tirgus un visas finanšu sistēmas attīstību, kas vērsta uz pievienošanos *euro* zonai no 2014.gada 1.janvāra.

Centrālās valdības parāda portfeļa un aizņēmumu vadības mērķus, pamatprincipus un uzdevumus parāda vadības ietvaros vidējā termiņā nosaka Latvijas valsts parāda vadības stratēģija, kas paredz centrālās valdības parāda portfeļa struktūras optimālu rādītāju ievērošanu attiecībā uz parāda valūtu kompozīciju, dzēšanas profilu, procentu likmju vidējo svērtu fiksēto periodu un fiksētās procentu likmes optimālo īpatsvaru parāda portfeli.

Aizņemšanās apjomu un centrālās valdības parāda līmeni ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība (valsts budžeta izpildes nodrošināšanai un centrālās valdības parāda saistību atmaksai attiecīgajā periodā nepieciešamais resursu apjoms) un finanšu resursu rezerves uzturēšanai nepieciešamais finansējums.

Pēc sekmīgas starptautiskā aizņēmuma programmas pabeigšanas Latvija vairākkārt ir apliecinājusi spēju piesaistīt finansējumu starptautiskajos finanšu tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem, organizējot publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas. Starptautiskajos finanšu tirgos Latvija 2012.gadā jau nostiprināja regulāra aizņēmēja pozīcijas, veicot divas obligāciju emisijas – februārī un decembrī. Lai gan pēc 2012.gada februārī veiktās piecu gadu obligācijas emisijas 1 mljrd.ASV dolāru apmērā 2012.gada aizņemšanās plāns starptautiskajos finanšu tirgos jau bija izpildīts, 2012.gada decembrī, izmantojot īpaši labvēlīgu situāciju starptautiskajos finanšu tirgos, kā arī pozitīvas izmaiņas Latvijas kredītreitinga līmenī, tika pieņemts lēmums atkārtoti atgriezties starptautiskajos finanšu tirgos ar vēl vienu obligāciju emisiju 1,25 mljrd.ASV dolāru apmērā, vērtspapīriem nosakot dzēšanas termiņu pēc septiņiem gadiem. Šo emisiju var uzskatīt par īpaši veiksmīgu darījumu, jo tajā tika fiksēta kupona likme 2,75%, kas ir vēsturiski zemākā vērtspapīru procentu likme, kopš Latvija veic publiskus aizņēmumus starptautiskajos finanšu tirgos, un tobrīd zemākā likme salīdzinājumā ar līdzīgu valstu aizņēmuma likmēm. Resursu piesaiste ar īpaši zemu likmi šīs emisijas ietvaros apliecina ne tikai investoru augsto novērtējumu par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados, bet arī ticību Latvijas attīstībai ilgtermiņā.

Iekšzemes finanšu tirgū tiek turpinātas regulāras valsts vērtspapīru izsoles, 2013.gadā iekšzemes investoriem izsolēs piedāvājot 6 un 12 mēnešu parādzīmes un 3 gadu obligācijas. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, 6 un 12 mēnešu parādzīmju izsoles tika rīkotas, lai nodrošinātu galvenokārt relatīvi lētus likviditātes resursus un uzturētu iekšējā aizņēmuma vērtspapīru tirgu. Lai sekmētu valsts vērtspapīru tirgus attīstību un aktivitāti, no 2013.gada februāra darbojas primāro dīleru sistēma.

Lai veicinātu potenciāli jaunu ieguldītāju – privātpersonu – ieguldījumus iekšzemes finanšu tirgus instrumentos, sākot ar 2013.gadu jūniju iedzīvotājiem ir iespēja iegādāties valsts krājobligācijas. 2013.gada augusta beigās apgrozībā esošais krājobligāciju apjoms sasniedzis 0,6 milj.*euro* ekvivalentā.

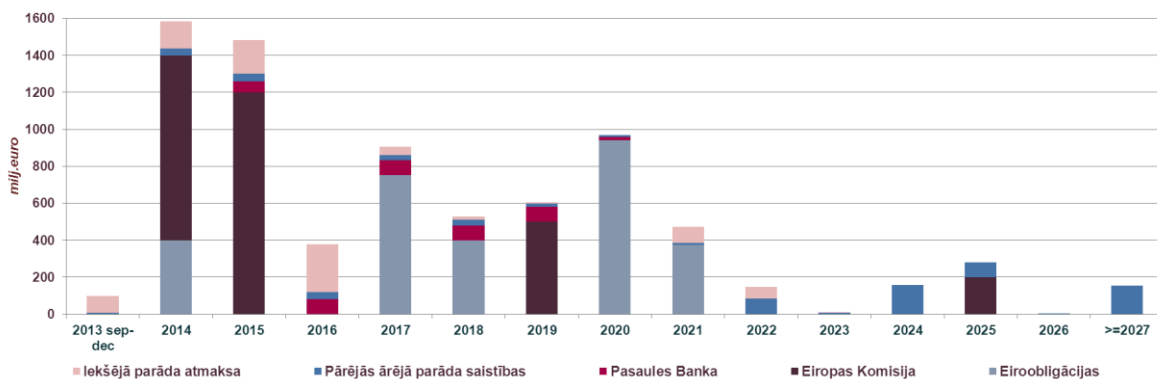
Lai, saskaņā ar Latvijas valsts parāda vadības stratēģiju, nodrošinātu valsts parāda pārfinansēšanas riska novēršanu un valsts parāda vadības izdevumu optimizēšanu vidējā termiņā, vidēja termiņa aizņemšanās stratēģijas realizēšanā izvirzītas šādas prioritātes:

1) turpināt pakāpenisku un savlaicīgu aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos, galvenokārt, organizējot regulāras publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas, lai, saskaņā ar noteiktiem atmaksas grafikiem, nodrošinātu starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros uzņemto valsts parāda saistību pārfinansēšanu ar aizņēmumu likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem;

2) nodrošināt valsts vērtspapīru investoru loka diversifikāciju un paplašināšanu, īstenojot regulāru, pastāvīgu dialogu un ilgtermiņa darbu ar investoriem un sadarbības partneriem, lai veicinātu dažādu pasaules reģionu investoru aktīvu dalību valsts ārējā aizņēmuma vērtspapīru sākotnējā izvietojumā;

3) veicināt iekšzemes finanšu tirgus attīstību un nodrošināt atbilstošas ieguldījumu iespējas iekšzemes finanšu tirgus dalībniekiem, pilnveidojot piedāvāto finanšu instrumentu spektru atbilstoši investoru pieprasījumam, lai izmantotu aizņemšanās iekšzemes finanšu tirgū potenciālu.

Ņemot vērā vidējā termiņā atmaksājamo valsts parāda saistību ievērojamu apjomu (2014. – 2016.gadā 3,4 mljrd.*euro* apmērā), kurā lielāko īpatsvaru veido 2014. un 2015.gadā atmaksājami starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros piešķirtie EK un Pasaules Bankas aizdevumi, kā arī 2014.gadā dzēšamās eiroobligācijas (sk. 5.1.attēlu), tiek nodrošināta atbilstoša finansējuma savlaicīga piesaiste, lai samazinātu valsts parāda pārfinansēšanas risku.

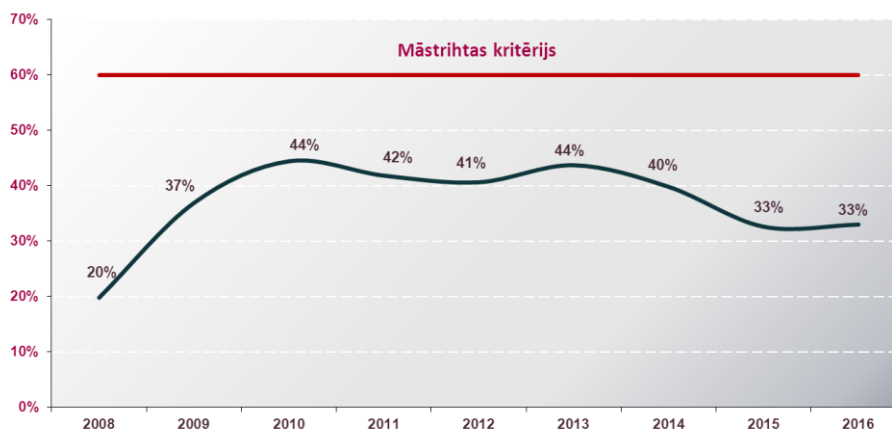
5.1.att. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks

(līdz 2013.gada 31.augustam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

Ņemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus, tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos finanšu un kapitāla tirgos plānots balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos – ASV un Eiropā, kā arī vēršoties pie citu reģionu investoriem.

Iekšzemes finanšu tirgū arī turpmāk plānots piedāvāt pilnu iekšējā aizņēmuma vērtspapīru standarta termiņu spektru – no īstermiņa līdz ilgtermiņa vērtspapīriem, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus attīstību un aktivitāti primāro dīleru sistēmas ietvaros.

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās valsts parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt valsts parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju (sk. 5.2.attēlu).

5.2.att. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

Pielikumi

1. pielikums

Labklājības ministrijas pamatbudžeta programma 20.01.00 "Valsts sociālie pabalsti"

(euro)

Pabalsta veids	2014.gada projekts			2015.gada projekts			2016.gada projekts		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts	99,59	17 657	21 101 862	108,37	18 160	23 615 421	108,39	18 662	24 273 897
<i>t.sk. neskaitot izdevumus saistībā ar avansa maksājumiem</i>	101,94	17 657	21 600 388			0			0
Pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās	79,90	18 851	3 012 423	81,00	19 954	3 232 711	81,00	21 102	3 418 697
<i>t.sk. neskaitot izdevumus saistībā ar avansa maksājumiem</i>	81,00	18 851	3 054 016			0			0
Valsts sociālais pabalsts Černobiļas atomelektro-stacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un mirušo Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieku ģimenēm	87,26	3 584	3 752 977	87,59	3 639	3 824 967	87,59	3 694	3 882 778
<i>t.sk. neskaitot izdevumus saistībā ar avansa maksājumiem</i>	87,59	3 584	3 767 156			0			0
Kaitējuma atlīdzība Černobiļas atomelektrostacijas avārijā cietušajām personām	69,81	415	347 662	69,96	413	346 735	69,96	411	345 055
<i>t.sk. neskaitot izdevumus saistībā ar avansa maksājumiem</i>	69,96	415	348 414			0			0

Pabalsta veids	2014.gada projekts			2015.gada projekts			2016.gada projekts		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
Pabalsts invalīdam, kuram nepieciešama īpaša kopšana	178,29	12 526	26 799 389	216,25	13 151	34 126 538	216,25	13 818	35 857 388
<i>t.sk. neskaitot izdevumus saistībā ar avansa maksājumiem</i>	<i>180,68</i>	<i>12 526</i>	<i>27 157 811</i>			0			0
Apbedīšanas pabalsts	164,13	30	59 086	171,31	30	61 673	171,31	30	61 673
Valsts sociālie pabalsti ģimenēm ar bērniem - kopā	x	x	100 231 372	x	x	127 854 266	x	x	128 195 130
<i>tajā skaitā:</i>						0			0
bērna piedzimšanas pabalsts	421,18	1 734	8 763 855	421,17	1 709	8 637 356	421,17	1 685	8 516 059
bērna kopšanas pabalsts	103,55	27 220	33 823 275	104,06	27 549	34 401 018	104,57	27 238	34 180 930
bērna invalīda kopšanas pabalsts	213,61	1 965	5 036 976	213,62	2 029	5 201 116	213,62	2 093	5 365 173
ģimenes valsts pabalsts	11,51	311 307	43 001 582	18,67	312 436	69 990 956	18,67	314 674	70 492 307
piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu	107,95	7 415	9 605 684	107,95	7 429	9 623 820	107,95	7 442	9 640 661
pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu	35,87	2 644	1 138 101	35,87	2 535	1 091 183	35,87	2 426	1 044 264
atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu	54,25	3 648	2 375 026	54,27	3 539	2 304 667	54,28	3 430	2 234 270
valsts speciālais pabalsts Latvijas neatkarības atgūšanas procesā bojā gājušo personu bērniem	128,08	1	1 537	128,08	1	1 537	128,08	1	1 537
valsts pabalsts ar celiakiju slimiem bērniem	108,14	1 559	2 023 051	108,14	1 695	2 199 532	108,14	1 832	2 377 310
atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu	115,55	531	736 293	115,55	571	791 758	115,55	611	847 222
atlīdzība par adoptējamā bērna aprūpi	73,15	20	17 555	73,15	22	19 311	73,15	24	21 067
atlīdzība par bērna adopciju	1 422,88	12	204 894	1 422,88	12	204 894	1 422,88	12	204 894
KOPĀ	x	x	161 801 228	x	x	199 675 193	x	x	202 765 182

2. pielikums

Labklājības ministrijas pamatbudžeta programma 20.02.00 "Izdienas pensijas"

(euro)

Pensijas veids	2014.gada projekts			2015.gada projekts			2016.gada projekts		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā
Izdienas pensijas	356,93	7 255	31 074 217	369,91	7 874	34 951 647	383,02	8 493	39 035 820
<i>t.sk. neskaitot izdevumus saistībā ar avansa maksājumiem</i>	357,24	7 255	31 101 381						
Apbedīšanas pabalsts*	709,92	3	25 557	733,00	3	26 388	733,00	3	26 388
Pārējie pabalsti*	709,92	1	8 519	733,00	1	8 796	733,00	1	8 796
KOPĀ	x	x	31 108 293	x	x	34 986 831	x	x	39 071 004

* Apbedīšanas pabalstu un pabalstu izdienas pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušajam laulātajam izmaksā divu mēnešu izdienas pensiju apmērā.

Labklājības ministrijas budžeta apakšprogramma 20.03.00 „Piemaksas pie vecuma un invaliditātes pensijām”

(euro)

Pensijas veids	2014.gada projekts			2015.gada projekts			2016.gada projekts		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā
Piemaksas pie vecuma pensijām	32,58	439 970	172 030 546	32,44	426 950	166 210 664	32,30	414 723	160 742 604
Piemaksas pie invaliditātes pensijām	14,10	51 336	8 686 531	14,10	46 732	7 907 550	14,10	42 527	7 195 944
KOPĀ	x	x	180 717 077	x	x	174 118 214	x	x	167 938 548

4. pielikums

Aizsardzības ministrijas pamatbudžeta programma 31.00.00. "Militārpersonu pensiju fonds"

Programma/pensijas, pabalsta veids	2014.gada bāze			2015.gada bāze			2016.gada bāze		
	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)
31.00.00 "Militārpersonu pensiju fonds"									
Izdevumi kopā (EKK 6000 Sociālie pabalsti)			11 548 113			13 453 283			13 477 442
Izdienas pensijas – kopā (EKK 6216)	X	X	9 628 517	X	X	10 831 784	X	X	10 855 943
<i>tajā skaitā:</i>									
izdienas pensijas	433,72	1 850	9 628 517	462,90	1 950	10 831 784	452,33	2 000	10 855 943
Pārējie valsts pabalsti un kompensācijas – kopā (EKK 6239)	X	X	1 919 596	X	X	2 621 499	X	X	2 621 499
<i>tajā skaitā:</i>									
Nacionālās pretošanās kustības dalībnieku pabalsti	71,14	580	495 159	71,14	565	482 354	71,14	565	482 354
Barikāžu pabalsti	71,14	10	8 537	71,14	10	8 537	71,14	10	8 537
Obligātā militārā dienesta kompensācijas	231,22	4	11 098	231,22	4	11 098	231,22	4	11 098
Piemaksa Latvijas armijā dienējušajām pers.	128,06	4	6 147	128,06	4	6 147	128,06	4	6 147
Darbā nodarītā kaitējuma atlīdzība	76,60	2	1 838	76,60	2	1 838	76,60	2	1 838
Veselības bojājuma, traumu un apbedīšanas pabalsti militārpersonām	3 712,45	26	1 158 286	5 173,97	30	1 862 630	5 173,97	30	1 862 630
Veselības aprūpes izdevumi	156,52	127	238 530	160,78	129	248 894	160,78	129	248 894

5. pielikums

Valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta programma 04.00.00. "Sociālā apdrošināšana"

Pabalsta veids	2014.gada budžeta projekts			2015.gada budžeta projekts			2016.gada budžeta projekts		
	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)
04.01.00 Valsts pensiju speciālais budžets	X	X	1 632 635 527	X	X	1 654 257 600	X	X	1 660 702 620
Valsts pensijas - kopā	X	X	1 617 777 558	X	X	1 639 154 548	X	X	1 645 287 546
<i>tajā skaitā:</i>									
vecuma pensijas (ar piemaksu)	277,53	471 933	1 571 715 803	284,53	466 965	1 594 397 819	288,47	462 428	1 600 771 713
pensijas apgādnieka zaudējuma gadījumā	137,18	18 937	31 172 641	140,63	18 472	31 173 462	144,22	18 422	31 882 099
Augstākās Padomes deputātu pensijas	1 726,80	100	2 072 157	1 726,80	105	2 175 765	1 726,80	105	2 175 765
pensijas saskaņā ar speciāliem lēmumiem	59,38	60	42 753	60,91	58	42 396	62,52	56	42 015
izdienas pensijas	308,82	3 447	12 774 204	322,14	2 940	11 365 106	335,78	2 585	10 415 954
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā - kopā	X	X	13 223 175	X		13 472 526	X	X	13 785 516
<i>tajā skaitā:</i>									
apbedīšanas pabalsts	427,87	2 000	10 268 779	435,96	2 000	10 462 984	446,94	2 000	10 726 652
kaitējuma atlīdzība Černobiļas AES avārijas rezultātā cietušajām personām	109,45	52	68 298	112,05	50	67 231	114,50	48	65 950
pabalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušam laulātajam	481,02	500	2 886 098	490,39	500	2 942 311	498,82	500	2 992 914
Valsts budžeta maksājumi - kopā	X	X	1 634 794	X	X	1 630 526	X	X	1 629 558
<i>tajā skaitā:</i>									
Eiropas Savienības pensiju shēmai nodotais pensiju kapitāls			1 422 872			1 422 872			1 422 872
pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			211 922			207 654			206 686
04.02.00 Nodarbinātības speciālais budžets			71 365 115		X	79 178 637		X	75 352 329
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā - kopā	X	X	34 576	X	X	36 881	X	X	29 966
<i>tajā skaitā:</i>									
apbedīšanas pabalsts	192,09	15	34 576	192,09	16	36 881	192,09	13	29 966
Valsts nodarbinātības pabalsti naudā - kopā	X	X	71 198 157	X	X	79 008 491	X	X	75 189 894

Pabalsta veids	2014.gada budžeta projekts			2015.gada budžeta projekts			2016.gada budžeta projekts		
	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)
<i>tajā skaitā:</i>									
bezdarbnieka pabalsts	188,22	31 523	71 198 157	211,18	31 177	79 008 491	222,15	28 205	75 189 894
Valsts budžeta maksājumi - kopā	X	X	132 382	X	X	133 265	X	X	132 469
<i>tajā skaitā:</i>									
pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			12 863			13 745			12 949
pārējie klasifikācijā neminētie no valsts un pašvaldību budžeta veiktie maksājumi iedzīvotājiem naudā (aktīvie nodarbinātības pasākumi)	99,60	25	119 519	99,60	25	119 520	99,60	25	119 520
04.03.00 Darba negadījumu speciālais budžets			24 652 510			27 108 033			28 946 277
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā - kopā	X	X	24 648 611	X	X	27 103 907	X	X	28 941 923
<i>tajā skaitā:</i>									
slimības pabalsts	877,94	184	1 938 492	1 037,07	187	2 327 195	1 091,00	189	2 474 391
atlīdzība par darbspēju zaudējumu	260,67	6 907	21 605 635	284,81	6 917	23 640 563	302,69	6 965	25 298 755
atlīdzība par apgādnieka zaudējumu	233,81	84	235 677	239,26	85	244 042	245,54	86	253 399
apbedīšanas pabalsts	714,71	2	17 153	715,67	2	17 176	716,38	2	17 193
pārējie pabalsti	186,77	380	851 654	186,95	390	874 931	187,12	400	898 185
Valsts budžeta maksājumi - kopā	X	X	3 899	X	X	4 126	X	X	4 354
<i>tajā skaitā:</i>									
pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			3 899			4 126			4 354
04.04.00 Invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets			324 837 332			354 567 882			367 029 132
Valsts pensijas - kopā	X	X	143 918 266	X	X	148 996 659	X	X	151 275 421
<i>tajā skaitā:</i>									
invaliditātes pensijas (ar piemaksu)	169,81	67 803	138 160 228	176,01	67 782	143 166 443	179,06	67 660	145 380 281
pensijas saskaņā ar speciāliem lēmumiem	211,10	2 273	5 758 038	216,41	2 245	5 830 216	221,89	2 214	5 895 140
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā - kopā	X	X	180 863 176	X	X	205 512 174	X	X	215 693 125
<i>tajā skaitā:</i>									
slimības pabalsts	527,20	12 619	79 833 215	622,76	12 701	94 916 483	655,15	12 784	100 504 806
maternitātes pabalsts	1 923,45	1 326	30 605 974	2 125,10	1 307	33 330 096	2 235,62	1 289	34 580 512
apbedīšanas pabalsts	1 078,37	172	2 225 747	1 088,78	174	2 273 376	1 098,13	176	2 319 250

Pabalsta veids	2014.gada budžeta projekts			2015.gada budžeta projekts			2016.gada budžeta projekts		
	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)
kaitējuma atlīdzība Černobiļas AES avārijas rezultātā cietušajām personām	89,97	1 216	1 312 816	90,54	1 249	1 356 973	91,02	1 257	1 372 962
paternitātes pabalsts	228,83	770	2 114 355	262,66	809	2 549 924	276,32	849	2 815 166
darbā nodarītā kaitējuma atlīdzība	85,51	1 235	1 267 326	85,43	1 230	1 260 935	85,06	1 225	1 250 371
vecāku pabalsts	453,13	11 652	63 358 135	503,55	11 531	69 677 821	532,99	11 367	72 702 452
pabalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušam laulātajam	404,47	30	145 608	407,13	30	146 566	410,02	30	147 606
Valsts budžeta maksājumi - kopā	X	X	55 890	X	X	59 049	X	X	60 586
<i>tajā skaitā:</i>									
pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			55 890			59 049			60 586